

11000+

ІСТОРІЙ

**ЖІНОК ТА ДІВЧАТ
У ВІЙНІ РОСІЇ
ПРОТИ УКРАЇНИ**

ТОМ I

УДК 349, 305-005.2 ББК 67.9(4Укр)301я73, 67.9(4Укр)6я73 65.9(4Рос)29-181

Укладачки: Олена Бучинська, Олена Давліканова, Ірина Лилик, Оксана Яшкіна та ін.

Збірка «100+ історій жінок та дівчат у війні Росії проти України. Том 1 / уклад. : О. Бучинська, О. Давліканова, І. Лилик, О. Яшкіна та ін; за ред. О. Давліканової. — Київ: ТОВ «ВІСТКА», 2022. — 170 с.

Дизайн – М. Крутько, Україна.

Обкладинка: М. Крутько, О. Давліканова.

В першому томі збірки представлено половину зі 100+ історій жінок та дівчат, чиї життя назавжди змінила війна, – військовослужбовиць, захисниць з територіальної оборони, медиків, дипломаток, право-захисниць, активісток, волонтерок, підприємниць, біженок, матерів, сестер, доньок... Всі історії ці жінки та дівчата розповіли або записали самостійно. Це їхні долі, їхній досвід, їхній погляд. Ми також віддаємо шану вбитим і закатованим російськими загарбниками жінкам та дівчатам, чиї життя було передчасно відібрано нічим невинною жорстокістю, заміненою на імперських амбіціях та почутті гордості за «велич» на крові.

З міркувань безпеки ми наразі не публікуємо прізвища деяких жінок та дівчат на їхнє прохання, як і певні деталі їхніх історій, адже у них залишились родичі на окупованих територіях. Також, допоки триває війна, ми не можемо представити повний спектр історій захисниць та медиків у воєнних госпіталях. З тих же причин деякі фото заблюрені. Але ми сподіваємося, що після закінчення війни, всі історії будуть розказані повністю та допоможуть покарати винних у воєнних злочинах!

Думки, висловлені жінками та дівчатами в цій публікації, є їх особистою позицією, яка наводиться без цензурування. Їхні оціночні судження не обов'язково відображають погляди Фонду ім. Фрідріха Еберта або організацій, де працюють укладачки.

УДК 349, 305-005.2 ББК 67.9(4Укр)301я73, 67.9(4Укр)6я73 65.9(4Рос)29-181

Збірник розміщено на сайті

Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні

www.fes.kiev.ua

© Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, 2022

ЗМІСТ

Вступ	4
РОЗДІЛ І. Про тих, кого забрала війна (розповіді про загиблих жінок, а також історії вдів).....	8
РОЗДІЛ ІІ. В окупації та поруч з ворогом	22
РОЗДІЛ ІІІ. Діти війни.....	54
РОЗДІЛ ІV. Два кола війни (історії жінок у ЗСУ та ТрО).....	66
РОЗДІЛ V. На дипломатичному фронті та на рівні прийняття рішень	74
РОЗДІЛ VI. Наші руки, плечі, сили (історії волонтерок, активісток та працюючих жінок).....	100
РОЗДІЛ VII. В пошуках прихистку від жаху та пекла війни (біженки та внутрішньо переміщені особи)	124
РОЗДІЛ VIII. Наші співвітчизниці: захист та підтримка з-за кордону.....	146
Список скорочень	166

Вступ

*Ой у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася...*

***

*Не хилися, червона калино, маєш білий цвіт.
Не журися, славна Україно, маєш вільний рід.
(Гімн Українських січових стрільців)*

24 лютого 2022 року Російська Федерація за наказом В. Путіна розпочала повномасштабне вторгнення на територію України. Близько п'ятої години ранку населення українських міст прокинулось від бомбардувань та обстрілів. І хоча війна, що почалася із анексії Криму та бойових дій в Донецькій та Луганській областях у 2014 році, ведеться РФ проти України вже вісім років, ані українці та українки, ані цивілізований світ не очікували, що доведеться пережити та стати свідками нечуваних звірств російських окупантів та військових злочинів проти цивільного населення, вчинених у наступні тижні.

Після років пропаганди РФ наротив про «братські народи» змінився заклик «визволити населення України від фашистів, націоналістів та бандерівців і захистити російськомовне населення» (в країні, очолюваній російськомовним етнічним євреєм, який на виборах отримав безпрецедентну більшість голосів). Нацистів так і не знайшли, а російськомовне населення, як і україномовне, стало на захист своїх міст та сіл, своїх домівок та родин від непроханих «визволителів». Зрозумівши, що «по-братськи» вже не вийде, що квітами та паляницями зустрічати загарбників не будуть, РФ фактично розпочала тотальне знищення не тільки економіки та інфраструктури країни, але й всього українського народу. Бомбардування ведуться не тільки по воєнних об'єктах, а й по об'єктах критичної інфраструктури, лікарнях, дитячих садках, школах, пологових будинках, театрах, адміністративних будівлях, а головне – по житлових кварталах, по будинках, в яких живуть люди, котрі не змогли, або вирішили не евакуюватися. Російські солдати розстрілюють мирне населення, гвалтують жінок, викрадають мерів, волонтерів, активістів, створюють нелюдські умови життя, доводять міста до гуманітарної катастрофи, порушують домовленості про гуманітарні коридори, займаються мародерством, примусово вивозять населення окупованих українських міст на територію РФ, де утримують у таборах.

«
Перша частина книги – історії, які відображають жахи війни та містять свідчення про воєнні злочини та злочини проти людяності. Це історії про жінок та дівчат, життя яких забрала війна; історії тих, хто перебували/перебуває в окупації або знаходиться поруч з місцями бойових дій, а також історії дітей війни. Друга частина книги присвячена жінкам та дівчатам, які боронять нашу землю – військовослужбовицям та бійчиням з територіальної оборони; тим, хто захищають нашу свободу та незалежність на дипломатичному фронті; це історії активісток та волонтерок, а також жінок, які виконуючи свої професійні обов'язки, підтримують життя країни; крім того, ми зібрали історії тим, хто давно проживає за кордоном, але пристали на захист України. Історії збиралися за принципом «сніжного кому». В процесі роботи ми говорили з одними жінками та дівчатами, дізнавалися від них про історії інших, до яких потім також зверталися за інтерв'ю. Спершу планувалося зібрати сто історій, але їх виявилось більше, і ми вирішили включити у збірку кожен з них, тому що світ має знати, що з долями жінок в Україні зробила ця розпочата РФ ще у 2014 році – війна «без правил».

»

На момент виходу цієї збірки про досвід жінок та дівчат під час війни було вбито тисячі людей серед цивільного населення, з них більше 100 дітей, знищено майже повністю міста Маріуполь, Волноваха, Буча, Ірпінь, Гостомель...

Темі військових злочинів керівництва та військових РФ, а також наявності колективної вини та відповідальності російського народу, частина якого підтримує дії свого президента, вже названого частиною міжнародної спільноти військовим злочинцем, буде присвячено багато досліджень, зібрано докази для Міжнародного суду ООН в Гаазі. Про героїчну боротьбу українського народу не тільки за свою незалежність, за свободу, а й за майбутнє всієї Європи, за весь демократичний світ напишуть книги та знімуть фільми.

Ми ж хочемо зараз представити історії жінок та дівчат, чие життя розділилось на до та після початку війни – військовослужбовиць, захисниць з територіальної оборони, медиків, дипломаток, правозахисниць, активісток, волонтерок, підприємниць, біженок, матерів, сестер, доньок... Це їх особисті історії, їхній досвід, їхній погляд. Ми також віддаємо шану вбитим і закатованим російськими загарбниками жінкам та дівчатам, які стали невинними жертвами цієї загарбницької війни.

Лише 100+ із 20 мільйонів історій у 2-ох томах. Цією публікацією ми сподіваємось привернути увагу міжнародного співтовариства до долі українського народу, а також сприяти всебічному розслідуванню злочинів проти людяності та покаранню винних. Ці історії мають стати нагадуванням світу, що таких воїн можна уникнути, якщо провадити мудрі політики та пам'ятати уроки історії.

«
Всі історії написані або дослідницями після інтерв'ю, або ж самими жінками та дівчатами (в таких випадках тексти, написані російською, ми не перекладали). З поваги до респонденток ми залишили оригінальну лексику та орфографію і не цензурували оціночні судження, адже так бачать світ ті, хто бачили війну. З міркувань безпеки ми наразі не публікуємо прізвища деяких жінок та дівчат на їхнє прохання, як і певні деталі їхніх історій, адже у них залишились родичі на окупованих територіях. Також, допоки триває війна, ми не можемо представити повний спектр історій захисниць та медиків у воєнних госпіталях. З тих же причин деякі фото заблюрені. Але ми сподіваємося, що після закінчення війни, всі історії будуть розказані повністю та допоможуть покарати винних у воєнних злочинах!

»

Розділ І. Про тих, кого забрала війна (розповіді про загиблих жінок, а також історії вдів)

*Сьогодні біль втрати ще занадто
сильний. Багато хто не готовий
говорити про загиблих родичів, друзів,
колег...але кожна українку, кожного
українця, загиблих від рук, куль та бомб
російських окупантів, Україна буде
пам'ятати.*

Ірина Цвіла

*52 роки, педагог, дизайнерка, воїтелька світла,
м. Київ (записано з розповіді її брата Олега Цвілого)*

Олегу тяжко говорити, він палить цигарку, намагається зібратись, в очах сльози, йому дуже боляче. Він погодився розповісти історію сестри, тому що впевнений – такі люди, як Ірина, творять історію нашої країни, є її гордістю і про них мають знати як в Україні, так і в світі.

Розповідь Олега

Ірина загинула на другий день війни – 25 лютого 2022 р., хоча для неї ця війна розпочалася ще у 2014 р.. Я намагаюся зрозуміти, чому найкращі люди, такі як Іринка, йдуть захищати свою країну, не маючи ані фізичної сили, ані військових навичок, а лише чисту совість та любов до

України. Чому вони гинуть, коли так люблять життя? І в мене лише одна відповідь – вони стають янголами і захищають нас з неба. Вони не дозволяють нам піти не тим шляхом, не дозволяють здати інтереси країни окупантові, не дозволяють забути все те, що зробили нападники з нашими людьми, нашими містами, селами, пологовими будинками, драматичними театрами. Вони – наш компас, наша совість. Вони віддали життя заради любові, любові до України. Заради нашого щасливого майбутнього в Європейській сім'ї.

Іринка завжди була тендітною дівчиною, творчо обдарованою, щирою та небайдужою. Більш за все вона любила дітей, тварин, квіти та фотографувати. За фахом Ірина педагог – вчителька молодших класів. До 2014 працювала за фахом, а також готувала діток до школи. Весь час в її домі були тварини, вона їх знаходила та лікувала. Були тваринки з ушкодженням зором, якісь безпомічні, але всі знаходили захист в її домі.

У Броварах, де останнім часом жила Іринка, в неї був найкращий розаріум. Саджанці для нього їй висилали з усього світу – там були троянди всіх сортів і кольорів. Іринка складала з квітів букети, екібани, робила дуже гарні фото. З цих фото Ірина випускала листівки та календарі, які користувалися великим попитом.

Згодом зайнялася ландшафтним дизайном і це стало її другою професією. Побачивши казкові каскади з квітів та рослин між кольоровими стежками та камінцями з моря перед будинком сестри, мешканці Броварів та сусідніх містечок почали їй замовляти дизайн своїх ділянок перед будинками. Все, до чого докладала зусиль Іринка, робило світ кращим та щасливішим!

Наша велика родина мешкає в Києві та області. До 2010 року розмовляли ми, як і більшість киян, переважно російською мовою. Ірина першою з нашої родини зацікавилася історією України, почала

«
Не сумуй, – сказала Аліса. – Рано чи пізно все стане зрозуміло, все стане на свої місця і вишикується в єдину красиву схему, як мережива. Стане зрозуміло, навіщо все було потрібно, тому що все буде правильно.

*«Аліса в країні чудес», Льюїс Керрол
(улюблена цитата Ірини)*

розмовляти українською та вітатися гаслом «Слава Україні!», що ми сприймали спершу з подивом, але через якийсь час всі відповідали «Героям Слава!». Вона передала всій сім'ї свою любов до нашої історії, до української мови, до нашої ідентичності. Зараз ми всі спілкуємося виключно українською, готові воювати і воюємо за Україну, і це завдячуючи Іринці.

З перших днів Майдану Іринка була на барикадах. Як фотограф вона створила величезний архів фото та відео матеріалів тих буремних часів. А з початком бойових

дій, разом з добровольцями вона відправилася на самий «передок». Вона не мала жодних знань та вмінь щодо володіння зброєю, але добре розуміла, що армія на той час була дуже слабкою і без добровольчого руху, без громадянської свідомості не вдасться відстояти незалежність нашої країни. З 2014 році Ірина воювала в батальйоні «Січ».

Після закінчення активної фази бойових дій вона займалась тим, що патрулювала звільнені українські міста (Слов'янськ, Краматорськ), займалася забезпеченням внутрішньої стабільності і безпеки населення в цих містах, а також проводила інформаційну проукраїнську кампанію серед населення. Найтяжче себе Іра відчувала, коли приїздила на ротацію. Київ жив своїм життям – ресторани, салюти, клуби, бутіки – і здавалося, всі забули про те, що в зоні АТО вмирають воїни, люди страждають від обстрілів та знедолення, йде війна. Цей контраст її шокував, Іринці дуже складно було знаходитися серед байдужих, як їй здавалося, людей. Вона не могла себе знайти в «мирному» житті і, трохи відпочивши, якомога скоріше поверталася в зону АТО.

Кілька років тому Ірина все ж таки повернулася до цивільного життя, до свого саду та зайнялась творчістю. Вона створювала чудові прикраси: сережки, намиста, браслети, брошки. Разом з донькою вони розробляли колекції прикрас з натурального каменю та живих квітів. Їх творчістю зацікавилися закордонні покупці. Гроші за свої вироби

«
Я намагаюся зрозуміти, чому найкращі люди, такі як Іринка, йдуть захищати свою країну... Чому вони гинуть, коли так люблять життя? І в мене лише одна відповідь – вони стають янголами і захищають нас з неба. Вони не дозволять нам піти не тим шляхом, не дозволять здати інтереси країни окупантові, не дозволять забути все те, що зробили нападники з нашими людьми, нашими містами, селами, пологовими будинками, драматичними театрами. Вони – наш компас, наша совість.

Ірина з донькою передавали на благодійність та на допомогу військовим.

Мені дуже болить, що Ірина зразу поїхала захищати країну й зупиняти ворога і загинула, а в цей час багато чоловіків бігли до кордону, перетинали його, ховалися по своїх дорогих квартирах, або за своїми «важливими» посадами. Мені сумно, що свідомі, високоморальні люди, які розуміють значення слів «державність», «незалежність», «національна ідентичність» ідуть захищати країну, а пристосуванці, хабарники, «ватники» ховаються. Що тендітна, освічена, талановита жінка втрачає життя, а в цей час в Буковелі не можна було пройти між дорогими автівками «мажорів»-чоловіків, які втекли з Києва при перших же обстрілах.

Донька Ірини навчалася та проживала у Польщі, але коли відчула невідворотність повномасштабного нападу на Україну, приїхала у Київ і зараз допомагає подолати ворога. Чоловіки з нашої родини також захищають країну. Я працюю Головою правління в ГО «Альянс Української Єдності» з 2015 року, захищаю права ув'язнених.

Я вважаю, що Іринка була, є і буде прикладом Людини з Великої літери! Її донька, її брати, її побратими та посестри, люди, які її знали, продовжать її справу. Ми переможемо і будемо жити в Новій країні, про яку мріяла Ірина!

Фото Васи́лини Бори́сюк

Юлія Здановська

21 рік, просвітниця з математики та інформатики, волонтерка, м. Харків (записано з розповіді мами Олени Винник та батька Яна Здановського)

Моя мрія, щоб діти в селах, в містечках та великих містах любили вивчати математику та інформатику, не вважали їх складними дисциплінами, а навпаки – цікавими та захоплюючими, і щоб будь-де діти могли отримувати знання з математики на рівні найкращих ліцеїв.

(Мрія Юлії)

Слухаючи розповідь батьків Юлії, дивлячись відео, в якому про неї розповідають друзі, та ролик її колег з «Навчай для України / Teach For Ukraine», читаючи пости професора КНУ Богдана Рубльова, який її вчив, дописи під постами мами Юлії колективу Юр'ївської ЗОШ, де Юля працювала, відчуваєш відчай та нестерпний біль. Чому ця проклята війна забирає найкращих людей? Чому вона забрала талановиту дівчину, яка за своє коротке життя вже стільки зробила для української освіти, яка вміла організувати та заряджати на великі та благородні справи людей поруч, яка мала яскраве руде волосся та велике щире серце, яка ще стільки хотіла та могла зробити? Для близьких, для країни, для освіти, для науки! Немає відповіді – це крик у пустелі...

Ми, які залишилися жити, маємо її пам'ятати, маємо будувати нову країну, таку, якою її бачила Юлія.

На початку розмови з батьками отримуємо дозвіл мами Юлії на публікацію її посту в Фейсбуці, який наводимо повністю.

Пост у Facebook мами Юлії

Наше прекрасне руде сонечко, Юлія Здановська!

Ми завжди пишались тобою і будемо пишатися вічно!

Тебе завжди любили всі твої рідні, друзі і навіть просто знайомі, і будуть любити вічно!

В тебе було все:

- безмежна щирість і неймовірної широти душа, частинки якої ти щедро роздавала всім навколо тебе,
- розум, якого я навіть побоювалась, бо розуміла не більш як третину, коли ти розповідала, чому навчаєшся і які математичні задачі вирішуєш,
- і просто дівоча краса.

Я так мало часу провела з тобою, бо в 14 років тебе запросили до Києва навчатись в Український фізико-математичний ліцей КНУ ім. Т. Шевченка. Я звикла спілкуватись з тобою по телефону, навіть на канікули ти не завжди приїжджала додому. Чому? Бо саме на канікулах проводяться Олімпіади.

Ти розривалась між математикою та інформатикою, ніяк не могла вирішити, що тобі ближче. Може тому на Олімпіадах ти іноді займала не перше, а друге місце. У скількох ти перемогла, знає тільки

товстенна тека з Дипломами, яка залишилась на полиці у твоїй кімнаті. Найяскравішою з них була перемога вашої команди над росіянками у EGMO-2017 – командне перше місце і твоя особиста срібна медаль. За недовгі роки навчання і участі в Олімпіадному математичному русі ти відвідала країн більше, ніж я за все своє життя.

Всі думали, що ти станеш науковцем. Але в тебе була зовсім інша мрія. Ти хотіла змінити шкільну освіту в Україні, щоб діти в кожному куточку України могли отримувати таку ж якісну освіту, як у найкращих ліцеях столиці, і щоб навчання завжди приносило дітям радість. Минулого року, коли ти отримувала диплом бакалавра комп'ютерної математики в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, тобі побажали стати професоркою Гарварда. Я дуже добре пам'ятаю твою відповідь: «Не хочу бути професоркою і не хочу до Гарварда, а от міністром освіти в Україні стати згодна».

І ти не пішла в магістратуру КНУ, де тебе звісно всі чекали, а пішла викладати інформатику і математику в невеличкому селищі у Дніпропетровській області, разом з когортою таких же ентузіастів – учасників програми Навчай для України / Teach For Ukraine. І я абсолютно впевнена, що в тебе мало все вийти, але ..

Тебе ніколи не можна було зупинити, ти завжди робила те, що вважала правильним. І треба визнати, що ти робила дуже мало помилок. А тепер вже не зробиш жодної...

Ти обрала саму мирну професію на землі – шкільної вчительки. І коли почалася війна, ти два дні буквально металася по дому, тому що хотіла захищати свою країну і свій рідний Харків, але це мабуть єдине, чого ти не вміла – користуватись зброєю.

Але на третій день війни, вранці, ти побачила оголошення, що штабу оборони Харківщини потрібні не тільки військові, а й волонтери. Як і завжди, намагались вплинути на твоє рішення не мало ніякого сенсу. Ти, як завжди, зробила так, як вважала правильним – пішла волонтерити. Не важливо як – як буде потрібно. Ти свідомо залишилась в рідному Харкові, куди за два дні до війни приїхала побачитись із родиною, але не залишилась вдома. Бо хотіла бути корисною, хотіла зробити те, що в твоїх силах, для перемоги.

Кожного вечора ти повідомляла, що в тебе все ОК і ти ідеш з іншими волонтерами до сховища.

З березня ще о 18:41 ти написала подрузі в Telegram, що в тебе все супер і ти волонтериш.

А о 18:43 зв'язок з тобою перервався назавжди. Одна хвилина довжиною у вічність. Тільки наступного дня ми дізналися, що російські орки влучили в групу волонтерів ракетою, в самому центрі нашого рідного Харкова...

Твоє життя було коротким і яскравим. Я впевнена, що цей спалах буде і далі світити багатьом людям.

Але я зовсім не розумію, як мені жити далі без тебе, бо пройшов тиждень, а я кожного вечора дивлюсь на годинник, чекаючи твого телефонного дзвінка або коротенького відео...

Горіти в пеклі тим, хто прийшов нищити наш народ, нашу талановиту молодь, наше майбутнє!

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА! СМЕРТЬ ВОРОГАМ!

Батьки Юлії працюють волонтерами в організації «Станція Харків». В них багато роботи і знайти час для зустрічі їм було доволі складно.

Розповідь батьків Юлії:

Юля працювала в організації «Навчай для України / Teach For Ukraine», яка є частиною всесвітньої програми «Teach For All», де люди, які не є вчителями за фахом, або отримали диплом педагогів, але ще не працювали, їдуть на два роки до сільської школи і працюють там штатними вчителями.

На цю програму вона подалася ще рік тому, коли закінчувала писати диплом бакалавра комп'ютерної математики в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Її чекали в магистратурі в найкращих українських та закордонних закладах вищої освіти, але вона пішла вчити дітей у звичайну сільську школу. Юля встигла пропрацювати в Юр'ївській ЗОШ на Дніпропетровщині пів року.

В Харкові Юля навчалася в фізико-математичному ліцеї – це відома школа №27, яку всі знають. В останні три роки школи її запросили на навчання в Український фізико-математичний ліцей КНУ ім. Т. Шевченка. Навчаючись у Києві, Юля зрозуміла, що про такий рівень освіти з математики, який вона отримувала в Києві та Харкові, не можуть мріяти учні в інших містах, містечках та селах. Однокласники Юлії з київського ліцею були з різних невеликих містечок України. І всі вони також говорили, що їм пощастило з навчанням в Києві. Тоді Юля сказала, що мріє про те, щоб у кожному куточку нашої країни діти могли отримувати знання з математики та інформатики на рівні найкращих ліцеїв у великих містах. І через сім років, після закінчення бакалаврату, пішла отримувати досвід роботи в звичайній школі і реалізовувати свою мрію.

Ще навчаючись в 11 класі, Юля була ідеологом та ініціатором створення IT відділення в гуртку «Кванта», який вони з друзями організували для навчання дітей математиці та інформатиці. Це була волонтерська ініціатива. Приміщення виділив КНУ, знайшлися спонсори, які надали комп'ютери. Юля з друзями готували матеріали до занять, вчили дітей. Вона легко знаходила з дітьми спільну мову,

«**Професор КНУ Богдан Рубльов, який добре знав Юлю ще з часів шкільних олімпіад, був ініціатором створення на кафедрі математики Массачусетського технологічного інституту безкоштовного освітнього проєкту для старшокласників з України під назвою «Мрія Юлії». Так почала збуватися її мрія. Тепер талановиті школярі 9-11 класів з України мають можливість навчатися та приймати участь у дослідницьких проєктах в одному з найкращих університетів світу.**

Фото Василя Борисюк

Фото Василя Борисюк

заряджала всіх своєю енергією, навчала олімпіадному програмуванню, вмінню вирішувати логічні та математичні завдання за допомогою написання алгоритмів та програмування. Юля була ентузіасткою. І думала завжди не про себе, а про те, як навчати і бути корисною людям.

Професор КНУ Богдан Рубльов, який добре знав Юлю ще з часів шкільних олімпіад, був ініціатором створення на кафедрі математики Массачусетського технологічного інституту безкоштовного освітнього проєкту для старшокласників з України під назвою «Мрія Юлії». Так почала збуватися її мрія. Тепер талановиті школярі 9-11 класів з України мають можливість навчатися та брати участь у дослідницьких проєктах в одному з найкращих університетів світу.

3 поста у Facebook мами Юлії

Люба моя Юлія!

Ти стаєш відомою у всьому світі. Ти й повинна була стати відомою, в цьому не мали сумніву ані твої вчителі, ані друзі та колеги, це безперечно, але ж не такою ціною!

Твою мрію про нову українську школу безумовно здійснять твої друзі й однодумці.

А за мирне небо над Україною ти продовжуєш боротьбу разом з усіма українцями та нашими друзями в інших країнах

Лідія Панченко

85 років, с. Ясногородка
(записано з розповіді Світлани Шевчук)

Лідія Федорівна народилася в 1937 році та все своє життя прожила в селі Ясногородка Макарівського району. Вийшло так, що їй двічі довелося зіштовхнутися з війною: вперше – під час Другої світової, коли до 1943 року селище було окуповане спочатку гітлерівцями, а потім і радянськими військами, які використовували Ясногородку як плацдарм для наступу на Київ та подальшого його визволення; вдруге – під час цієї Української вітчизняної війни. Лідія Федорівна часто розповідала фрагменти своїх дитячих спогадів: свавілля німців, сльози батьків та, найголовніше, страшний голод. Про радянські війська вона завжди згадувала з гордістю, як про

героїв та визволителів. Чи могла вона колись уявити собі, що нація, яка завжди проголошувала себе прямим спадкоємцем СРСР та вважала перемогу у Другій світовій війні виключно своїм надбанням, прийде до неї додому та забере в неї найдорожче – ЖИТТЯ?!

Лідії Федорівні довелося неодноразово зіштовхнутися із болем: втрата чоловіка та, найстрашніше, втрата улюбленої доньки внаслідок страшної хвороби. Все своє життя вона важко пропрацювала прибиральницею. Проте це не завадило їй не втратити життєвого оптимізму, бути доброзичливою та світлою людиною. На згадку про доньку залишилась улюблена онука

«
Уявіть собі: «визволитель» навмисно стріляє з кулемета по мирних мешканцях!!! Як він може потім дивитися в очі власній бабусі, якщо навмисно змусив згаснути очі чужої? «Братній народ», росіяни, вам з цим жити!
»

Використано стопкадри з відео на YouTube «Коли бабу вбило ми ходили за хлібом» — як село та зоопарк Ясногородка пережили місяць бомбардувань. <https://www.youtube.com/watch?v=JOKZ3c2cjr4>

Оксана, яка разом із батьком та його новою жінкою до останнього мешкали разом з бабусяю у мирі та злагоді. Не минуло і року, як вони зробили новенький ремонт в хаті, вклавши в нього всі свої кошти та натхнення. Ще на початку року Лідія Федорівна казала: «Тепер я відчуваю себе повністю щасливою: у хаті своєї мрії та в колі найдорожчих людей!».

Але 5 березня 2022 року ані «братність народів», ані поважний вік пані Лідії не завадили «визволителям з Великої Росії» випустити у вікно її будинку чергу з великокаліберного кулемета, залишивши близьким для поховання її понівечене тіло. Того дня російські окупанти вїхали в село, розстрілявши людей на блокпосту, в тому числі – місцевого священослужбовця. Люди кажуть, що після вбивства вони ще гусеницями їх переїхали. Так вийшло, що

хата Лідії Федорівни просто трапилась їм на шляху. Уявіть собі: «визволитель» свідомо стріляє з кулемета по мирних мешканцях!!! Як він може потім дивитися в очі власній бабусі, якщо свідомо змусив згаснути очі чужої? «Братній народ», росіяни, вам з цим жити!

Рідним Лідії дивом пощастило вижити – вони якраз перебували в той час у сільській крамниці, та дізнавшись про те, що ворог увійшов у село, встигли добігти до брата, який мешкає на іншому кінці села. Зять разом з іншими чоловіками незабаром повернулись, щоб забрати понівечені тіла та врятувати одного пораненого – всюди був ворог. Зять Лідії Федорівни пройшов війну в Афганістані та каже, що це страшне відчуття, коли ворог розмовляє мовою, яку ти вважав другою рідною протягом усього життя!

Забираючи тіло, односельці востаннє бачили хату Лідії та автівку родини, бо вже наступного дня на їх місці залишилося лише згарище – кажуть, що в будинок влучив ворожий снаряд. Родина залишилась на вулиці в чому була: без грошей, документів, будь-яких цінностей.

Лідію Федорівну та її односельців не змогли поховати в її рідному селищі через невщухаючі бої. Було прийнято рішення про тимчасове поховання у Фастові. Тому її остання воля – бути похованою поруч з донькою – залежить від ПЕРЕМОГИ.

Тетяна Георгієвна Ходюк

82 роки, мати, пенсіонерка, м. Ірпінь
(написано її донькою Катериною Ільченко)

Я трохи отямилась і пишу. Це буде мій останній пост російською, але на це є декілька причин.

Это дом моих родителей в Ирпене. Его построил отец практически своими руками. Так получилось, что после института он оказался в России и много лет стремился вернуться в Украину. Тогда это было не так уж просто, поскольку свободного рынка труда не было. Из Стерлитамака в Волгоград, из

Волгограда в Кишинёв и уже из Кишинева под Киев. Он отказался от квартиры и взял земельный участок, потому что хотел Дом.

Моя мама русская. Родилась в Челябинске. Там же родилась и я. У нас там по-прежнему живут типа родственники. Ее родной брат в последнем разговоре за пару недель до войны рассказывал, что ему нравится Путин, хотя не со всеми его решениями он согласен. Мама ругалась и возмущалась: как ты можешь так говорить? Он же убийца!

Когда началась война, ее родной брат не позвонил. Мне сказали, что он переживает и пошёл в церковь поставить свечку за мир.

Ночью 8 марта в наш дом попал снаряд. Мама была в доме.

В доме, в котором всегда было много гостей. Когда я была школьницей, студенткой. Мои друзья много лет вспоминали столы, которые Мама готовила, чтобы их угощать. В этот дом приезжали родственники из России. Им нравилось. Чистый хвойный запах Ирпеня, Киев, наша гостеприимность.

Слева наверху уцелевшее окно – это моя комната. Там была большая библиотека, которую собирала моя бабушка, мои университетские книги, фотографии. Прямо под ней – гостиная. Там всегда накрывали стол нашей фирменной бело-золотой посудой, немецкий сервиз, который отец купил на выставке в Москве ещё в 70-е годы, и которому до сих пор люди удивлялись. Ничего не осталось из моей личной истории. Ни одного предмета, ни одной фотографии. И самое главное – мамы. Осталась только ненависть.

Эта часть города находится в самом пекле боевых действий. Невозможно туда попасть, разобрать завалы, похоронить.

Розповідь Ірини Сушкової

*25 років, редакторка видання **Obozrevatel**, вдова,
с. Бодаква, Полтавська область*

*(з дозволу авторки публікуємо її лист до свого
загиблого чоловіка Віктора Сушкова, раніше
розміщений у Фейсбуці)*

Я сейчас напишу самые страшные слова в своей жизни. Напишу на русском, последний раз, потому что на нем я говорила только с тобой. Не писать не могу, я хочу, чтобы весь мир кричал, каким ты был. И без тебя я умею только одно – писать.

Я сижу рядом с мертвым мужем. Моя жизнь лежит рядом со мной в закрытом гробу. Моя жизнь, которая вытирала мне слезы и говорила, что никогда не оставит. Которая всю ночь гладила меня, когда было плохо. Которая хвасталась мной на каждом шагу. А я хвасталась тобой. И благодарила Бога, что ты такой есть. Меня как будто больше не существует.

«
Я сижу рядом с мертвым мужем. Я вдова в 25. Мою жизнь украли нелюди. Я проклинаю этих фашистов за тебя, родной, за наших с тобой нерожденных детей, за украденную жизнь, твою и мою.
»

Я не знаю более чистого, доброго и достойного Человека. Ты был лучшим во всем. Не потому что мой. Так и было, у тебя все получалось. Тебя везде ценили.

Мне звоном в ушах стоят все твои слова. Только ласковые, других ты не говорил ни разу. Если у нас дома появлялось что-то классное, ты в тот же момент говорил, с кем мы поделимся. Если что-то случилось, я держалась только из-за тебя. Одного «зззая!» хватало, чтобы стояла по струночке смирно.

Ты летел со службы домой с полными карманами шоколадок, чтобы я не грустила. А все, что брал с собой, вечно раздавал похвастаться, как я готовлю. Ты никогда ничего не боялся, ни разу. Ты сиял улыбкой каждый день, даже если все было плохо. «Я тепло одет и хорошо кушаю», – на все случаи жизни.. Ты строил планы на год вперед, когда мы поедем к родителям. «Я тебе хоть раз в чем-то отказывал?» – отвечал ты на все мои самые глупые глупости. «Вот я тебя подлечу и все точно будет хорошо, нам еще детей рожать», «Какая работа, главное, чтобы ты

была здоровая и счастливая», «Хочу себе такую маленькую девочку», – говорил ты каждый божий день.

И всегда помогал, я могла просить, что угодно. «Ты что, командирша?» – подшучивал ты с хитрой улыбкой. «Хуже, – говорила я, – я жена командира» и целовала в нос.

Я могла тебе рассказать то, что не говорят никому и никогда, а ты всегда понимал.

После свадьбы к сердечку возле моего контакта ты добавил домик и сказал «Теперь ты – навсегда мой дом».

Я знала, какими мы невыносимыми будем в старости («зззая, опять сковородка не на своем месте», «зззая, зззая, кто кофе пил и капсулу не достал»), я знала, какие глаза будут у наших детей. Я давно придумала, что дарить тебе на первую годовщину свадьбы. А выбирать пришлось веночек на могилу. В последнем разговоре ты сказал, что охраняешь мой сон. Теперь я охраняю твой до конца своей жизни.

Ты офицер с таким внутренним кодексом чести, что этим сукам и не снилось. Ты – мое сердце! Ты – моя душа! Был и будешь. Я безмерно тебя люблю и горжусь.

Я проклинаю этих фашистов за тебя, родной, за наших с тобой нерожденных детей, за украденную жизнь, твою и мою.

Я сижу рядом с мертвым мужем. Я вдова в 25. Мою жизнь украли нелюди. Мою жизнь украли ебучая россия.

Розділ II. В окупації та поруч з ворогом

З міркувань безпеки ми прибрати деякі деталі, що можуть зашкодити відважним жінкам, які дивляться ворогу в обличчя. Ми обов'язково повторно опублікуємо їхні історії повністю, коли їм нічого не буде загрозувати.

м. Ірпінь. фото @misha.djos

Світлана Лукаш

33 роки, соціальний працівник, породілля, м. Київ

24 лютого поділив моє життя на до і після...

До... У мене є прекрасна родина: люблячий чоловік та п'ятирічний син і я щаслива вагітна – ми чекаємо на другого хлопчика. З перших днів вагітності ми з чоловіком прийняли рішення про спільні пологи. Як і всі майбутні мами, я довго обираю та купую дитячий одяг та аксесуари, планую, як і де стоятиме ліжечко. Хвилююся, як пройдуть пологи, і як підготувати старшого сина до того, що він буде тепер не один. ПДП у мене 27.02, все йде за планом.

З січня місяця почуття тривоги не полишало мене, але я все списувала на вагітність.

Після... 24.02.2022 я прокинулася від звуків, як мені здалося на той момент, сильного гуркоту. Я лежала і не могла зрозуміти, що відбувається. Тим ранком довелося розбудити чоловіка зі словами: «Здається, війна почалася». І в той же момент нам почали дзвонити на телефон та в різні месенджери перелякані друзі та родичі. Ми стояли і дивилися у вікно – багато наших сусідів бігли з сумками до машин та поспіхом від'їжджали. А ми нікуди не могли виїхати, не могли нікуди сховатися, адже за три дні у мене повинні бути пологи. Я стояла біля вікна і плакала – такої безпорадності я ще ніколи не відчувала. Чоловік намагався мене заспокоїти, казав, що це все ненадовго, і що в XXI сторіччі люди користуються словами та переговорами, а не зброєю.

« **Перша наша із сином ніч пройшла під сирени, при кожній із них породіллі з дітьми спускалися в підвал. За протоколом спускаються всі, навіть ті, хто після кесаревого розтину, з реанімації дівчаток спускали – жінки акушерки буквально несли породіль, які не могли йти після пологів. Хто міг, той допомагав слабшим. Ми всі сиділи на стільчиках, тримаючи на руках малюків.** »

Два наступні дні минули як у тумані. Ми бігли до бомбосховища під сирени, і я практично не спала, сльози текли просто самі собою; паніка і страх не покидали мене ані на мить. Друзі, сусіди кудись виїжджали. Ми з чоловіком навіть почали дивитися відео про те, як приймати пологи в домашніх умовах. Сказати, що мені було страшно – це нічого сказати! Два дні тривали як два роки. Мені здавалося, що я померла і потрапила в пекло, де мої найбільші страхи втілилися в реальність.

26.02.2022 я поїхала до пологового будинку на огляд, де лікарка сказала, що ще рано, і у мене є ще днів п'ять, запропонувавши мені залишитися в пологовому. У Києві постійно лунали вибухи, гриміли сирени і я не могла навіть допустити думки про те, що в такий час я буду окремо від чоловіка та мого п'ятирічного сина. І ось цього ж вечора у мене розпочинаються перейми. У Києві комендантська година, чоловік завезти мене до пологового будинку не може – це дуже небезпечно! Ми викликаємо швидку... і чекаємо... у лікарню мене везуть під звуки сирен... Інтервали між переймами стають дуже маленькими, але замість родової зали я потрапляю до підвалу лікарні, де сидять на стільчиках змучені та заплакані вагітні в оточенні персоналу лікарні. Мої перейми все частішали, і йшлося про те, що я ось-ось народжу. Моя лікарка прийняла рішення перемістити мене до родової зали. Я йшла і намагалася налаштувати себе, що мої пологи повинні пройти максимально легко, тому що мені потрібно додому до сина та чоловіка, щоб ми були всі разом. Як тільки я переступила поріг, з першої ж потуги я народила стоячи. Як тільки перерізували пуповину, знову почалася сирена, і всім треба було спускатися в підвал. Я залишилася з малюком одна в палаті, з приглушеним світлом та завішаними шторами. При цьому мій крихітка син лежить під лампою, а я на кушетці за два метри з крапельницею в руці. Мені дуже хотілося в разі чого захистити його, накрити собою, якщо почнеться бомбардування, але я лежала так далеко... Я сповзла з кушетки і на тремтячих ногах пішла до сина, щоб притиснути його до себе.

Перша наша із сином ніч пройшла під сирени, при кожній із них породіллі з дітьми спускалися в підвал. За протоколом спускаються всі, навіть ті, хто після кесаревого розтину, з реанімації дівчаток спускали – жінки акушерки буквально несли породіль, які не могли йти після пологів. Хто міг, той допомагав слабшим. Мама сиділи на стільчиках, тримаючи на руках малюків.

Якщо у вас є діти, ви напевно пам'ятаєте все в найменших деталях, як народжували, як потім переживали, щоб на вашу дитину не дихали сторонні, щоб вона була в чистоті якщо не в стерильній, то в близькій до стерильної. У нас все було з точністю до навпаки, але ми просто молилися, щоб чергова сирена не стала передвісницею страшної трагедії.

Сьогодні я в безпеці, через військову агресію з боку росії я була змушена виїхати з рідного міста з семиденним немовлям. І ніколи не забуду та не пробачу за це!

Христина Джолос

34 роки, менеджерка з комунікацій, м. Маріуполь

Вибратися – це лише початок... Мільйони українців зараз живуть на валізах, а деякі планують навіть жити в них. Ми вже ніколи ніде не будемо своїми. Весь досвід, улюблені дрібниці, а головне – найдорожчі серцю люди залишилися вдома. Зараз мій рідний дім – Маріуполь – палаюче пекло, просякнуте страхом і безвихіддю. Величезна діра.

15 березня під обстрілами, на свій страх і ризик, нам вдалося звідти виїхати. Ночували в полі, у сірій зоні. Не встигли до комендантської години. На вулиці був мороз. Слава Богу, ми живі! Живі для того, щоб кричати, що кожному, хто залишився в Маріуполі, потрібна допомога! Це не місто-герой, це місто страху, смерті та страждання.

Ми не мали гуманітарного конвою, нас ніхто не вивозив, з міською адміністрацією комунікації немає, ми бігли за машинами під обстрілами, об'єднувалися в колони, клеїли на машини напис «ДІТИ». Я особисто садила власного сина в машину під звук падіння снаряду, що прилетів у сусідній двір. Нас ніхто не рятував – ми та Бог врятували себе!

У місті немає зв'язку, води, газу, швидких; люди з відірваними кінцівками стікають кров'ю у дворах і їм нема кому допомогти... І це мирні люди, наші з вами знайомі та рідні. Загиблих просто прикопують на місці, а рідні згодом не можуть їх знайти. Найчастіше це відбувається під час пошуків води, у чергах на криничках або під час приготування супу на багатті. Так! Ми збирали сніг, топили його на багатті та варили макарони. Моя сім'я була у прихистку Гімназії №2. Три дні тому туди прилетів снаряд, вибило частину вікон, жінку в стегно поранило осколком, вона всю ніч лежала на першому поверсі гімназії і благала дати їй отруту, щоб не відчувати болю, до лікарні везти було нікому. Щодня і щоночі обстріли, свисти, тремтячі стіни і жах від невідомості: «куди прилетить?».

Героїчно працює вціліла частина міської лікарні: оперують, рятують. Поранену жінку за добу забрав Червоний хрест, дай Боже, з нею все буде добре. У мій під'їзд прилетіло два снаряди, два – у мій двір; там чоловікові відірвало ногу.

У місті майже немає бомбосховищ, їх катастрофічно не вистачає, немає бункерів із вентиляцією, у кращому разі – цокольні поверхи. У будинку моєї мами навіть цього немає. Людей треба вивезти,

жінок, дітей, людей похилого віку. Дайте автобуси, зелений коридор, домовтеся!!! Молюся за близьких, кожного маріупольця та українського солдата. Ворог прийшов до нас і не залишив нам вибору, але немає нічого ціннішого за людське життя. Це має закінчитися!

Ані продуктів, ані ліків, ані води, якщо не буде снігу! Аптеки, продуктові магазини – все розграбовано або спалено, померлих не вивозять, поліція рекомендує родичам тих, хто помер природною смертю, відчиняти вікна та класти трупи на балкон, а при нагоді везти до молитовного будинку.

Я знаю, ви свято вірите, що розумієте, але ви ніколи не зрозумієте, якщо не були там. Зараз я чую звук сирени, і мені не страшно, тому що в Маріуполі 16 днів не було світла, і коли літаки скидали на нас бомби, нас навіть не могли про це попередити.

Молю кожного, зупиніть це! Якщо російські танки «захищають» місто, обстрілюючи житлові будинки, в яких живцем горять люди, то що це за «захист» такий?!!! Я не розуміюся на стратегіях війни, усім серцем молюся за Україну, але я не розумію, чому знищують моїх рідних та моє місто.

Не знаю, що буде далі, але молюся, щоб це не повторилося в жодному з міст України та світу, з жодною родиною, з жодною матір'ю. Не відвертайте погляди від дівчинки, яка народила дитину в лікарні, куди прилетів снаряд; вагітної, яка померла в тій же лікарні, не встигнувши дати життя; матері, тремтячої від страху, затуляючи своїм тілом сина в коридорі під звук вилітаючого з вікон скла; старого, що залишився один майже без шансів на виживання; поранених мирних жителів, яким нема кому надати допомогу та які вмирають у ході вуличних боїв; загиблих, чий тіла лежать на вулицях, де вони ще місяць тому мирно жили, працювали, кохали, ростили дітей.

Вам показують, як горять будівлі, але не показують, як горять люди. Мені потрібно себе спалити, щоб ви повірили, що це не повинно продовжуватися? Я благаю вас, зупиніть це!!!! І нехай ваше серце вибере життя.

« **Не відвертайте погляди від... вагітної, яка померла в тій же лікарні, не встигнувши дати життя; матері, тремтячої від страху, затуляючи своїм тілом сина в коридорі під звук вилітаючого з вікон скла; старого, що залишився один майже без шансів на виживання; поранених мирних жителів, яким нема кому надати допомогу та які вмирають у ході вуличних боїв; загиблих, чий тіла лежать на вулицях, де вони ще місяць тому мирно жили, працювали, кохали, ростили дітей.** »

Катерина Фуглевич

31 рік, журналістка, ведуча Оперативного штабу одеського телеканалу, м. Херсон

Неможливо передати словами, що таке війна! О 4:30 ранку, перебуваючи в Одесі, я почула вибухи і зрозуміла, що мирне життя в Україні скінчилося. Одразу зник телефонний зв'язок. І я добре пам'ятаю, як швидко проносилися в голові різні думки: про підвал у моєму будинку в Херсоні; про замалу кількість бензину в баку; про те, що немає запасів їжі на випадок чогось серйозного. Я наспіх зібрала речі, документи, засоби зв'язку, все, що встигла. Скидала все це хаотично в 2 сумки. Було моторошно.

Під час моїх панічних дій мені додзвонилася мама. Батьки живуть у Херсоні. Я чула у слухавці стривожені голоси батька та мами: «будь-ласка, не залишай нас», «їдь до нас і ми будемо разом», «будь-ласка, скоріше». Вони вже почули перші вибухи від обстрілів градів, танків та БТР-ів, гул реактивних літаків.

Я знала, що Херсон, після захопленого Криму – стратегічно важливе місто. Каховське водосховище, яке розташоване на території Херсонської, Запорізької та Дніпропетровської областей України – це основне джерело водопостачання півдня України. Шлях від Одеси до Херсона був дуже небезпечним. У полях ближче до Миколаївської області почалося найстрашніше. Величезні клуби чорного диму підіймалися з ще вчора прекрасних жовтих полів – це були наслідки ракетних ударів по військових частинах та аеропоту. У машині я плакала і не вірила, що це наяву. Я бачила тисячі машин, які їхали у зворотному напрямі, всі їхали до Одеси, рятуючись від війни, від біди, від обстрілів та смерті. Я ж їхала до самого пекла.

Що керувало моїм рішенням: по-перше – це батьки, я мала бути з ними у скрутний час і допомагати; по-друге – журналістський обов'язок, адже я звикла завжди ризикувати і бути у центрі всіх подій. З батьками я давно не бачилася, тож зустріч з ними була єдиною радісною подією, ми обіймалися та плакали від безсилля перед тим, що відбувалося. Але треба було думати про життя і ми згадали про підвал, у якому колись зберігалися банки з варенням та огірками. Туди вже давно ніхто не спускався, але це було єдине можливе укриття. Я швидко змайструвала там щось для відносно комфортного перебування. Мій батько здивовано дивився на мене і не вірив до останнього, що підвал стане в нагоді і в наступні 20 днів нам доведеться там жити.

Сили ЗСУ та ТрО тримали оборону Херсона приблизно 48 годин. Сили були нерівні! Із Криму до Херсонської області заїхало стільки техніки, що утримати оборону на Антонівському мосту, який поєднує правий берег річки Дніпро з лівобережжям, було просто неможливо. Частину моста підірвали та не залишили шансів українським бійцям врятуватися. Ми день і ніч просиділи у підвалі у

страху та паніці. Плакали і молилися, щоб не бомбили спальні райони. Але подолавши оборону на переправі, ворог почав гатити по житлових будинках, і люди в паніці, у чому були, почали тікати з міста. Ми ж сиділи в сирому з павутинням підвалі, під ногами земля, холодно, і слухали ці вибухи – черга за чергою, залп за залпом, реактивний літак за реактивним літаком.

Ми одягли по два светри, шапки, і у верхньому одязі спали та жили в нових умовах, в нашому підвалі. Все тіло тремтіло чи-то від холоду, чи-то від жаху. Зрідка ми піднімалися з підвалу, щоб поспіхом приготувати їжу. Але знову й знову чули вибухи. Такі гучні! Здавалося, що це зовсім поруч.

Ми думали, що все швидко закінчиться, але виявилось, що це надовго... як на довго, ніхто не знає.

У моєму місті захопили будівлю СБУ, поліції, спалили вщент Торговий центр «Фабрика», де був розташований контактний зоопарк та перебували тварини. Багатьох тварин почали рятувати. Ми бачили апокаліптичні картини – будівлі, автомобілі, магазини, що вигоріли разом з товаром.

Щоб не втрачати здоровий глузд, я весь цей час працюю – веду репортажі з Херсона (найчастіше зі свого підвала). Виходжу в ефір на своєму телеканалі, активно веду сторінку у Фейсбуці. Розповідаю про життя в окупації, про дії російських «асвабдітелів». Розказую, як це – жити в місті, де немає влади, немає захисту, немає прав людини, де почалося мародерство, де ти абсолютно беззахисний і живеш в постійному страху. Розповідаю, що в місті неможливо знайти їжу, ліки, воду. Всі магазини закриті. На ринках черги за продуктами, за хлібом може стояти двісті людей, до банкомату вже п'ятсот. Я показую в етері свого телеканалу кадри міста і розповідаю, як воно впало в депресію, як життя перетворилося на первісне: є вогонь – буде тепла їжа, є електрика – буде зв'язок, є вода – значить, не помремо.

За ці три тижні я майже забула про минуле життя. Війна йде і здається, що вже не лишилося сил, опускаються руки, а сну взагалі немає. Так і живемо, але віримо у перемогу! Адже ми – найміцніша нація! Обов'язково все буде Україна!! А нашим героям Слава!

«
Ми ж сиділи в сирому з павутинням підвалі, під ногами земля, холодно, і слухали ці вибухи – черга за чергою, залпи за залпом, реактивний літак за реактивним літаком. Мій батько...не вірив до останнього, що ... в наступні 20 днів нам доведеться там жити... Ми думали, що це швидко закінчиться, але виявилось, що це надовго... як на довго, ніхто не знає.

»

«
Я показую в етері свого телеканалу кадри міста і розповідаю, як воно впало в депресію, як життя перетворилося на первісне: є вогонь – буде тепла їжа, є електрика – буде зв'язок, є вода – значить, не помремо... Розповідаю про життя в окупації, про дії російських «асвабдітелів». Розказую, як це – жити в місті, де немає влади, немає захисту, немає прав людини, де почалося мародерство, де ти абсолютно беззахисний і живеш в постійному страху.

»

Ольга

35 років, м. Херсон

У життя після перемоги я візьму правило: НІКОЛИ не переносити побачення на завтра! Бо завтра може не настати. 23 лютого у мене мало бути побачення з дуже цікавим чоловіком, але ми перенесли його на 24-те. Тепер я в Херсоні, а він в іншому місті. Коли і чи побачимось – невідомо.

Сьогодні по факту наше місто є окупованим, не просто окупованим, а ще і заблокованим. Мій перший шок, окрім того, що розпочалася війна, був через те, як швидко росіяни дійшли до Херсона, бо фактично за один день вони пройшли відстань від Генічеська.

Будемо чесними – херсонці не вірили у можливість війни до самого її початку, містяни відчували себе в цьому сенсі дуже розслабленими. Навіть та ж сама територіальна оборона не була сформована належним чином.

Перший день війни дав змогу виїхати тим, в кого був особистий транспорт, решта залишилась «в заручниках», бо вже ввечері 24 лютого перестали курсувати потяги. Люди, що zostалися у місті, кинулися масово скуповувати продукти харчування та ліки. І наразі я розумію, що це була правильна стратегія, бо фактично сьогодні в Херсоні йдеться про гуманітарну катастрофу – немає продуктів, ліків, засобів особистої гігієни.

Дякувати Богові, Херсон не піддавався авіабомбардуванню, як Харків, Миколаїв та Київ. В період з 24 лютого по 1 березня, доки тримався Антонівський міст, місто приймало лише ракетні удари. За перші дні вторгнення, за період зачистки, за даними міськради, ми втратили 35 цивільних. Що стосується наших хлопців з територіальної оборони, досі немає статистики, але можу сказати одне, що вони виявились майже беззбройними перед ворогами: дехто приймав бій з коктейлем Молотова в руках проти БТРів. Скільки їх загинуло – важко підрахувати – дуже багато. Але найголовніше, що протягом 1–3 березня окупанти не дозволяли рідним забрати тіла захисників – вони просто лежали на вулицях міста.

Евакуація з Херсона наразі є неможливою. Навіть якщо вдасться прорватися крізь блокпости, немає гарантії, що ти не станеш мішенню для танкового обстрілу. Саме так сталося з моїм колегою: на щастя, він та його родина залишились живими, проте втратили свій транспортний засіб. Наразі можна евакуюватися лише в Крим.

Наш міський голова не здав місто, більше того, напередодні 13 березня (дня визволення Херсона від фашистських загарбників), коли агресором планувалося проголошення так званої ХНР, депутати змогли зібратися онлайн та проголосувати за невизнання Херсона російським.

«
У ворога якимось чином є списки
тероборони, поліції, журналістів,
громадських діячів тощо... Тому
ми дуже чекаємо на ЗСУ.
»

В перші дні після вторгнення ворога містом пронеслася хвиля мародерства. Всі магазини були зачинені, але ми змогли зробити волонтерську мережу, головним завданням якої було створення певного запасу продуктів та ліків, щоб забезпечити незахищені верстви населення.

З 5 березня, коли ми зрозуміли, що місто окуповано, херсонці щодня о 12-тій годині виходять на мітинги: перший такий мітинг зібрав десять тисяч людей. Безумовно, ми не ліземо з голими руками на ворожі танки та БТРи, в першу чергу тому, що в кожного з нас є родини, життя яким ми хочемо зберегти. Подібні зібрання – це можливість висловити свою непокору.

Сьогодні ми з друзями жартуємо, що кожен день – це «День сурка». Зранку ми виходимо на польовання за продуктами, по обіді збираємось на мітинг, а у другій половині дня волонтеримо та проводимо інформаційну політику, бо перше, що зробив агресор, – це знищив вишки зв'язку, щоб безперебійно транслявати російську пропаганду. На жаль, вимушена констатувати, що в певному сенсі вона працює.

Чи хочу я виїхати з міста? Хочу! Бо для таких як я, людей з активною громадянською позицією, перебування в окупації стає небезпечним. У ворога якимось чином є списки тероборони, поліції, журналістів, громадських діячів тощо. І, безумовно, я дуже переживаю за свою маму та 16-річну доньку. Проте наразі будь-який легальний виїзд неможливий. Тому ми дуже чекаємо на ЗСУ.

Ганна Ямчинська

36 років, мати двох дітей із особливими потребами, музикантка, с. Кладієво-Тарасово

Я – мама трьох синочків: двійнят 13-ти років та малюка майже 2-ох рочків. Старші хлопці є хворими на складну форму ДЦП з народження. Адам та Тимур повністю безпорадні перед навколишнім світом: не можуть самостійно себе обслуговувати, пересуватися, Тимур не може говорити. Наш день розписаний похвилинно, адже кожний, здавалось би простий та звичний, побутовий процес займає в нас в рази більше часу. Найбільша проблема – переміщення хлопців; я фізично не можу підняти підлітка. Тому сьогодні мій чоловік є їхніми ногами та моїми руками...

Про те, що почалась війна, ми дізнались, коли відчули, як здригається земля від вибухів у Гостомелі. Від самого початку, незважаючи на заяви, що йдеться виключно про військові об'єкти, ми розуміли, що схилений на всю голову агресор на цьому не зупиниться, тому почали шукати транспорт, щоб вивезти дітей. Усюди паніка, люди масово виїжджали з боку Гостомеля, тому знайти авто, здатне прийняти подружню пару з двома особливими підлітками та маленькою дитиною, виявилось неможливим. За декілька днів вже було знищено мости в Ірпені та Бородянці, в Макарові в той же день почалися бої – сусідні завжди спокійні містечка один за одним перетворювалися в «гарячі точки». А ми не могли вибратися...

Довелося залишитися в напівпорожньому будинку, що його готували на продаж. В будинку, де не було жодного приміщення без вікон, навіть у ванній кімнаті. Ми обрали одну кімнату, створивши там щось на кшталт фортеці: чоловік забив дошками з вулиці вікна, та навіть зробив підпорки. Звичайно, ми розуміли, що у випадку прямого потрапляння ракети нас це не врятує.

Вмагазині швидко розкупили всі продукти, а ми виявились зовсім непередготовленими до таких випробувань. Але світ не без добрих людей. Ми завжди будемо вдячними нашому сусіду Алі, який, маючи власну родину (трьох доньок), став для нас справжньою опорою: приносив їжу, навіть молоко, яке неможливо було ніде дістати. Односельці створили охоронний загін, що давало нам первинне почуття відносної безпеки.

На третій день зникла електроенергія, а отже й водопостачання. Нас врятувало те, що ми мали власну криницю та діюче газопостачання. У сусідніх селищах за відсутності газу люди опинились на межі виживання.

Оповіщення про повітряну тривогу в нашому населеному пункті не було; ми ніколи не знали, коли прилетить. Тільки чули гуркіт літаків над нашими будинками, навчилися за звуком розрізняти зброю, з якої бомблять, та відстань від зони ураження. На п'ятий день вимкнули мобільний зв'язок і наступний тиждень ми перебували без доступу до комунікації, до новин. Через односельців отримували повідомлення про захоплення сусідніх сіл та про «звірячу» поведінку кадирівців. Люди були нажахані...

Два тижні справжнього пекла. Я змогла це пережити, бо на третій же день заборонила собі піддаватися емоціям – ані страху, ані гніву, бо треба берегти сили, щоб дбати про дітей. Одного дня, миючи посуд у тазу, я спіймала себе на думці, що починаю сприймати як належне цю сюрреалістичну ситуацію. Людина може звикнути майже до всього. А я не хотіла звикати! Я знала, що десь люди вільно гуляють по вулицях під мирним небом! Крім того, у моїх дітей особливі потреби. У нас закінчувались підгузки, хоч я і намагалась розтягувати один на день, я розуміла, що це висока ймовірність інфекцій. Тож зважаючи на стан старших хлопців, ми не могли більше зволікати.

7 березня наш сусід дізнався, що з центру селища планується самоорганізований виїзд односельчан. Він побіг туди та благав заїхати за нами, казав, що у нас діти з інвалідністю, на що отримав відповідь: «В усіх діти».

8 березня ми встали рано, щоб підготувати дітей, та спробувати дістатися до місця збору самотужки. Доки я годувала хлопців, гадаючи, що маю ще 30 хвилин часу, прибіг мій чоловік та повідомив, що авто вже

приїхало. Ми намагалися швидко одягнути дітей, але це складне завдання, зважаючи на особливості їхньої хвороби та зціплені кінцівки. Взяли кілька речей, документи, всадили хлопців на візочки та вирушили до місця збору. Ми запізналися всього на 5 хвилин. Нас не зачекали...Довелося в розпачі повертатися додому. Того дня через наше селище пройшла колона з сорок одиниць ворожої техніки...

Ввечері я натрапила на групу в Телеграмі, де місцеві домовлялися про евакуацію, обговорювали найбільш безпечні маршрути. Виявилось, що всі знають про наше становище, але допомогти нічим не можуть, бо автобусів більше не буде, а місць в автівках вже немає. Модераторка сказала, що врятувати нас може лише диво. І я вирішила: «Диво так диво!».

9 березня ми прокинулись о 5 ранку та без речей, лише з документами пішки з двома інвалідними та одним дитячим візочками пішли до центру селища. Алі підбігав до власників автівок та благав взяти нас, але знайти того, в кого будуть місця для всієї

нашої родини, виявилось непросто. Нарешті добрі люди таки погодилися нас взяти, бо батьки дітей, яких вони повинні були везти за попередньою домовленістю, вирішили виїжджати на власному авто.

У мінівені нас їхало восьмеро дорослих, четверо дітей та собака в багажному відділенні. Інвалідні візки та візочок молодшого сина ми були вимушені залишити.

Нарешті ми виїхали!! Було дуже страшно. Автоколона нараховувала більше двадцяти автівок, обмотаних білими простирадлами, з написами «ДЕТИ» на кожній. Ми точно знали, що вчорашню колону обстріляли. Ми проїжджали декілька ворожих

«
Ми прокинулись о 5 ранку та без речей, лише з документами пішки з двома інвалідними та одним дитячим візочками пішли до центру селища. Алі підбігав до власників автівок та благав взяти нас, але знайти того, в кого будуть місця для всієї нашої родини, виявилось непросто. Нарешті добрі люди таки погодилися нас взяти...У мінівені нас їхало 8 дорослих, 4 дітей та собака в багажному відділенні. Інвалідні візки та візочок молодшого сина ми були вимушені залишити.
»

блокпостів, дорога між ними була буквально всіяна трупами та фрагментами людських тіл. Переважно це були військові, російські військові. Проїжджаючи поле, ми бачили велику кількість свіжих братських могил з хрестами з гілок. Я розуміла, що так наші хлопці ховають окупантів. Навіть в цьому ми різні: вони приходять до наших осель та вбивають мирних мешканців, а ми захищаємо свій дім та проявляємо людяність, ховаючи їх по-людськи.

Ми їхали довго, стежками поміж лісу. Я дуже боялася, що ми загрузнемо на розбитому танками ґрунті. Втеча з пекла... Це такий жах!!! Але жодного разу я не заплакала. Тільки коли ми зупинилися на заправці під Житомиром, я нарешті дала волю емоціям, які тримала в собі два тижні...

Я часто з вдячністю згадувала сусіда Алі. Йому теж вдалося дивом вивезти родину. Тож дива трапляються з тими, хто на них заслуговує! А хто сьогодні заслуговує на диво більше, ніж українці?! Тож ми обов'язково переможемо! Слава Україні!

Алла Скорик

**38 років, мама двох дітей, шеф-редакторка
Суспільного мовника у Чернігові, м. Чернігів**

Наше життя перевернулось 24 лютого коло п'ятої ранку. Подзвонив мій водій, який віз людей у аеропорт "Бориспіль" та сказав: «Прокидайся, почалася війна!». О 5.30 я вже збрала дітей (Олександрю 10 років, Данилу 3 роки), посадила їх у машину до чоловіка і попросила везти на західну Україну. Тоді я думала, що відправляю дітей на два-три дні. Він ще був сонний і слухався моїх вказівок. А потім дорогою дзвонив та сварив і мене, і себе, що силоміць не запхав мене у багажник.

Тривожну валізку я заздалегідь не збрала, до останнього сподівалася, що здоровий глузд переможе, не купувала продуктів, ліків, не запасалася бензином, не знімала готівку. Я довірилася своєму «шостому» чуттю, воно мене рідко підводить. Але це був саме той випадок.

О шостій ранку містом гуло: люди вже чули вибухи, вже було відомо про бої на пункті пропуску, про загиблих на Ніжинському аеродромі ДСНС. Стояли черги в банкомати, магазини, величезні черги до АЗС. Я стала в чергу на заправку і почала робити перші включення для всеукраїнських телеканалів.

Дорогою до офісу знімала, що відбувається. Люди намагалися виїхати з міста, утворювались страшенні корки. Близько сьомої ранку Черніговим полетіли перші швидкі. Зараз я розумію, то везли прикордонників, які прийняли перший бій.

Для мене тоді розпочався марафон нон-стоп. Ефіри, включення, радіо, телебачення, соцмережі, сайт. В офісі у нас не було укриття, тож ховатися було ніде. Під час тривоги хіба що спускалися на перший поверх; добре, що там знаходилася радіо студія, тож ми виходили в ефір, сповіщали про очікувані бомбардування. Перша ніч: я пішла до друзів, щоб не лишатися самій. І знову не помилилась. Пішла туди, де вночі «відпрацьовувала» російська артилерія. Ми клеїли скотчем вікна, барикадувалися матрацами; намагалися вмотитися на підлозі, але поспати так і не вдалося. Та ніч під обстрілами здавалася нам пеклом.

Перший шок: коли в Чернігів полетіли ракети «Іскандери». Їх за добу випустили п'ять штук. Цілили в міську раду, а влучили в дитячу стоматологію, кінотеатр, в магазин на ринку, дитячий садок та житловий будинок. Тоді перші чернігівці втратили житло, травмувалися і загинули.

Другий шок: коли полетіла авіація. 8 бомб впали на 2 чернігівські школи, житлові будинки, просто на людей, які стояли в черзі в аптеку. 47 загиблих. Ще більше травмованих, люди зникли безвісти, припускають, вони просто згоріли і від них не залишилось нічого. Кілька сімей моїх друзів втратили житло. Загалом таких сотні сімей за один авіаудар.

Переживши ту страшну ніч, прийняла рішення поселитися у будинку разом з колегами. Так було простіше працювати. Цей будинок ми називали «землянкою». Підвалу там не було, але перший поверх знаходився фактично під землею. Нам подобалася наша схованка. Жили на адреналіні: не хотілося їсти, цілодобово працювали, спали по кілька годин. З цієї землянки попереджали чернігівців про небезпеку, робили не тільки національні, а й міжнародні включення. Я зловила себе на думці, що вже не реагую на звуки вибухів, спокійно продовжую свою справу. Емоції брали гору, коли бачила перетворене на руїни рідне місто та страждання людей.

«
8 бомб впали на 2 чернігівські школи, житлові будинки, просто на людей, які стояли в черзі в аптеку. 47 загиблих. Ще більше травмованих, люди зникли безвісти, припускають, вони просто згоріли і від них не залишилось нічого. Кілька сімей моїх друзів втратили житло. Загалом таких сотні сімей за один авіаудар... Мій колега живе в цьому кварталі, він зняв ті самі касетні снаряди. Сподіваюсь, ці всі свідчення дійдуть до Гааги!
»

Третій шок: загибель людей у черзі за хлібом, наступного дня – у черзі за водою. Мої колеги стали свідками цього жахіття. Аліна зняла на відео це все. «Гради» накрили житлові будинки та цивільних, які чекали в черзі, щоб купити хліб. Наступного дня в центр Чернігова полетіли касетні снаряди, руйнували все навкруги «Урагани». Знову житловий квартал. Загинули люди, що стояли в чергах за водою та в аптеку. Мій колега живе в цьому кварталі, він зняв ті самі касетні снаряди. Сподіваюсь, ці всі свідчення дійдуть до Гааги!

Я ж ховалася за роботою. Коли працюєш, не встигаєш забагато думати про все це. Вночі плакала, не могла заснути. Думала про дітей, бо вперше розлучилася з ними так надовго. Даня, якому тільки виповнилося три роки, сказав мені по телефону так по-дорослому: «Мамо, я терплю, але коли ти приїдеш?».

Потім у місті почали зникати світло та інтернет. Для мене це означало одне: сидіти у сховищі і чистити картоплю для оборонців міста. Інформувати про те, що там відбувається, могла лише в короткі миті, коли дивом з'явився зв'язок.

Рішення прийшло саме собою. Я сіла в авто і поїхала. Того ж дня, коли дорогою розстріляли з російських танків кілька машин. Дорога затягнулася на чотири доби. Ніде немає бензину, тягнучки. 120 кілометрів можна їхати добу, головне, що поряд не падають бомби.

З одного боку, війна забрала в мене дім, людей, яких я люблю; у дітей відібрала друзів і школу; російська артилерія і авіація рівняє з землею моє рідне місто. З іншого боку, війна подарувала віру в людей. І надію, що Україна нарешті отримає можливість йти своїм шляхом, зможе вибороти справжню свободу. Російський корабель вже йде туди, де йому й місце.

м. Чернігів. Фото Алли Скорик

Любов Ілюша

64 роки, пенсіонерка, село Чернігівської області

Війна мене застала у моєму рідному селі, де я закінчила школу і звідки поїхала вчитися далі на юриста (спочатку до технікуму в Чернігові, потім до Київського державного університету, по закінченні якого так і залишилася в Києві). Але рідне село мені снилося, і коли я вийшла на пенсію, то повернулася до нього.

Наше село знаходиться нібито далеко від великих міст, але перші гучні вибухи того проклятого Богом дня – 24 лютого – було добре чути у нас. Сільське життя тихе, і спочатку мені здалося, що гуркотить за околицею вдалині грім. Я з віком просинаюся дуже рано, а сусіди ще не прокинулися, тож

запитати, що коїться, було ні в кого. Коли пізніше дізналася, що почалася війна, довго не могла прийти до тями: як таке може відбуватися у 2022 році? Як росіяни, наші сусіди, котрі постійно запевняли нас та весь світ, що таке неможливо, що, незважаючи на окремі суперечки, ми – брати, цілеспрямовано скидають бомби на нашу Землю!!! Спочатку здавалося, що це якесь непорозуміння і за кілька днів мирне життя повернеться... Але все трапилося з точністю до навпаки. Вже через кілька днів у сусідньому селі стояли ворожі танки (моя родичка їх рахувала та передавала інформацію нашій теробороні).

З усвідомленням реальності того, що відбувається, закипала ненависть. Її підживлювала поведінка окупантів: мародерство та насильство. Я довго не могла вигадати, чим я, хвора пенсіонерка, можу бути корисною в цій ситуації? Пішла до пошти, думала відправити домашню провізію нашим хлопцям та дівчатам, але пошта не працювала (зачинена дотепер). Тоді ж сільський голова закликав збирати картоплю, овочі, консервацію, сало для наших захисників... і люди вишикувались із продуктами в чергу! Це викликало таку гордість за моїх односельців, що не передати словами! Саме тоді я зрозуміла, що з такими людьми ми обов'язково переможемо! Нехай у нашому селі здебільшого залишилися люди старшого віку (переважно жінки), які ніколи не тримали зброю в руках, але в часи панування горя та біди вони всі об'єдналися у своєму бажанні бути корисними та потрібними! І я зрозуміла, що кожна може допомагати фронту та країні тим, чим може: підтримуючи ближнього, ділячись продуктами, дровами, посівним матеріалом, паливом. Ми – доброзичлива, хлібосольна, щира нація, тож обов'язково переможемо!

Кожного ранку я йду допомогти по господарству своїй мачусі. До війни між нами бувало різне: ми і сварилися, і не розмовляли місяцями... але зараз, коли за порогом ворог, я вважаю своїм обов'язком їй допомагати – і відра з водою принести, і живність нагодувати, і допомогти по господарству, і розповісти новини з фронтів. Людям, які ховаються в нашому селі від війни, ношу попоїсти, допомагаю збирати хворост на розтопку. І люди відповідають мені взаємністю: Таня приносить яйця, парне молоко; Шура ділиться консервацією... І ніхто не розраховує при цьому на гроші, і навіть ображається, коли хтось заводиться про це мову (мовляв, після війни віддам, бо готівки у селі майже немає).

Зараз у мене у дворі з'являються перші квіти, пізніше, ніж зазвичай. Чи-то просто пізня весна, чи-то людське горе залило сльозами землю. У будь-якому разі сонце зігріє світ, висушить сльози та дасть надію на майбутнє! Ми обов'язково переможемо, тому що разом, тому що один за одного, тому що ми – Українці! Вийшла на двір, а перші крокуси вже красуються у сонячному промінні... так буде і з нами!

м. Чернігів. Фото Алли Скорик

Катерина Романенко

40 років, продавчиня, м. Київ

Про те, що почалась війна, я дізналась від свого хлопця, який працює на складах в передмісті Києва. Він зателефонував мені біля п'ятої ранку та, повідомивши про вибухи, просто сказав: «Бережи дітей. Я можу не дістатися до вас...» Пригадуючи емоції, що я відчула тієї миті, я можу точно сказати, що то був не страх – то був біль, розпач, заперечення реальності, бо ж як таке взагалі можливо?

Перші дні я та моя родина (двоє неповнолітніх дітей, моя мати та родина брата) намагалися виконувати інструкції, які нам озвучували по телебаченню. Ми вирішили дізнатись, де

знаходиться бомбосховище. Проте виявилось, що в нашому спальному районі це проблема та треба бігти п'ятсот метрів, щоб опинитися в забитому людьми підвалі районної поліклініки, який дуже віддалено нагадував справжнє бомбосховище. Крім того, серцем відчувала, що не можна займати місця жінок з малими дітками. Тому ми прийняли рішення, що моя донька (13 років) та мати залишаться в тому підвалі поліклініки, а ми з хлопцем та сином (14 років) повернемося додому.

Ніч, коли в моєму серці оселився страх, я запам'ятаю назавжди...

Ніч на 1 березня. Кожна хвилина сповнена розпачем, небо здригається від вибухів, кулі свистять прямо за вікном. Протягом всієї ночі навколо будинку точилися бої. Під ранок ненадовго настала тиша, розірвана сиренами швидкої допомоги. Пронеслося дванадцять автівок та знову запанувала вже така незвична тиша.

Зранку на площі біля мого будинку я побачила численну понівечену техніку та нарахувала більше десяти трупів. Тоді мене пронизав страх за моїх дітей. Дуже швидко було прийнято рішення відправити дітей з бабусяю у безпечне місце – на захід України. Родина брата поїхала разом з ними. Сама собі часто задаю питання: «Чому я залишилась?». І справа зовсім не в коханні, і навіть не в тому, що моя хвора спина не витримала б поневірянь евакуаційними потягами – я гостро відчувала, що повинна залишитись, що то для мене єдиний правильний шлях.

«**Сама собі часто задаю питання: «Чому я залишилась?». І справа зовсім не в коханні, і навіть не в тому, що моя хвора спина не витримала б поневірянь евакуаційними потягами – я гостро відчувала, що повинна залишитись, що це мій єдиний правильний шлях... я...почала готувати моє місто до зустрічі з ворогом: ми копали окопи, заповнювали мішки піском та землею, створювали блокпости буквально з нічого. Ми працювали вдень та вночі. Якщо б мені, «жіночній до кінчиків пальців», хтось коли-небудь сказав, що в мене є ресурс на подібні речі, я б ніколи не повірила. Україна сьогодні робить мене кращою версією себе.**»

Коли я впевнилась, що моя родина в безпеці, у мене ніби відкрилось друге дихання – біль в спині минув, я на рівних із чоловіками почала готувати моє місто до зустрічі з ворогом: ми копали окопи, заповнювали мішки піском та землею, створювали блокпости буквально з нічого. Ми працювали вдень та вночі. Якщо б мені, «жіночній до кінчиків пальців», хтось коли-небудь сказав, що в мене є ресурс на подібні речі, я б ніколи не повірила. Але це так! Сьогодні ми допомагаємо літнім людям нашого мікрорайону з харчами та ліками, піклуємось про тваринок, намагаємося знайти їм домівку. Ми взяли до себе папугу, якого попередні власники залишили помирати на вулиці.

Інколи мені буває по справжньому страшно, наприклад, коли на сусідній вулиці ракета влучила в багатопверховий будинок, або коли я бачу, як щодня один за одним виїжджають з міста мої сусіди... Але я зробила свій вибір. Мені здається, що перемога України складається саме з таких маленьких перемог над собою, над своїми страхами. Україна сьогодні робить мене кращою версією себе. Слава Україні!

Олена Шершньова

33 роки, психологиня, ТВ-експертка, м. Київ

Надвечір 23 лютого на моє підвіконня сів чорний ворон. «Поганий знак» – подумала я. А о п'ятій ранку нас розбудила сирена повітряної тривоги – почалася війна.

Я, мій чоловік та наш трирічний син похапцем одяглися та побігли до бомбосховища. Здавалося, все, що відбувається – не насправді. Шок, страх, відчай затьмарювали свідомість. В укритті ми побачили багато інших сімей, майже всі – з дітьми. Дорослі були налякані, а дітлахи – навпаки, сповнені цікавості. Маленька дівчинка, яка стояла поруч зі мною, тихенько сказала: «Я знаю, що відбувається. Коли такий гучний звук – то велетні пукають». Мені пригадався фільм Роберто Беніні

«Життя прекрасне». Коли серед фашистського пекла батько намагався створити для сина ілюзію гри. Де немає фашистів, обстрілів, бомб. А є хованки, цікаві змагання. А в українських реаліях – ще й велетні.

У бомбосховищі ми провели наступні чотири дні та ночі. Виходили лише в коротких перервах між тривогами: взяти хоч якоїсь їжі і подихати свіжим повітрям. Та згодом стали звикати до вибухів і наважилися повернутися до своїх осель. Щоправда, облаштували їх під нові реалії: перетягли матраци до коридорів, заклеїли вікна скотчем, сховали піжами подалі – все одно спимо в одязі, аби будь якої миті бути готовими залишити приміщення.

1 березня агресор обстріляв Київську телевежу. Серед загиблих виявився мій колега Євген Сакун, оператор телеканалу «Kyiv LIVE», з яким я співпрацювала. Смерть торкнулася близького оточення; жах, біль, розпач...

Незабаром я отримала ще не одну сумну звістку. Близького друга нашої родини, Миколу Галібаренка, холоднокровно розстріляли коло його будинку в Новобогданівці. «Чому? Чим окупантам заважав 72-річний дідусь?» – пульсували в голові питання. А «правильна відповідь» виявилась дуже прозаїчною. Жінка, яка вибралася з пекла в Новобогданівці тими днями, розповіла подробиці: російські військові влаштували в їхній місцевості «привал» – заходили до будинків, навмання розстрілювали людей, гвалтували жінок, замикали в погребях дітей... Пили, їли, грабували... Тож відповідь була найцинічнішою та найстрашнішою: нашу близьку людину вбили просто так.

Приблизно в той самий час безвісти зникла моя колега з телеканалу «Україна» – Ірина Самсоненко. Вона намагалася виїхати з окупованого Ірпеня та потрапила під обстріл. А коли почала тікати – її

взяли у полон. Так само зник зв'язок із мамою моєї близької подруги, Валентиною Сохацькою, яка знаходилася в Маріуполі, коли той взяли в облогу. Здавалося, біда взяла Україну в полон... Та від того бажання зупинити цей жах стало ще гострішим.

Сьогодні я залишаюся в рідному Києві. Як і багато інших українців/ок у тилу, я працюю, виконую волонтерську роботу. Проводжу безкоштовні психологічні сесії для людей, які пережили обстріли, бомбардування, насилля. Які опинилися далеко від дітей. В яких загинули близькі та згоріли домівки. У співпраці з українськими ЗМІ я надаю українцям інформаційну підтримку. Зараз надзвичайно важливо знати, як наша психіка справляється зі стресом. Як опанувати страх, відчай, гнів. Як уберегти себе психологічно. Бо тільки в стабільному психологічному стані ми – сильні, ефективні та здатні перемагати. А я впевнена, що ми обов'язково переможемо. Слава Україні!

Тетяна Малишева

36 років, радіоведуча, м. Київ

Щоночі, протягом трьох тижнів, я засинала на підлозі бомбосховища з думкою, що сьогодні вночі я помру, завтра я не прокинуся, бо ракета чи бомба влучить в укриття і на мене впаде стеля. Саме її я бачила 21 день поспіль перед тим, як закрити очі...

Сьогодні 23-й день війни в Україні (повномасштабної війни, насправді росія напала на Україну вісім років тому: окупувала Крим, створила фейкові республіки ЛДНР). Сьогодні я вперше за цей час вдягла свою піжаму і засинатиму не в бомбосховищі, а в теплі. Тепер я точно знаю, яка це розкіш...

З листопада 2021 року постійно (у ЗМІ) говорили про те, що росія може напасти на Україну, що на кордоні дислокується понад сто тисяч російських солдат, накопичується техніка, проводяться військові «навчання». Росія напала на Україну 24 лютого 2022 року між четвертою та п'ятою годинами ранку. О сьомій ранку подзвонив дідусь мого чоловіка (на той момент він перебував у селі в Київській області), там неподалік була військова частина, от її і почали бомбити. Від цієї інформації, певно, в мене скакнув тиск. Почала збиратися на роботу. Того дня у мене мав бути ефір про те, наскільки столичні бомбосховища готові (пристосовані) для людей з інвалідністю.

Але того дня мій ефір так й не відбувся. Я приїхала в студію першою з моїх колег, зайшла до кабінету й тут мене охопило відчуття якоїсь спустошуючої безнадії – тривога, сум, страх, ступор... Але треба було зібратися та виконувати обов'язки редакторки – домовлятися зі спікер(к)ами, допомагати колегам із пошуком інформації.

На радіо від ночі тривав спецмарафон; мої колеги повідомляли про поточну ситуацію в країні: які населені пункти бомбили, скільки людей загинуло, що зруйновано. До ефіру долучалися різні фахівці, включалися регіональні кореспондент(к)и...

Протягом дня постійно лунали сирени, треба було бігати в бомбосховище. Звук сирени, він просто відається в твої нутрощі і вивертає їх зсередини, висмоктує душу; тіло пронизує паралізуючий страх... але потрібно спуститися в укриття, аби зберегти своє життя.

Боже, як було страшно того дня... Я згадала свою бабубсю Валю. Їй було шістнадцять років, коли вона поїхала до міста Черкаси зробити фото на паспорт. Тоді її і схопили солдати Вермахту, відвезли до Німеччини працювати на фабриках-заводах. Вона пережила Голодомор, війну. Я рада, що їй судилось не дожити до цих днів, не побачити геноциду українського народу, який влаштували російські фашисти, яких очолює істота путін. Саме він віддав наказ напасти на Україну: бомбити її, вбиваючи тисячі людей, знищуючи цілі міста...

« **Я дуже боюся ночі, адже саме вночі росіяни інтенсивно бомблять українські міста, де діти та дорослі вкриваються не ковдрами на ніч, а назавжди їх вкривають бетон та уламки будинків. Для когось ранок більше ніколи не настав.** »

24 лютого я їхала додому в київському метро. В метро європейського мегаполіса. На станціях підземки бачила людей, які вже розміщувались на карематах, надувних матрацах (так, саме тих, на яких влітку засмагають на морі, відпочивають). І на одній зі станцій побачила, як на підлозі спить мама з дитиною. Цієї миті у мене почали литися сльози. Я не розуміла, чому діти з мамами мають спати на підлозі, у мегаполісі, у XXI столітті, на холодній підлозі київської підземки (станції столичного метрополітену у цей час використовуються як об'єкти укриття).

Ту ніч я провела вдома. Колега писав, що краще піти в укриття, адже залишатися в квартирі небезпечно. Я ледь дожила до ранку: сирени, звуки вибухів... це просто нестерпно – твою психіку ламає, мозок не розуміє, як таке може відбуватися; ти хочеш, щоби бомбардування припинилися, ти хочеш в безпеку.

Я дочекалася сьомої години ранку аби побігти в бомбосховище. У зв'язку із запровадженням воєнного стану діяла комендантська година, не можна перебувати на вулиці з 20.00 і до 7.00, але коли лунає сирена, то можна йти в об'єкт укриття. Взяла «тривожну валізку», документи (паспорт, закордонний паспорт, робочі посвідчення) завжди зі мною. Також взяла щось попоїсти та килимки для занять спорту, треба ж на чомусь сидіти/лежати. І звичайно мою улюбленицю – кішку Нессі. Їй дев'ять років, це абсолютно домашня киця, яка страшенно боїться чужих людей.

В укритті були сотні людей, родини з дітьми, літні люди. Хто з собаками та котами, хто з домашніми кролями та хом'яками. Усі поспішали в безпеку: були спантеличені, в очах читався страх, бажання вижити.

Настала моя перша ніч в укритті. Я лежала на підлозі поміж сотень незнайомих мені людей. Налякані діти кричали, вони хотіли додому, де затишно та звично.

В укритті ти не чуєш звук сирени, але сповіщення приходять з мобільного застосунку «Київ цифровий», також з телеграм-каналу КМДА. І я з нетерпінням чекала сповіщення про відбій повітряної тривоги.

Я не знала, чи буде зранку мій дім цілим, це страшно...

Того вечора прийшла жінка, яка просто приготувала суп та пригощала ним тих, хто був в укритті. Пригощала чаєм, я цей чай запам'ятаю надовго, він був таким смачним та вчасним.

Новини я читала нон-стоп. Я мала знати, що і де зараз відбувається, куди полетіла чергова росіянська ракета, якого лиха вона завдала. Одного ранку я дізналася, що мій район бомбили, поцілили в будинок на сусідній вулиці...

Потроху ступор минув. Потрібно було щось робити. Перерахувала кошти на потреби ЗСУ, волонтерів, які допомагають теробороні. Почала поширювати у своїх соцмережах інформацію та новини з офіційних джерел.

Паралельно долучилася до українських кібервійськ – займалась блокуванням російських ресурсів з дезінформацією, а таких сторінок в instagram чимало. Це ще один фронт, інформаційний, на якому варто активно працювати.

Я дуже боюся ночі, адже саме вночі росіяни інтенсивно бомблять українські міста, де діти та дорослі вкриваються не ковдрами на ніч, а назавжди їх вкривають бетонні уламки будинків. Для когось ранок більше ніколи не настав. Мільйони виїхали з України, мільйони стали внутрішньо переміщеними особами. Це – реальність мирної України у XXI столітті.

«
В укритті були сотні людей, родини з дітьми, літні люди. Хто з собаками та котами, хто з домашніми кролями та хом'яками. Усі поспішали в безпеку: були спантеличені, в очах читався страх, бажання вижити.
»

От зараз, пишучи цей текст, чую, як за вікном лунає сирена. Я дуже хочу, аби більше ніколи в моїй країні не було в ній потреби.

Які ми – українці? Незламні, нескорені, вільні, свободолюбиві, щирі.

Наша сила у єдності.

Ми переможемо! Вірю в українців та ЗСУ!

м. Охтирка і м. Тростянець. Фото Вікторії Нікітіної

Світлана Ющенко

41 рік, начальник сектора зв'язків з громадськістю та ЗМІ Академії ДПтС, психологиня, волонтерка Єдиного волонтерського центру та Єдиної родини Чернігівщини, мама двох дітей, м. Чернігів

Повномасштабна війна прийшла в мою сім'ю і місто 24 лютого. Мене розбудив дзвінок колеги о 5.30. Ми підняли дітей і зробили ревізію тривожних валіз. Діти були налякані й розгублені. Я все ж по інерції збиралась на роботу, а чоловік поїхав на заправку. Тоді ми ще не підозрювали, що скоро нас почнуть нещадно бомбити.

Ми з дітьми дістались укриття. Там було безліч людей, багато маленьких діток. Плач, розгубленість, розпач. Напруження

зросло, коли ми дізналися про обстріл психоневрологічної лікарні. Стало очевидним, що лишень військовими об'єктами не обійдеться. Ми з чоловіком займались волонтерською діяльністю з 2014 року, можливо, саме це допомогло нам швидко прийняти рішення: дітей і батьків відправили за 200 км від Чернігова.

Вже ввечері нам почали надходити прохання про допомогу. Збирали теплі речі, возили чай та їжу на позиції, одяг, берці. Далі ситуація все більше ускладнювалась. Гул сирени став регулярним, почалися масовані обстріли житлових масивів. В одному тільки будинку на вул. Чорновола загинуло 54 людини, невідомо, скільки поранених. Там загинула моя колега. Кожна звістка про обстріл показувала жорстокість ворога, який нищив дитячі садочки, школи, лікарні. Лише кілька аптек та магазинів у місті працювали. Черги шалені. Стало складно діставати ліки, тому ми збирали запити від людей, зв'язувалися з провізорами і розвозили замовлення. Так само й продукти харчування. Це велика відповідальність! Коли щось пообіцяєш дістати та привезти, люди сподіваються на тебе і вірять, що їх не кинути. А ми ніколи не знали, чи доїдемо до місця призначення, бо літаки над головою інколи геть відбирали надію.

Діставати бензин ставало все складніше, а без нього неможливо виконати обіцянки. Яюсь прямо біля АЗС, де ми заправлялись, «прилетіло».

Люди підтримували один одного як могли, організовувалися, ділилися останнім. Комунальні служби працювали, підтримуючи місто в чистоті. Світло зникало, постачання електроенергії відновлювали.

Рішення покинути місто було для нас надскладним, але звістка, що діти, яких ми відправили з батьками, можуть опинитися в оточенні, переконала, що пора! Збиратися довелося вночі – в темряві намацували потрібні речі. Також ми почали телефонувати знайомим, щоб сповістити, що з'явилася можливість виїхати з міста, бо воно в оточенні й поки окупантів відкинули, треба їхати. Не спавши до цього через регулярні тривоги, ми, виснажені, після комендантської години о шостій годині ранку рушили по місту забирати знайомих і формувати колону. Найменшій дитинці, яку ми забирали, було всього три тижні. Виїздили під постріли, перевіряючи маршрути, щоб не нарватися на російські війська. А ще ми сильно хвилювалися, бо не знали, вдалося моєму татові вивезти онуків в домовлене місце, де ми планували зустрітися.

Через день я змогла обійняти дітей. Ми їхали в нікуди, не знали, де будемо ночувати та де жити. Головне було вирватися із зони активних бойових дій, бо Україна охоплена війною у прикордонних регіонах. Мій син дзвонив друзям, але не міг додзвонитися. Він весь час питав мене про свого друга Андрія, в будинок якого потрапив снаряд. Я мовчала про ті жахи, яких ми надивилися з чоловіком, про літаки, які скидали бомби на житлові масиви. Тішилися лише з того, що напередодні ми завезли ліки, їжу та дитяче харчування з памперсами в одне з бомбосховищ. Думали вивезти дітей в безпечне місце, але коли ракетами обстріляли Івано-Франківськ, зрозуміли, що найкраще – це їхати за кордон.

Зараз мої діти знаходяться в безпеці. Їх люб'язно взяла до себе німецька сім'я з селища Зорітц. Там вони бачать інше життя, вже знайшли друзів.

Ми ж залишилися в Україні, бо маємо вистояти і допомогти тим людям, що потерпають від війни: комусь вирватися з пекла бойових дій і окупації, комусь знайти прихисток, комусь дістати ліки і турнікети, продукти харчування...

Але новини з м. Чернігова невтішні. Місто оточене, відсутні світло, газ, вода, опалення. Лікарням критично не вистачає генераторів та ліків. Ворог не дає навіть на кладовище проїхати, людей тимчасово ховають в місті, щоб потім перепоховати. Наприклад, в черзі за хлібом загинуло 14 осіб. Родину, яка хотіла виїхати з міста на машині, розстріляли. Знищують інфраструктуру. І це не військові об'єкти! Росіяни, які прийшли під гаслами «Звільнення від фашизму», самі, як фашисти, вбивають та нищать все навкруги.

«
Чернігів стоїть, мужньо стоїть, бо захищає шлях на Київ. Стоїть, щоб ці нелюди не прорвалися в столицю. Бо якщо ця ракова метастаза піде далі, вона розповзеться по всій Україні. Не думаю, що Європа хотіла б мати кордон з Росією з її нестримною агресією проти сусідів. Тож благаю, бойкотуйте їх енергоресурси! Не можна купувати газ, який має колір крові. Відмовтесь від всього російського!!! Тож не ігноруйте цей геноцид українського народу! Забороніть роботу російських телеканалів у себе в країні, бо це одне з основних джерел небезпеки, яку ми колись проігнорували.
»

Влада робить все, щоб забезпечити хоч якусь життєдіяльність міста. Чернігів стоїть, мужньо стоїть, бо захищає шлях на Київ. Стоїть, щоб ці нелюди не прорвалися в столицю. Бо якщо ця ракова метастаза піде далі, вона розповзеться по всій Україні. Не думаю, що Європа хотіла б мати кордон з Росією з її нестримною агресією проти сусідів. Тож благаю, бойкотуйте їх енергоресурси! Не можна купувати газ, який має колір крові. Відмовтесь від всього російського!!!

Зараз я не знаю, чи є в мене будинок, чи буде куди повертатись, чи виживуть мої близькі та знайомі. Все важче виходити з ними на зв'язок. Останній міст, що вів до міста через річку, і завдяки якому у людей був шанс евакуюватись, підірваний.

В мене інколи опускаються руки, але я не втрачаю надію, що війна закінчиться переможним МИРОМ, бо не можна обдурити весь світ, бо правда на нашому боці, бо вірю в підтримку і цінність людського життя і свободи! А ті цінності, які насаджує Росія, то є агресія та насильство, неповага та знецінення людини; а своїм громадянам вона втовкмачує «ви нічого не можете змінити!».

Тож не ігноруйте цей геноцид українського народу! Забороніть роботу російських телеканалів у себе в країні, бо це одне з основних джерел небезпеки, яке ми колись проігнорували.

«
Родину, яка хотіла виїхати з міста на машині, розстріляли. Знищують інфраструктуру. І це не військові об'єкти! Росіяни, які прийшли під гаслами «Звільнення від фашизму», самі вбивають та нищать все навкруги.
»

м. Бородянка. Фото © Oleg Veremienko

РОЗДІЛ III. ДІТИ ВІЙНИ

*Тяжка годинонько!
Гірка хвилинонько!
Лихо не спить...
Леле, дитинонько!
Життя — сльози лить.
Сором хилитися,
Долі користися!
Час твій прийде
З долею битися,
Сон пропаде...*

(Леся Українка, «Колискова»)

Останнє мирне літо в Києві, 2021 р.

Двійнята Еліна та Діана

3 роки (розповідь їхньої мами), м. Київ

Я прокинулася від того, що одна моя донечка попросила попиту молочка. Було десь 5.30 ранку. Оком кинула на телефон, там без упину дзвонила колега; на вулиці чути шум; в кімнату заходить мій чоловік і каже: «Почалась війна!». Ці слова відлунням довго звучали в моїй голові, ноги і руки просто заціпилися від страху, а сама я ніби «падала» в прірву, з якої досі не можу вибратися. Я дивилася на двох своїх трирічних донечок, одна ще так мило й мирно спала у своєму ліжечку.

Досі відмовляюся вірити, що це випало на нашу долю. Війна! В 21 столітті! В часи диджиталізації, штучного інтелекту, адронного колайдера. Війна!!!! А далі відчай, шок, пошук правильних рішень, намагаєшся швидко зібрати найголовніше, але ноги та руки тебе не слухаються.

За що це нашим дітям? Чому? Для чого?

Вони тільки починають пізнавати цей світ, тягнуть до нього свої маленькі рученята, дивляться своїми допитливими оченятами. Чому наші діти замість бавитись на дитячих майданчиках мають тікати, ховатись в укриття, боятися звуку повітряної тривоги.

Коли мої діти вперше почули сигнал тривоги, першою ліпшою згадкою було сказати їм, що це сигнал ховатись від злого вовка. Як в їхній улюбленій казочці про трьох поросят. Треба взяти найцінніші речі, міцно тримати маму й тата за руку і ховатись. От уже місяць, як ми ховаємось від «злого вовка» по кожному сигналу тривоги. Дівчата з собою беруть найголовніше – то ведмедика, то зайчика, то шоколадку, то лялю. Особливо страшно, коли вовк приходиться вночі.

- Мамо, мені страшно...
- Не бійся, сонечко, я з тобою.

« —————
Іноді здається, що діти в 3 роки ще не усвідомлюють, що таке війна, вдень можуть гратись, бігати, сміятись. От тільки сідають малювати, дивлюсь, а малюють чорним.

Я пам'ятаю історії моєї бабусі, яка розповідала про свої спогади про війну... Мені ці розповіді здавались чимось таким далеким, захмарним і неможливим... Але тепер мої діти – теж діти війни.

»

В цей момент я обіймаю своїх двох маленьких донечок і мені теж дуже, дуже страшно. Спочатку чути сирену, потім небо страшно неспокійно гуде, а потім чути вибухи. Так страшно, що ти не можеш ані рухатись, ані дихати. Але потрібно бути сильною, заради малечі.

Я ніколи не забуду багряно-синього кольору неба, коли ми швидко бігли до вокзалу, на потяг, взявши з собою найнеобхідніше. Коли маєш малечу, то це найнеобхідніше зводиться до потреб дитини: спеціального харчування, улюбленого ведмедика. Щоб приготувати дитячу суміш, треба брати і саму суміш, і пляшечки, і термос з гарячою водою. Дитячий туалет чи підгузки, водичка, печиво, тепла ковдра...що ще?

Сам факт, що в один момент тобі доводиться все кинути, свій дім, своє звичне прекрасне розмірене життя, свої речі та тікати від війни, досі важко прийняти. Це почуття повної огиди, ненависті, болю, розпачу, хочеться вити від відчаю, але ти міцно тримаєш дитячі рученята і біжиш в пошуках прихистку.

Сьогодні на дитячому майданчику дівчатка бавились, бігали, сміялись. Потім до мене підійшла одна з них і каже: «Мамо, дивись, там тарілочки і чашечки...», і починає плакати.

Я обіймаю її, повертаю голову і дивлюсь в дитячу пісочницю. Там лежать дитячі іграшкові тарілочки і чашечки зовсім такі, як залишились у дівчаток на їх іграшковій кухні, у нас вдома.

– Мамо, я хоцю додому...

Маленькі оченята повні сліз і я плачу разом з нею.

– Я теж, моє сонечко, я теж, дуже хочу додому...

Іноді здається, що діти в 3 роки ще не усвідомлюють, що таке війна, вдень можуть гратись, бігати, сміятись. От тільки сідають малювати, дивлюсь, а малюють чорним:

– Сонечко, що це?

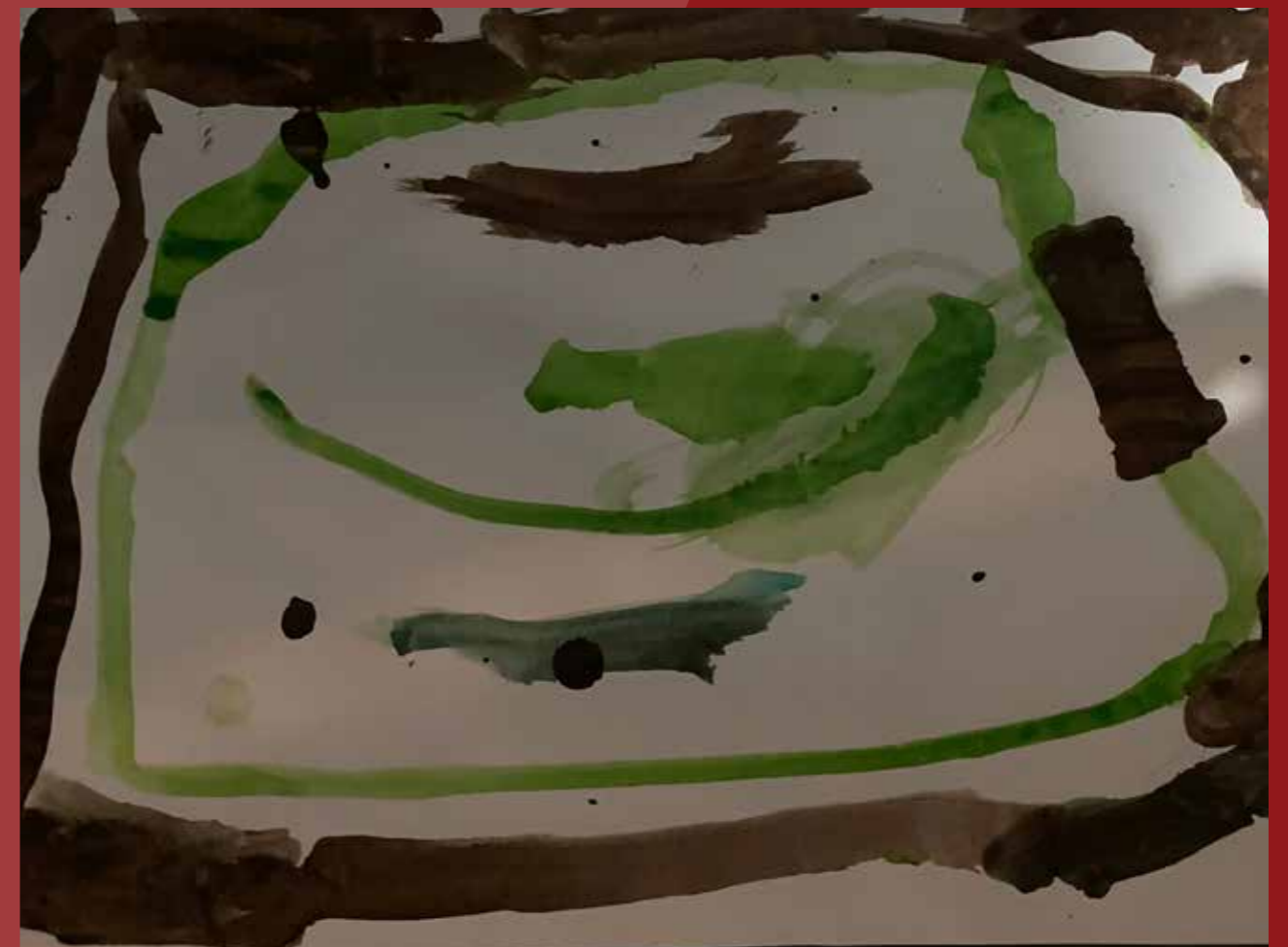
– Це вовк і ніч.

Мої діти війну називають вовком, через якого їм, як героям їхньої улюбленої казки, довелося покинути свій дім; через якого вони залишили всі свої улюблені іграшки; який лякає, не дає спати спокійним мирним сном; через якого болить мамі й татові.

Я пам'ятаю історії моєї бабусі, яка розповідала про свої спогади про війну. На початку Другої світової їй було всього 4 роки, майже як моїм донечкам. Мені ці розповіді здавались чимось таким далеким, захмарним і неможливим... Але тепер мої діти – теж діти війни.

Ніколи не забудемо!

Ніколи не пробачимо!

Антоніна Купченко

7 років, м. Одеса (записано зі слів Антоніни за згодою мами – Наталі)

Мама каже, що я надзвичайна, хоча мені так не здається. Мені 7 років. Я ходжу в другий клас гімназії. Звати мене Тоня.

Батько каже, що я – ураган Антонія, бо не люблю сидіти на місці. Ми з ним завжди граємося в наввипередки, а ще я люблю, коли батько мене кружляє або підкидає.

Я вже доросла та самостійна. В мене ростуть два «справжніх» зуби (показує щілину замість передніх зубів). А ще я вмю готувати яєчню та омлет. Батькам подобається, вони завжди посміхаються, коли їдять те, що я готую.

Донедавна я займалася танцями та карате. Мати казала, що там я хоч трохи втомлююся і даю їй та батькові відпочити після роботи. А на вихідних мене батько відводив на заняття малюванням та ментальною арифметикою. В мене є багато малюнків. Мати ними прикрашає стіни моєї кімнати.

Я дуже хочу стати актрисою; дома організую вистави. І мати каже, що гарні актори добре знають англійську. От я і стараюся її вчити, відвідувала спеціальні курси.

Допоки мої друзі з двору не роз'їхалися, ми щовечора збиралися й каталися на роликових ковзанах або на велосипедах. В мене багато друзів, але зараз нікого немає: Олег – в Молдові, Карина – в Румунії, а де Тетянка, я й не знаю.

У мене вдома є білий кіт та чорна кішка. Нещодавно в нашому домі з'явився ще один кіт, його залишили наші родичі, які поїхали від війни за кордон.

Останнім часом слово «війна» часто повторюється батьками. Мама інколи плаче, а батько став похмурим і не грається зі мною, не посміхається, як раніше. Я досі лякаюся повітряної тривоги – ховаюся у ванній кімнаті. А нещодавно ми бачили, як збивали ракетою безпілотник – це було дуже схоже на салют – і я спершу думала, що хтось святкує.

« **Д**опоки не почалися заняття в школі, я кожного дня ходила з мамою у волонтерську організацію готувати для військових. Там багато людей. Всі зі мною жартують та називають «наш бос». Ми рано прокидаємося, йдемо готувати і повертаємося близько четвертої години. »

Фото до війни

Ми нікуди не поїхали. Допоки не почалися заняття в школі, я кожного дня ходила з мамою у волонтерську організацію готувати для військових. Там багато людей. Всі зі мною жартують та називають «наш бос». Ми рано прокидаємося, йдемо готувати і повертаємося близько четвертої години. Мої заняття танцями та карате припинилися. На вихідних ми з батьком не ходимо на малювання та арифметику, а йдемо з мамою робити те, що можемо, для армії.

Зараз почалися заняття в школі. Вони йдуть дистанційно. Я рада побачити своїх однокласників хоча б по інтернету. Але сподіваюсь, що ми скоро повернемося і зможемо знову разом кататись на велосипедах.

Надійка (ім'я дівчинки змінено)

14 років, м. Маріуполь (записано зі слів її родички Олени Константиної)

Моя племінниця Надійка разом з мамою, на щастя, вирвалися з Маріуполя. Це було дуже страшно – не мати з ними зв'язку протягом кількох тижнів. В цей час мій близький друг втратив свою старшу доньку – 20-річну дівчину, Тетяну Котлубей. Вона загинула в Маріуполі в результаті прямого потрапляння російської ракети в приватний будинок у самому центрі міста, де вона жила. Її хлопець залишився в Маріуполі, щоб знайти свою кохану, хоча йому пропонували евакуацію. Діставшись цього будинку, він руками розкопував

уламки, аби знайти її та її близьких, щоб хоч якось поховати, ризикуючи своїм життям.

У новинах я почула, що на Драмтеатр, де перебувала Надійка з мамою, впали російські ракети. Бачила, що від нього залишилося. Ці тижні я прожила у пеклі. Пізніше одна з моїх подруг, яка теж уже, на щастя, вибралася з Маріуполя, розповіла мені, що на момент атаки на Драмтеатр вона була на водонапірній вежі (це така архітектурна пам'ятка Маріуполя), бо тільки там можна було зловити зв'язок, і вона бачила, як на Драмтеатр щось прилетіло з повітря.

В останній раз із Надійкою ми бачилися на Новий рік. Вона дуже розумна дитина із здібностями до вивчення іноземних мов. Планувала вступати в Маріупольський ліцей у наступному навчальному році. Отримала стипендію на безкоштовне навчання на курсах англійської мови від Посольства США, почала в школі вивчати німецьку. А через рік посіла друге місце з перекладом казки німецькою мовою на конкурсі серед школярів, який проводив Маріупольський гуманітарний університет.

Надійка – серйозна, стримана і трохи «в собі» дівчинка. Коли почалося бомбардування та обстріли міста, вони були на Лівому березі, який перший потрапив під обстріл російської артилерії. Спершу вони намагалися спускатися у підвал. Але в підвалі було холодно та сиро, а обстріли не припинялись. Тож мама з Надійкою сиділи весь час у коридорі своєї квартири поміж двох стін. Коли Надійка дзвонила, то казала, що їй дуже страшно. Квартира була на останньому поверсі багатоповерхівки. Тож при кожному обстрілі дитина обіймала кішку та замирала... Вони проводили ночі в коридорі в надії, що це врятує їх від «Градів». У якийсь момент її мати збрала речі, щоб переїхати до бабусі, яка жила неподалік. Надійка сказала, що вона нікуди не піде без кішки, тому кішка була весь цей хапливий час з Надійкою.

Обстріли з кожним днем посилювалися. Залишатися в будинку стало неможливо. В цей час вони почули повідомлення про евакуацію жителів Маріуполя на вільну від окупантів територію України. Евакуація мала відбуватися від Драматичного театру. Надійку з мамою та бабусею з Лівого берега, де вони жили, на правий, де знаходився Драматичний театр, вивіз сусід. В його машині виїхало 11 осіб – Надійка з мамою їхали до свого спасіння в багажнику.

Надійка з мамою та бабусею так і не дочекалися евакуації. Автобуси для евакуації жителів Маріуполя російські нелюди не пропускали. Надійка та її близькі з іншими сім'ями, які також приїхали туди з надією на евакуацію, оселилися в Драматичному театрі. Жили вони у правому підвалі Драмтеатру протягом двох тижнів. Потім Надійка розповідала, що кішка перший тиждень так тихо і спокійно себе поводила, що ніхто навіть не здогадувався, що вона живе в сумці Надійки.

Їжу привозили до Драмтеатру волонтери. Воду Надійка з мамою знаходили, виходячи з підвалу, а коли був сніг, то розтоплювали його. Мама Надійки зателефонувала мені аж 13 березня – з 5-го березня ніякого зв'язку з ними не було. Вона плакала, казала, що вижити під постійними обстрілами неможливо, що весь час вони сидять у підвалі. Вона благала дізнатися, чи буде все ж таки евакуація, чи є в них надія вибратися живими з цього пекла. Я знала, що 25 комунальних автобусів з Маріуполя, які мали вивозити людей, прицільно розстріляли. Наступний дзвінок 15 березня, коли перші автівки мали змогу покинути Маріуполь. Мама Надійки казала, що вмовляє всіх, хто їде з міста, вивезти їх з Маріуполя, але їх утрюх ніхто не хотів брати. Я пропонувала посадити в машину одну Надійку, до Бердянська, там я могла її зустріти. Але мама Надійки казала, що не може розлучатися з донькою. Я почала ввечері шукати машину, пропонуючи будь-які гроші, щоб хтось таки погодився вивезти моїх рідних з Маріуполя. Якусь машину я знайшла, але не була впевнена, що то не шахраї.

А на наступний день після нашої розмови на Драмтеатр впала бомба... Чесно кажучи, я їх поховала. Я бачила ці фотографії... Зв'язку з рідними знову не було.

Через 12 днів я побачила Надійку і її маму на російському каналі. Вони дали інтерв'ю. Як казала потім мама Надійки, це був єдиний спосіб повідомити нас про те, що вони живі. Цей російський журналіст їм і розповів, звідки відбувається евакуація, що потрібно пішки дістатися західної околиці Маріуполя. Вдень, коли було менше чути обстріли, вони втрюх вирішили піти – це був єдиний шанс врятуватися. Після місяця сидіння у підвалах Надійка йшла і казала «Ой, небо! Яке воно блакитне!.. Ой, пташка!».

Вже потім Надійка розповіла, що коли впала бомба на Драмтеатр, вони були в тій частині, яка вціліла. Коли вони вийшли з підвалу, то пішли у найближчий храм і там просиділи 12 діб. Надійка розказувала, що за ці 12 діб вони бачили світло тільки тоді, коли знаходили якусь свічку, й раділи, що могли нею посвітити. А так 12 діб майже нічого не бачили.

«**У новинах я почула, що на Драмтеатр, де перебувала Надійка з мамою, впали російські ракети. Бачила, що від нього залишилося. Ці тижні я прожила у пеклі.**»

«**Надійку з мамою та бабусею з Лівого берега, де вони жили, на правий, де знаходився Драматичний театр, вивіз сусід. В його машині виїхало 11 осіб – Надійка з мамою їхали до свого спасіння в багажнику. Надійка з мамою та бабусею так і не дочекалися евакуації... Вона благала дізнатися, чи буде все ж таки евакуація, чи є в них надія вибратися живими з цього пекла. Я знала, що 25 комунальних автобусів з Маріуполя, які мали вивозити людей, прицільно розстріляли.**»

Мама Надійки пізніше розповіла, що ті два рази, коли вона мені телефонувала – 13-го та 15-го березня, їй треба було підійматися на водонапірну вежу, щоб спіймати сигнал, ризикуючи потрапити під черговий обстріл. Їй було страшно бігти до тієї вежі, але вона мала дізнатися, як врятуватися, вони були в повному інформаційному вакуумі, – вони бачили тільки стіни підвалу.

Зв'язку з Надійкою та її мамою не було, аж доки вони не виїхали з України в Росію. Коли зв'язок з'явився, то мама Надійки не знала, що з країною, чи є вона, що взагалі відбувалося за цей місяць. До важкого стресу, який був викликаний місяцем перебування в підвалах, також додався жах і від того, про що вона дізнавалася дорогою до Росії.

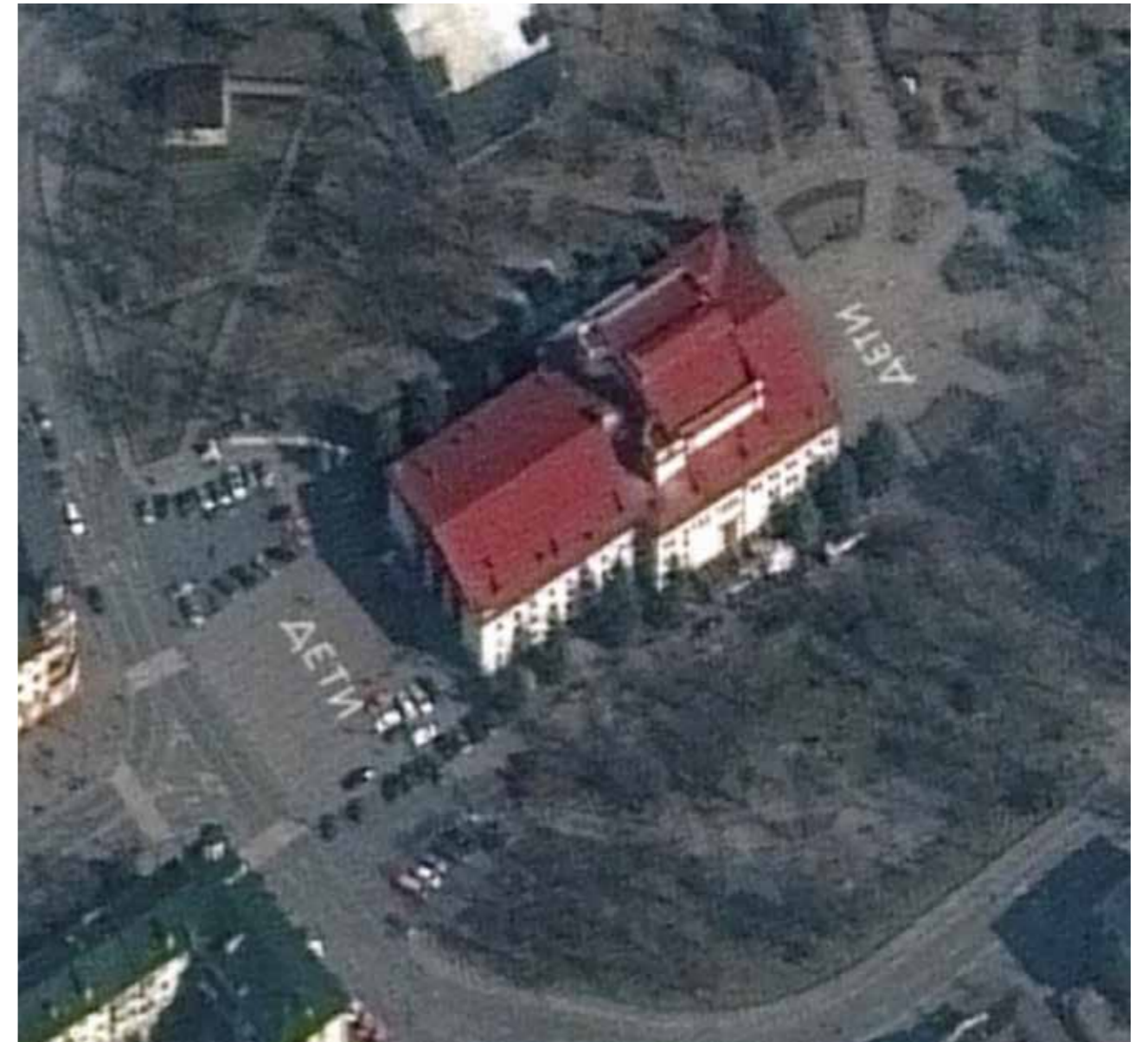
Надійка ж писала мені дуже розважливо, дуже спокійно: «Ми їдемо. Ми здорові. З нами кішка. Нас везуть в Ростов. Ми намагалися виїхати до Запоріжжя, але в нас нічого не вийшло. Ми скористалися російською програмою для біженців. Я не можу привести маму до тями. Не вдається її заспокоїти». Запитувала про родичів, про свою бабусю. Вона казала: «Да, було страшно, але нічого». На все реагувала дуже зважено. Зараз Надійка з мамою, з бабусею та кішкою живе у хостелі.

«
Воду Надійка з мамою знаходили, виходячи з підвалу, а коли був сніг, то розтоплювали його. Мама Надійки зателефонувала мені аж 13 березня – з 5-го березня ніякого зв'язку з ними не було. Вона плакала, казала, що вижити під постійними обстрілами неможливо...
»

Я сама у 2014 році виїхала з Донецька, знаю, що коли дитина на перший погляд здається спокійною, то пізніше цей стрес в неї проявиться. Знаю, що діти, які пережили те, що довелося пережити Надійці, потребують психологічної допомоги. Що перший місяць думаєш, як взагалі вижити, а через два-три місяці усвідомлюєш, що втратила все – дім, друзів, школу, знайомих, свій двір, свій парк – все, до чого звикла і любила.

Поки що Надійка не хоче згадувати те, що вона пережила в Маріуполі. Мріє повернутися в своє місто – до свого будинку. І не знає, що повертатися вже нікуди.

Драматичний театр в Маріуполі. Напис «Діти» видно з космосу. Знімок із супутника 14 березня 2022 р.

Джерело: Maxar

Влада, 16 років

школярка, м. Вишгород

Ще 23 лютого ввечері я відчувала якесь занепокоєння. Особливо тривожно стало після перегляду вечірніх новин. Але треба було лягати спати, щоб набратися сил перед школою.

Зранку прокинулася від того, що в квартирі була якась незрозуміла метушня. Я дуже добре пам'ятаю той момент, коли я встаю з ліжка і відчуваю, як підлога під ногами ніби здригається. І саме тоді мене як хвилюю накрыло усвідомлення катастрофічності всієї ситуації – почалася війна.

«

А ще війна на кожній людині залишає відбиток. Наразі звичайний звук пральної машинки може викликати бурю емоцій, нагадуючи звук гелікоптера, який ще не так давно викликав паніку. І це страшно – розуміти, що конкретно моїй сім'ї ще дуже пощастило виїхати з нашого міста в безпечне місце, хоча інші день у день переживають те, з чим не має стикатися жодна людина!

»

Дуже швидко було прийняте рішення виїжджати усією сім'єю з нашого міста. За ці останні 10 хвилин у квартирі я встигла зібрати найважливіші речі і зателефонувати декільком друзям, які жили поблизу нашого міста. Близько 5:20 прийшло повідомлення від класного керівника, що до школи ми не йдемо. Але й без того все місто вже не спало, всі розуміли – всі плани відмінюються. Напевно, цей ранок назавжди закарбується в пам'яті найжахливішим спогадом за все життя.

Події наступних декількох днів я пам'ятаю дуже погано, бо всі вони постійно повторювалися: ночували у незнайомих місцях, потім повітряна тривога, сховище, перевірка новин. Як тільки сирена переставала лунати, або вибухи та постріли затихали, ми збирали свої речі, пакували до машини та продовжували їхати у напрямку західної України. Все це нагадувало якийсь нічний кошмар, який все ніяк не скінчиться.

Єдине, що трохи підтримувало – постійний зв'язок з моїми друзями у спільному чаті. Хоча інколи доводилось чекати нескінченно довго на чиюсь відповідь, на повідомлення, що все нормально, що всі в безпеці. А от одну відповідь ми чекаємо й досі. Одна з моїх подруг не виходить на зв'язок ще з 6-го березня разом з усією сім'єю, і ніхто не знає, що з ними, де вони.

Десь на п'ятий день війни ми дісталася кордону, але батько мусив залишитися через військовий стан та повну мобілізацію.

Загалом, виїзд за кордон – для нашої родини дуже складне рішення, адже ми з мамою повинні залишити все своє життя, всіх наших близьких тут, де війна, – в країні де я зростала, із якою пов'язувала майбутнє... а тепер якісь люди змушують залишити все позаду.

Зараз, перебуваючи за кордоном, я постійно читаю новини. Важко відірватися від того, що пов'язує тебе з домом. Але ж таки потрібно зустрічатися з новою реальністю. Звичайно, звикати до нового непросто: всі ті звички, над якими я раніше ніколи не задумувалася, наразі набувають зовсім іншого сенсу.

А ще війна на кожній людині залишає відбиток. Наразі звичайний звук пральної машинки може викликати бурю емоцій, нагадуючи звук гелікоптера, який ще не так давно викликав паніку. І це страшно – розуміти, що конкретно моїй сім'ї ще дуже пощастило виїхати з нашого міста в безпечне місце, хоча інші день у день переживають те, з чим не має стикатися жодна людина!

В цьому році я мала закінчувати школу та вступати до університету... не знаю, чи тепер вдасться вступити в той заклад освіти, який для себе обрала...але знаю, що деякі українські школярі та школярки вже ніколи навіть не матимуть такої дилеми, бо їхні життя перервала безглузда та нещадна війна.

«

В цьому році я мала закінчувати школу та вступати до університету...не знаю, чи тепер вдасться вступити в той заклад освіти, який для себе обрала...але знаю, що деякі українські школярі та школярки вже ніколи навіть не матимуть такої дилеми, бо їхні життя перервала безглузда та нещадна війна.

»

прихисток на час повітряної тривоги

РОЗДІЛ IV. Два кола війни (історії жінок у ЗСУ та ТрО)

Допоки триває війна, з міркувань безпеки ми публікуємо лише кілька скорочених історій українських захисниць, не публікуємо їхні реальні імена та інші дані. Але після перемоги надрукуємо повне видання, вшановуючи їхній подвиг перед українським народом, про який має почути весь світ!

«Угольок»

снайперка, 35 окрема бригада морської піхоти ім. контр-адмірала Михайла Остроградського (написано з дозволу ВМС ЗС України)

Багато хто вважає, що снайпер – це зовсім не жіноча професія. Проте українські дівчата спростовують цю думку. Знайомтесь, це снайперка з позивним «Угольок». До армії дівчина потрапила тому, що хотіла, аби її молодший брат, який також служить в ЗСУ, пишався нею.

В 2017 році «Угольок» потрапила на службу до одного з батальйонів морської піхоти – 35 окремої бригади морської піхоти ім. контр-адмірала Михайла Остроградського. Протягом років служби дівчина неодноразово виконувала бойові завдання на сході України.

Це не люди. Фашисти, і ті не були такими підлими, як ці орки. Ми обов'язково переможемо. Особисто я буду стояти до останнього! Радує, що деякі наші люди відкрили очі, і тепер розуміють, хто є хто!

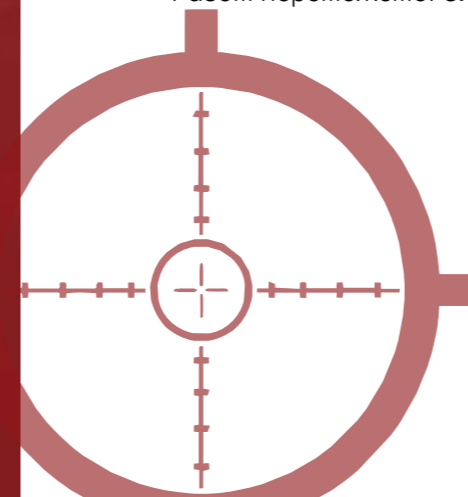
У січні цього року у снайперки закінчився контракт і вона вирішила зробити перерву. Але та була недовгою. Буквально

через місяць розпочалася повномасштабна війна і «Угольок», взявши свій до тих пір нерозібраний рюкзак, повернулася до морської піхоти захищати свою країну в якості мобілізованої:

- Мочити їх всіх треба! Це не люди. Фашисти, і ті не були такими підлими, як ці орки. Ми обов'язково переможемо. Особисто я буду стояти до останнього! Радує, що деякі наші люди відкрили очі, і тепер розуміють, хто є хто!

Разом переможемо! Слава Україні!

Людмила

26 років, військова, м. Донецьк / м. Київ

Я сама з Донецька. Там народилась і виросла. Виховувала мене мати та бабуся. У 2015 р. їм довелося виїхати, а бабуся померла за чотири роки далеко від рідного дому. Місяць не дожила до свого 80-го дня народження...

Війна для нас почалась у 2014 р.. На той час мені було майже 19 років і я проходила службу у Донецькому слідчому ізоляторі. З дитинства мріяла служити, стати справжнім офіцером. Честь і гідність для мене – то не просто слова. Бачила кругом багато свавілля і мені хотілося щось змінити. «Хочеш змінити світ – почни з себе!».

Спочатку я брала участь у мітингах за український Донецьк. Мирний спротив російській окупації не дав очікуваних результатів, тому в липні 2014 р. я почала служити в добровольчому батальйоні. Нас вчили бути універсальними: знати і медицину, і стрілецьку справу, і керувати автотранспортом в бойових умовах.

Пройшла деякі гарячі точки. Там я пізнала справжню дружбу і справжню ціну життя. За час служби отримала контузії, але тоді нікуди не зверталась – були складні часи, кожна людина – на вагу золота.

За кілька років з полку перевелась на інструктора поліції, ділилася цінним досвідом та навичками, але згодом нас розформували, тож я перейшла в конвойну роту поліції. Цей крок підштовхнув мене до розуміння, що я маю бути там, до чого в мене є потяг. І тоді я звільнилась і підписала контракт із ЗСУ.

«
П
овернулась до своєї військової частини, де я потрібна, бо мені ніяково сидіти, розуміючи, що я можу щось зробити корисне.»
»

Після проходження підготовки здійснилась моя давня мрія – я потрапила у морську піхоту! Для мене це стало приємною несподіванкою, адже більше жінок туди не взяли. Службу я проходила на посаді навідника. В мене був модний кулемет калібру 12.7мм. Було дуже цікаво, багато навчань на суші і в морі. Побратими мені в усьому допомагали.

У червні 2019 р. з морською піхотою ми виїхали в ротачію до зони бойових дій, де я отримала контузію середньої тяжкості. Була на позиції, прикривала з кулемета, і мені прилетів снаряд. Не хотіла їхати у шпиталь, але старший позиції наказав, бо побачив, в якому я стані. Зараз я дуже йому вдячна за це! Місяць лікування, проходження медичного огляду і я знову повернулась до своїх на позицію. Добула ротачію вже без пригод.

У 2020 р. поступила на офіцерські курси до Військової Академії аби пройти навчання і отримати первинне офіцерське звання. А вже через рік випустилась й отримала розподіл до лав Військово-морських Сил. Для мене то було дуже знаковим та важливим. Адже під час служби в морській піхоті в мене загинули дуже близькі друзі і я повернувшись, аби продовжити їх та свій шлях.

Під час навчання почало налагоджуватись моє особисте життя. Мій чоловік – теж військовий, офіцер. Він пройшов зі мною шлях з часів служби у морській піхоті, підтримував мене під час навчання.

Друге коло війни 2022 року заскочило мене в київській лікарні, де я лікую час від часу наслідки контузій. На початку березня вмовила лікаря виписати мене, забрала речі та спорядження й повернулась до своєї військової частини, де я потрібна, бо мені ніяково сидіти, розуміючи, що я можу щось зробити корисне.

Аліна

27 років, доброволець, депутатка Київради та волонтерка (АРМІЯ SOS), м. Київ

Місяць війни.

Вісім років війни.

В моєму житті глобально не змінилось нічого.

Підрозділ перебував на фронті задовго до 24 лютого – з 2014 року.

Моя тривожна валізка виглядала як спакований рюкзак з речами, медикаментами та броньєю і лежала в шафі рік.

В грудні 2021 р. я просто доклала туди документи і речі свого собаки.

І попри практично два роки, відколи я повернулась з війни до цивільного життя, це життя не «зцивілило» мене. І від 24 лютого дуже швидко згадалось звичайне напівдикунське кочове життя війни.

Місяць повномасштабної війни приніс втрати друзів, бойових побратимів, які мали б жити, нищити ворога та наблизити перемогу. І це розбиває мене морально практично щодня, як в 14/15/16 роках. Мої друзі знаходяться зараз в Маріуполі. І я хочу вити від своєї безпорадності.

Місяць повномасштабної війни приніс багато болю від того, що гинуть діти, новонароджені та навіть ще ненароджені українці та їхні мами.

Моя лють та ненависть до росіян заповнила всі клітинки та судинки тіла задовго до повномасштабного вторгнення. І це було звичайно помітно в моїй повній категоричності до всього, пов'язаного з країною ворогом – росією. Тому цей місяць не відкрив мені очі ні на що. Бо вони були відкриті вже як 8 років.

Просто 24 лютого війна нанесла шрами вже всій Україні. І тепер що таке авіа нальоти, фосфорні бомби, ракетні удари, «сонцепюкі» та інша вбивча техніка масового ураження знає та «відчуває» на собі вся країна в центрі Європи.

Цей місяць повномасштабної війни згуртував нас всіх. Та навчив не боятися бажати смерті русні. Бо «русня – не люди» – це тепер аксіома для цілого нашого народу.

Місяць війни. Вісім роки війни. Ми переможемо!

м. Чернігів. Фото ©Vlad Logvinenko

Аня

31 рік, лікарка, кінологиня, м. Київ

Для мене, як і для багатьох українців, війна розпочалась з Майдану 2014 року. Я завжди займала активну громадянську позицію, а у той період вирішила, що ставши медиком, зможу принести набагато більше користі своїй країні. В той самий час у мене з'явився мій омріяний «малий» – бельгійська вівчарка Малінуа на ім'я Заріс – найрозумніше створіння на землі.

ЗСУ у той період вели активні дії на Сході, їм вдалося звільнити багато територій і гостро постало питання пошуку наших загиблих хлопців, причому йшлося в першу чергу про пошуки під землею. В Україні тоді лише один пес був відповідно натренований, тож помітивши здібності Заріса до пошукової роботи, ми розпочали тренування. Найскладніше було

знайти необхідні зразки трупного запаху, майже неможливо. Але мені таки вдалося! Півтора року ми витратили на пошуки матеріалів та навчання, проте воно того вартувало – ми досягли рекордної глибини закладки в 25-30 метрів та почали активно працювати «в полі».

У 2018 році гуманітарна програма «Груз 200» на Сході України була припинена. Дізнавшись, що в зоні розмежування є потреба в медичному персоналі, поставивши єдину умову, що Заріс буде зі мною, я поїхала. В першу ротацию я навіть не знала, куди саме я їду – просто розуміла, що я мушу це робити. Ми виїжджали в ті місця, на ті виклики, куди звичайні швидкі відмовлялися, просто боялися їхати. А там також жили люди і вони потребували нашої допомоги.

Паралельно я навчала Заріса шукати вибухівку. Наш досвід не пройшов повз увагу відповідних структур, куди я була неодноразово запрошена як експертка. Остання наша ротация на Сході тривала майже рік – дуже довго... Ми навіть не встигли видихнути, коли почали приходити звістки про загрозу нападу росії. Але після другого фальстарту все менше вірилося в її ймовірність.

Тієї ночі я повернулася додому близько 4 години, моя мама також тільки закінчила роботу. Ми навіть посміялися щодо чергової дати початку війни та лягли. За годину я підірвалася від звичних для мене звуків, які не сплутаєш ні з чим іншим. Перші думки: «Я на Сході. Треба хапати бронік та бігти...» Але, розплющивши очі, я зрозуміла, що відбулася подія, що незабаром змінить життя всього світу.

« **До війни багато європейських виробників кормів інтенсивно експортували свої товари в Україну. Наразі ж маємо з багатьма з цих компаній виключно негативний досвід спілкування. Вони відмовляються допомагати. Гадаю, що історія не вибачить подібної позиції – ця війна дійсно демонструє світові, хто є хто!** »

маємо з багатьма з цих компаній виключно негативний досвід спілкування. Вони відмовляються допомагати. Гадаю, що історія не вибачить подібної позиції – ця війна дійсно демонструє світові, хто є хто!

На днях полагождать мою «бляшанку», і ми з Зарісом повернемося в Україну, де знову будемо корисними ЗСУ: на сьогоднішній день Заріс вміє шукати загиблих, вибухівку та табачні вироби, що нерідко стають об'єктом контрабанди, а інколи і своєрідною валютою військових часів. Наразі маємо багато запитів на подібну роботу. А потім... Війна закінчиться та ми все ж таки отримаємо наш довгоочікуваний рекорд України як собака Донор (найбільша кількість крововіддач). Наразі в нас їх 49.

Зателефонувавши в усі можливі структури та отримавши тимчасову відмову, я зрозуміла, що нас покличуть, коли ми станемо потрібні, тобто коли розпочнеться справжнє пекло. Тож вирішила скористатися «часовим коридором» та вивезти родину. Мама, бабуся, дядько та 4 собаки заштовхалися у старенький «Ланос» і ми виїхали. Лише 2 місяці пройшло з моменту, як я отримала посвідчення водія та друг віддав мені свою стару «бляшанку» для навчання – цей момент відчутно додав стресовості ситуації. Це було справжнє хрещення боєм!

Наразі, дякуючи волонтеру, з яким ми познайомились на Сході, моя родина перебуває в безпеці у Варшаві. До кінця тижня я також залишаюся тут. Нам вдалося організувати гуманітарну допомогу для тварин, адже вони також потребують допомоги – в більшості міст України вже на межі запаси кормів та ліків. Дякую нашим польським друзям, які повністю взяли на себе фінансування та організаційні питання. До війни багато європейських виробників кормів інтенсивно експортували свої товари в Україну. Наразі ж

РОЗДІЛ V. На дипломатичному фронті та на рівні прийняття рішень

«Сьогодні український народ захищає не лише Україну, ми боремося за цінності Європи й світу, жертвуючи своїм життям в ім'я майбутнього»

*Президент України
Володимир Зеленський*

Олена Галушка

33 роки, членкиня правління Центру протидії корупції, м. Київ

З початку листопада минулого року я уважно відслідковувала заяви розвідок та думки експертів щодо можливого широкомасштабного нападу Росії на Україну, до яких я поставилася дуже серйозно. І ще в грудні ми з колегами обговорювали, що Київ можуть бомбити. Звичайно, тоді це виглядало абсолютно нереальним та неможливим, але зрештою зrealізувався саме такий сценарій.

«

Те, що Росія робить в Україні – це військовий злочин. Фактично Росія порушує Женевські конвенції, вони знущаються та вбивають цивільне населення, вони атакують цивільні об'єкти, вони максимально порушують правила війни і за це вони обов'язково мають бути притягнуті до відповідальності. Не тільки Путін, а всі, хто виконує його злочинні накази, мають розуміти, що вони будуть притягнуті до відповідальності на своєму Нюрнберзькому трибуналі.

»

22 лютого, за два дні до початку війни, в своїй промові Путін фактично відкрив карти щодо своїх намірів розпочати війну. Він дуже багато говорив про демократію в Україні, про антикорупційну діяльність – він перелічив всі органи, які ми створювали (НАБУ, САП, Конституційний суд, НАЗК). Він навіть згадав про те, що зараз відбувається очищення Вищої ради правосуддя органом за участю міжнародних експертів. Ми чітко бачимо, що одна з причин цієї війни – це бажання Путіна перешкодити побудові справжньої демократії в Україні. А саме її розбудовою ми займалися останні вісім років. Це той стратегічний напрямок, куди повільно, але впевнено рухалася Україна. Російська війна цей рух зупинила. Росія зараз знищує не тільки демократію, а і нашу країну, її суверенність, українських людей.

Ті реформи, які Україна здійснювала після Майдану, заклали дуже важливу інституційну базу для повноцінного функціонування демократії. Дуже багато реформ вже почали працювати, їх результати вже були відчутні. Навіть зараз, в ході війни, ми бачимо, як децентралізація працює, як у місцевих громадах керівники стають справжніми лідерами воєнного часу. Ми бачимо, як згуртовані та солідаризовані українці національною ідеєю, яку ми так само розбудовували останні вісім років. Реформи вже почали приносити результат. Це важлива робота, результатами якої я дуже пишаюся. І після перемоги ми будемо продовжувати цю роботу.

Зараз ми з колегами переїхали до Варшави, де заснували Міжнародний центр української перемоги. Ми здійснюємо адвокацію рішень іноземних партнерів, які повинні нам допомогти перемогти. Ключові напрямки нашої роботи такі:

- Адвокація військової допомоги для України. Це найважливіший напрямок, тому що країні потрібно не просто багато зброї, а нам потрібна конкретна зброя, яка допоможе перемогти.

Перш за все – це засоби ППО та протиракетної оборони, які захистять наші міста і не дозволять повторити трагічний досвід Маріуполя. Окрім цього, нам потрібні танки, артилерія, боеприпаси тощо.

- Адвокація санкцій. Ми наполягаємо на тому, що Росію має бути покарано максимально сильно за те, що вона робить з нашою країною. Ми розпочали кампанію **#Block Putin Wallets**, яка націлена на вимогу до західних урядів накласти санкції на російських олігархів та членів їх сімей, заморозити їх активи, депортувати їх геть із західних країн. Але зараз ми розширили санкційну кампанію і долучаємося до адвокації повного ембарго на імпорту російського газу та нафти країнами Європи. Адвокатуємо включення Росії в чорний список FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering) – це Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей, і рішення цього органу, який був заснований країнами Великої сімки, зробить практично неможливими міжнародні транзакції із резидентами Росії.
- Адвокація «плану Маршала», тобто плану відновлення України після перемоги. Вже зараз ми бачимо, що витрати на відновлення країни будуть дуже великі і необхідно починати думати, звідки ми будемо залучати ці кошти і як ми будемо відбудовувати країну.
- Документування військових злочинів та адвокація створення трибуналу. Те, що Росія робить в Україні – це військовий злочин. Фактично Росія порушує Женевські конвенції, вони зрущуються та вбивають цивільне населення, вони атакують цивільні об'єкти, вони максимально порушують правила війни і за це вони обов'язково мають бути притягнуті до відповідальності. Не тільки Путін, а всі, хто виконує його злочинні накази, мають розуміти, що вони будуть притягнуті до відповідальності на своєму Нюрнберзькому трибуналі.
- Покращення гуманітарної політики. Зараз гуманітарна допомога населенню, яке її потребує, здійснюється великою мірою силами українських волонтерів, українським бізнесом, тоді як міжнародна гуманітарна допомога часто не досягає цілі. Це має бути змінено.

Моя особиста думка полягає в тому, що треба вимагати від західних партнерів повного ембарго на енергоносії з Росії якомога швидше. Втрати західних економік, про які наголошують наші західні партнери, не порівнянні з тим, що зараз переживають українці. З одного боку західні уряди наголошують, що

їм вдалося заблокувати 2/3 золотовалютних резервів Росії, і, начебто Росія не буде мати можливості фінансувати війну, але станом на 1 квітня з початку війни (24 лютого) тільки Німеччина перерахувала Росії понад 5 млрд євро. Росія має звідки фінансувати війну і чим довше країни Європи будуть затягувати це рішення, тим більше трагічних досвідів, як у Маріуполі, ми будемо мати в Україні. Це практично геноцид українців за гроші Європейського Союзу. Якщо почати працювати зараз над диверсифікацією поставок газу, якщо Німеччина врахує досвід України і не буде поспішати припинити роботу атомних електростанцій в рамках своїх реформ, то спільними зусиллями ворога можна фінансово «знекровити» вже зараз.

Я як людина, яка дуже багато критикувала президента Зеленського, мушу сказати, що, як і більшість його критиків, відкрила його з абсолютно іншої сторони під час війни. Хоч я не вважаю, що після перемоги всі реформи будуть відбуватися без жодних зусиль, я все ж очікую, що після перемоги працювати над реформами і мобілізувати владу буде простіше. Нам фактично доведеться відбудовувати країну. Тому нові задачі будуть складнішими та вимагатимуть більшої згуртованості і кооперації всього суспільства з владою. Також в цьому контексті ми очікуємо на швидке рішення Європейського Союзу по розгляду нашої заявки на членство. І це, на мою думку, також буде стимулюючим чинником закінчення всіх тих реформ, які ми почали ще до війни.

Наше майбутнє – це Перемога, а потім ДУЖЕ-ДУЖЕ БАГАТО роботи по відбудові нашої країни. Членство в Європейському союзі і НАТО. Щасливе та спокійне життя у військово та економічно сильній країні без страху російської агресії.

А також я бачу Україну як рольову модель для інших країн, які шукають свій шлях трансформації, намагаються вирватися з російської орбіти. Те все, що ми зробили після Майдану в країні, і те все, що ми зробимо після перемоги, увійде у збірки найкращих світових практик як нестандартні рішення стандартних проблем, з якими стикається більшість населення країн на планеті: корупція, корпоративізм в суддівській системі, проблеми з поліцією тощо. Тож, коли ми своїм прикладом запропонуємо ефективні рішення цих проблем, то в подальшому їх можна буде мультиплікувати в інших перехідних демократіях, які хочуть провести схожі реформи.

Я вважаю, що статус України як геополітичного гравця значно зміниться після нашої перемоги. Подолавши певну об'єктність, з якою ми досить довго боролися, країна однозначно здобуде суб'єктність.

Галина Янченко

33 роки, заступниця голови фракції політичної партії «Слуга народу» у Верховній Раді України IX скликання, Голова ТСК з питань захисту прав інвесторів у Верховній раді України, Секретар Національної інвестиційної ради при Президентові України, членкиня Національної ради з питань антикорупційної політики, мати двох дітей, м. Київ

Війна до мене прийшла, як і до багатьох українців, 24-го лютого о п'ятій ранку, коли в своєму ліжку я прокинулася від вибухів у Києві. В мене син і донечка, 5 і 10 років відповідно. Ми зрозуміли, що найгірше таки сталося. Вже о 6.30 я була

в урядовому кварталі, як і багато інших депутатів. Ми з'їхалися, щоб з'ясувати, що відбувається і для того, щоб провести оперативне засідання Верховної Ради і затвердити Указ Президента про введення воєнного стану.

Протягом перших же годин стало зрозуміло, що Україні, яка зіштовхнулася із широкомасштабним вторгненням російських окупантів, потрібно готуватися до нечуваних викликів. В той же день ми розпочали ініціативу для українських біженців. Було очевидним, що мільйони українців будуть полишати свої міста, рятуючись від обстрілів та бомбардувань. Потрібно було створити умови, щоб нашим внутрішньо переміщеним особам та біженцям в Україні та за кордоном було де жити, особливо в перші дні.

Так народилася ініціатива «Прихисток». Це така децентралізована онлайн платформа **prykhystok.gov.ua**, на якій кожен громадянин/громадянка можуть пропонувати іншим громадян(к)ам допомогу, в тому числі безкоштовне житло. Ми зробили заклик через знайомих, через соціальні мережі і отримали величезний відгук на підтримку ініціативи. До розробки «Прихистку» долучилося 50 волонтерів, IT фахівці, дизайнер(к)и. Буквально за ніч IT-шники розробили та запустили сайт. Волонтери погодилися працювати в кол-центрі.

Сьогодні це найбільш відвідувана платформа з надання безкоштовного житла українцям, яка працює як в Україні, так і в інших країнах світу 40-ка мовами. Завдяки цій ініціативі більше 40-ка тисяч внутрішньо переміщених осіб та біженців змогли знайти безкоштовне помешкання в людей у різних регіонах України та за кордоном. Без участі та допомоги влади, напряму.

«
Після таких бомбардувань стало очевидним, що мільйони людей будуть рятуватися від окупантів. Потрібно було створити умови, щоб ВПО та біженцям за кордоном було де жити та що їсти, особливо в перші дні. Так народилася ініціатива «Прихисток». Це така децентралізована онлайн платформа <https://prykhystok.gov.ua/>, на якій будь-який громадянин/громадянка можуть пропонувати іншим громадян(к)ам допомогу, в тому числі безкоштовне житло.
»

Кілька днів тому ми об'єдналися з урядом і нам було запропоновано взяти участь у розробці програми часткової компенсації витрат на комунальні послуги для людей, які безкоштовно приймають ВПО з інших регіонів. Всі, хто на «Прихистку» реєструє своє житло, беруть участь у програмі. Наразі сайту надано домен gov.ua для того, щоб ця ініціатива отримала статус офіційної ініціативи, що підвищить довіру до неї. Ініціатива «Прихисток» народилася буквально за ніч завдяки роботі десятків волонтерів і тепер вийшла на загальнодержавний рівень. Сьогодні дуже важлива синергія роботи людей, волонтерів та нашого уряду.

Інша ініціатива, до якої я залучена – це світовий рух бойкотування транснаціональних компаній, які залишилися працювати в Росії. Як і багато людей по всьому світу, я вважаю, що насправді такі компанії, які залишилися працювати в Росії та сплачують там податки, фінансують воєнну машину Кремля. Поки такі компанії будуть залишатися в Росії, вони будуть фактично співучасниками вбивств населення в Україні. Це цинічно та лицемірно продовжувати заробляти в Росії, тому що ці гроші окроплені кров'ю українських дітей та жінок. Ми об'єдналися та створили групу «Бойкот раша». Ця група має своїх прихильників у Європі, Сполученому Королівстві Великої Британії і Північній Ірландії, Сполучених Штатах Америки та Канаді. Ми розробляємо візуальні матеріали та закликаємо всіх людей бойкотувати такі компанії. Ми пояснюємо, що такі компанії. Це бренди, які не розуміють поняття «соціальна відповідальність», це цинічні заробітчани, яким байдуже, на чому вони заробляють і які наслідки матиме їхня діяльність.

Сьогодні спільними зусиллями волонтерів ми запустили ролик про торгову марку «Colgate». Вони вирішили дещо схитрувати – заявили, що виходять з російського ринку, однак залишаться з товарами першої необхідності, що саме і є основним бізнесом цієї компанії. Креативщики зробили ролик, в якому рекламний слоган Colgate «Colgate Smile For Good Protection» показаний на фоні всіх подій в Україні, бомбування українських міст, руйнування житлових кварталів, загибелі мирного населення, роботи медиків, які намагаються врятувати важкопоранених. На фоні всіх цих жахливих подій.

Третя ініціатива, над якою я працюю, з моєї точки зору не менш важлива – це підрахунок збитків. Росія завдала страшних збитків інфраструктурі, містам, людям. Звичайно, ніхто не може компенсувати втрати життів, які відібрали російські окупанти, але ми вважаємо, що за зруйновані міста мають заплатити росіяни. Вони просто стерли з лиця Землі 90% будівель в Маріуполі. Ми працюємо заради того, щоб мати змогу відбудувати нові домівки для людей, лікарні, школи, дитячі садочки. Зараз ми збираємо інформацію про такі зруйновані об'єкти, і, залучивши експертів з будівельної галузі, будемо рахувати, які ресурси потрібні для відновлення, скільки часу потрібно, які є найкращі програми, щоб ми мали змогу відбудувати Україну, щоб люди могли повернутися в свої домівки після того, як Україна перемає.

Це такі основні напрямки. Взагалі я задіяна в семи проектах. Це впровадження санкцій проти російських громадян, організація пайків для евакуйованих людей, ми також розглядаємо варіант

«
Як і багато людей по всьому світу, я вважаю, що насправді такі компанії, які залишилися працювати в росії та сплачують там податки, фінансують воєнну машину кремля. Поки такі компанії будуть залишатися в росії, вони будуть фактично співучасниками вбивств населення в Україні. Це цинічно та лицемірно продовжувати заробляти в росії, тому що ці гроші окроплені кров'ю українських дітей та жінок.
»

організації тимчасових містечок для людей і співпрацюємо з канадськими розробниками та архітекторами. Я проводжу велику інформаційну роботу, включаюся щоденно в європейські, американські, канадські, мексиканські, будь-які медійні канали для того, щоб розповісти всю правду про війну в Україні. Дуже багато напрямків, ми працюємо без вихідних, у нас немає суботи-неділі, це все суцільний робочий день. Ми всі сьогодні намагаємося зробити все можливе для людей та для перемоги України.

Звичайно, я постійно думаю про дітей. Вони зараз в безпеці, наскільки це можливо в наш час. Я дуже скучила за ними, і я не знаю, коли я їх побачу, і чи побачу ще колись, тому що ніхто не може гарантувати, що зі мною нічого не трапиться наступного дня або наступної години. Боюся, що можу їх більше ніколи не побачити. Лише цього я боюся...

f Тепер офіційно. Наш #ПРИХИСТОК «переїхав» на адресу gov.ua та став державним веб-ресурсом. Перехід відбуватиметься плавно, адреса in.ua також буде активно впродовж найближчого часу, а всі подані оголошення – дійсними.

Щаслива, що вдалось зібрати круту команду волонтерів (після перемоги хочу всіх вас знайти, познайомитись з вами вживу, обійняти і подякувати). Разом за місяць ми з нуля підняли професійний і потужний сервіс, завдяки якому більше 55 тис українців знайшли безкоштовний тимчасовий прихисток.

І тим не менше, щодня мрію, щоб швидше наступив момент, коли українці зможуть повернутись до своїх домів і їм більше не потрібно буде шукати тимчасового прихистку.

Цей день обов'язково настане. А поки заковуємо рукави і фігачимо на prykhystok.gov.ua далі

#BoykottRussia #StopWarInUkraine

Nestlé припинить продажі KitKat і Nesquik в Росії через агресію в Україні. Але є ще щонайменше 30 брендів від Nestlé, торгівля якими на російському ринку буде продовжена. До прикладу, Lion. Nestlé має припинити фінансувати російський бюджет і спонсорувати війну в Україні.

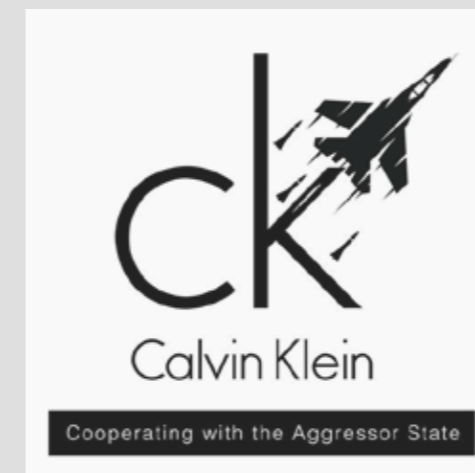
Компанія #SiemensHealthineersAG продовжує свою роботу у Росії, «щоб не позбавляти росіян лікування від раку». В той час як Росія позбавляє хворих на рак в Україні будь-якого лікування, скидаючи на лікарні авіабомби. Siemens Healthineers AG, досить фінансувати війну в Україні!

Не мовчіть, напишіть про це компанії #SiemensHealthineersAG:

#BoykottRussia #SaveLivesInUkraine

«Одна планета, одне здоров'я» – слоган компанії #Danone, який не збігається з тим, що вони роблять в реальному житті. Danone не просто не зупинив бізнес у Росії, а й продовжує активно заробляти на життях наших з вами співвітчизників, спонсоруючи країну-агресора. Я закликаю всіх споживачів світу до бойкоту Danone, обирайте бренди, для яких людське життя має цінність.

Магазини Calvin Klein та Tommy Hilfiger в Росії тимчасово закриті, комерційна діяльність – призупинена, але не закрыта. На відміну від польської LLP Group, яка остаточно пішла з російського ринку. На жаль, тимчасово призупинити війну неможливо. Кожна компанія, яка все ще має офіс в Росії, спонсорує масові вбивства в Україні. Напишіть про це #CalvinKlein:

Ще одна ідея для реклами для правдивої реклами Oreo. Виробник цього печива Mondelez International не планує залишати російський ринок і надалі торгує, як він заявляє, «продовольством». Кожне продане печиво Oreo перетворюється на запчастини до російської зброї.

Галина Янченко разом з Alojzy Malarski та ще 31.

3 квітня о 16:24 · 🌐

Чесно кажучи, я думав, що звик до жорстокості цього страшного місяця війни. Але ж ні. Нові фото з Бучі, Ірпеня та інших звільнених територій Київщини просто за межами людяності.

Чоловіки, яких стріляли в голову зі зв'язаними руками за спиною. Жінок, яких згвалтували та катували до смерті, спочатку знущалися, а потім голими кидали на вули Масові могили в передмісті Києва на 280 осіб(!). Вбили невинних дітей та замінували дитячі майданчики... Досі не можу прийти до тями!

Ці злочини російської армії є живим доказом того, що нацизм вже відродився в Європі. Знову, 80 років після Другої Світової війни. Сьогодні вбивають українців просто тому, що вони українці.

Путін не просто новий Гітлер, він гірший за Гітлера. Він знищує цілу державу в центральній Європі на очах у всього цивілізованого світу. Він намагається стерти з існування нашу мирну країну, яка нікому не оголосила війну.

Нам потрібна зброя та підтримка, щоб зупинити знищення нашої країни. Нам потрібне закрите небо і потужні системи ППО, щоб захиститися від ракет і російських бомб. Путін просто старий псих без них. Сьогодні він успішно блефує і залякує світ.

Продовжуйте повторювати це повідомлення західним ЗМІ. Сподіваюся, західні політики мене почують і діятимуть відповідно. Єдине, що робить президента РФ Путіна потужним - це страх в очах західних політиків та лідерів. Він не бачить цього страху в очах українських політиків і в очах українців, і це його дуже нервує.

Натомість кожного дня, коли наші колеги з ЄС та БАС діють повільно і оцінюють "ризик" уникнення Третьої світової війни, це вже відбувається в центральній Європі. В Україні. Який сенс боятися того, що вже сталося?

Кожен з вас може допомогти нам зупинити це! Напишіть своїм главам держави, членам уряду, представникам в парламенті з вимогою надати посильну військову допомогу Україні і не робити зону польотів над Україною. Ввести більш жорсткі економічні санкції проти Росії, щоб запобігти подальшому фінансуванню війни!

Щоб ми могли захистити наші мирні міста та уникнути величезних жертв серед населення. Не мовчіть - допоможіть нам перемогти російське зло!

⚙️ · [Переглянути оригінал](#) · [Оцініть цей переклад](#)

🙄👍🙄 89

23 коментарі Поширили: 52

Олександра Матвійчук

38 років, Центр громадянських свобод, м. Київ

Перша емоція, яку я відчула з початком війни, – ГНІВ! Ми жили в своїй країні, нікого не чіпали, присвячували зусилля розбудові демократичних інституцій, постійно розвивалися... І для того, щоб зупинити Україну на цьому шляху, РФ показово по чотирьох фронтах почала наступ, вбиває цивільних людей, плює на міжнародне гуманітарне право, намагається нас знищити тільки за те, що ми маємо гідність говорити, що в нас є право на демократичний вибір.

З першого дня війни мені надходила величезна кількість пропозицій виїхати з Києва, на які я відповідала: «Не треба мені допомагати з евакуацією, краще допоможіть нам вистояти!»

І головна причина, чому я прийняла рішення залишитися в місті – це любов, що прийшла на місце гніву. Любов до наших українських цінностей, які ми сьогодні відстоюємо. Відверто кажучи, не тільки росія, а й Захід не знав нашої сили, всі були переконані, що в перший тиждень все закінчиться, що рахунок ішов на дні. Але разом ми довели, що люди набагато мужніші та сильніші, ніж будь-які армії.

У перший день війни ми відновили роботу Євромайдан SOS. Волонтерські ініціативи працюють за різними напрямками. Перший напрям, з якого ми розпочали, назвемо умовно «логістичний». Ми ведемо базу ініціатив по всій країні, які закривають потреби евакуації, оборони, допомоги людям та тваринам, проводимо інформування та контактуємо з людьми, яким стануть у нагоді такі ініціативи. Кожна людина, кожна українська родина сьогодні проживає свою унікальну історію, що стає історією всього українського народу, української нації; історію, яку пронизує біль та живить надія.

Щодо моєї родини – моя мати зараз перебуває в безпеці, їй вдалося евакуюватися за кордон, а от із моїм батьком я не маю зв'язку декілька тижнів. І це мій власний особистий біль. Будучи лікарем, він залишився на тимчасово окупованій ворогом території, і я наразі не маю жодної інформації про те, що з ним, як він.

«
Мене запросили виступити на відкритті заходу ОБСЄ із вступною промовою для 57 країн-учасниць. Я виступала онлайн, бо не хочу залишати Київ у такий тривожний час.

Фото із заходу ОБСЄ

Ми активно працюємо на міжнародній арені через діаспору, міжнародні правозахисні мережі, партнерів і друзів по всьому світу. Постійно ведемо тематичні кампанії, серед них – по небу, по swift, починаємо нову по гуманітарних коридорах. Це величезна проблема, бо РФ не дає дозволу на їх відкриття і розстрілює людей, які намагаються вибратися, пробитися в ізольовані місця з гуманітарною допомогою. Нещодавно ми звернулися до міжнародних організацій місії з проханням забезпечити міжнародну присутність в гарячих точках.

У нас 24 години на добу працює Facebook, Twitter, щоб повідомляти не новини, а саме корисну для людей інформацію. На Youtube ми викладаємо інформаційні матеріали різними мовами, і є ціла група перекладачів, які це забезпечують. Ціла команда людей невтомно роблять монтаж. За кордон ми транслюємо інформацію щодо порушення прав людини.

І ще одна важлива ініціатива, що з'явилась у нас останньою, проте щодня набирає обертів – ми також займаємося документуванням воєнних злочинів, зараз прицільно збираємо відеосвідчення про умисні напади на цивільні об'єкти та цивільне населення. Ворог використовує воєнні злочини як тактику ведення цієї війни. Сьогодні ми вже можемо констатувати, що це цілеспрямовані обстріли цивільних об'єктів: храми, школи, лікарні, дитячі садки. Це не помилка, це поширено по всіх містах, де наступає армія агресора. Окремо у співпраці із державними органами почали робити базу полонених та зниклих.

Важливе місце в кожній з цих ініціатив займають жінки. Жінки у ці складні часи присутні скрізь: доєдналися до територіальної оборони, жінки приймають дійсно важливі рішення, займаються логістикою, на передовій надають медичну допомогу, документують воєнні злочини, тобто, куди ти не подивився – всюди жінки. Жінки сьогодні дійсно на передовій за цінності вільного світу!

Дивлячись на цю хвилю солідарності, що охопила Україну, коли люди допомагають одна одній, ризикуючи власним життям заради людей, яких вони ніколи не бачили, розумієш, що це дійсно фантастично – українці демонструють свої найкращі риси, на які вони самі навіть не сподівались, стаючи кращими за самих себе.

«
Не треба мені допомагати з евакуацією, краще допоможіть нам вистояти!»

Нещодавно ми звернулися до міжнародних організацій місії з проханням забезпечити міжнародну присутність в гарячих точках...І ще одна важлива ініціатива...ми також займаємося документуванням воєнних злочинів, зараз прицільно збираємо відеосвідчення про умисні напади на цивільні об'єкти та цивільне населення. Ворог використовує воєнні злочини як тактику ведення цієї війни.

Olexandra Matviychuk ✓

28 березня о 16:29 · 🌐

Звернення Євромайдан SOS щодо незаконного переміщення громадян України з Маріуполя та інших українських міст на територію Російської Федерації

26 березня 2022 року

Після вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року Маріуполь опинився у блокаді російських військ. За повідомленнями місцевої влади, інфраструктура міста знищена на 80%, а в самому місці відбувається масштабна гуманітарна катастрофа.

Ізюм, Волноваха, Ірпінь, Іванків, Буча, Гостомель, Чернігів та інші українські міста опинилися під прицільним вогнем російської армії, яка вже кілька тижнів зриває спроби української сторони завезти гуманітарні вантажі та евакуювати цивільне населення.

Натомість Російська Федерація вдається до воєнних злочинів у вигляді незаконного переміщення цивільного населення з Маріуполя, Волновахи, Гостомеля тощо на територію Російської Федерації.

За офіційними повідомленнями така практика вже охопила кілька тисяч маріупольців, серед яких приблизно половини жителів Лівобережного району Маріуполя. Рідні людей стверджують, що у частини із них відсутні або вилучені документи, що посвідчують особу. Цих людей вивозять на територію РФ на пряму або через тимчасово окуповані території Криму та сходу України. Ці дії супроводжуються дезінформаційною кампанією: російські військові повідомляють про нібито встановлення контролю над низкою українських міст і неспроможність інших прийняти евакуйоване населення.

Рідні людей повідомляють про практику так званих фільтраційних пунктів для подальшого перерозподілу по різних містах Росії. Подібний табір вже функціонує в тимчасово окупованому Докучаєвську Донецької області. Людей допитують співробітники ФСБ щодо наявності рідних у Збройних Силах України та правоохоронних органах.

Описані вище діяння є грубим порушенням міжнародного гуманітарного права, зокрема, статті 49 Женевської Конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року, статті 85 (4)(а) Додаткового протоколу (I) до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 року, звичаєвого МГП та інших положень.

До всього таке переміщення населення не можна вважати евакуацією, оскільки Російська Федерація на момент цих подій не була

державою-окупантом Маріуполя. Навіть якщо йдеться про примусове переміщення населення з районів, що знаходяться під контролем російських окупаційних сил, воно також є протиправним, адже: (1) переміщення здійснюється за межі окупованої території без військової необхідності, людей відправляють до найвіддаленіших куточків Російської Федерації з метою «підняття економіки»; (2) вилучення паспортів та інших українських документів, що посвідчують особу, свідчать про те, що цей захід не є тимчасовим, оскільки громадяни України не мають можливості повернутись; (3) окупанти розлучають сім'ї, відбирають засоби зв'язку та змушують до праці; (4) Росія неодноразово відмовлялася відкривати гуманітарні коридори для евакуації мешканців охоплених бойовими діями населених пунктів у більш безпечні регіони на підконтрольній уряду території України; (5) зафіксовано численні випадки, коли російські війська обстрілювали мешканців, які намагалися виїхати у більш безпечні регіони на підконтрольній уряду території України. Усі ці обставини дають підстави стверджувати, що російські окупанти вчинили воєнний злочин, передбачений статтею 8 (2)(b)(viii) Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

24 березня цього року Міжнародний комітет Червоного Хреста звернувся до Міністерства закордонних справ РФ щодо відкриття офісу у Ростові-на-Дону на території Російської Федерації.

Ми вважаємо, що у разі відкриття офісу Міжнародного комітету Червоного Хреста на території держави-агресора його основним завданням має стати захист прав громадян України, які були незаконно переміщені на територію Російської Федерації, припинення їх подальшого транспортування до віддалених районів Російської Федерації, допомога із відновленням документів, налагодження зв'язків із їхніми рідними та якнайшвидше повернення на територію України.

Окремо звертаємо увагу на необхідність БДІПЛ ОБСЄ, Постійної ради ОБСЄ у Відні, Комісара Ради Європи з прав людини, моніторингових та конвенційних механізмів Ради Європи, географічних та тематичних мандатів ООН, Ради ООН з прав людини, Верховного комісара ООН за прав людини, Офісу ООН з координації гуманітарних справ (UN OCHA), Міжнародного комітету Червоного Хреста тощо вчиняти активні дії для захисту громадян України, які були незаконно переміщені на територію Російської Федерації, та дотримання міжнародного гуманітарного права російською стороною.

Звернення відкрите для підписання громадськими організаціями. У разі підтримки звернення прохання заповнити цю форму: <https://forms.gle/BPgjetuCguDzJZ819>

Olexandra Matviychuk

27 березня о 17:37

Євромайдан SOS: список зниклих та затриманих Росією активістів та кампанія спільних дій на їхній захист

26 березня 2022 року

Євромайдан SOS звертає увагу на переслідування представників місцевого самоврядування, журналістів, релігійних діячів, волонтерів та громадських активістів, які відбуваються на тимчасово окупованих після вторгнення Росії у лютому 2022 року українських територіях.

Ми отримуємо звернення від постраждалих представників громадянського суспільства та їхніх рідних, які стали жертвами погроз, фізичного насильства, насильницьких зникнень, свавільних затримань та інших форм переслідування на території Мелітополя, Херсона, Бердянська, Каховки, Славутича та інших населених пунктів.

У 2014 році Росія вже проводила таку умисну політику з метою швидкого отримання контролю над українськими територіями. Тоді про-російські незаконні збройні формування фізично знищували чи видавлювали за межі регіону активних людей, які у мирний спосіб могли чинити опір окупації.

Сьогодні Росія повторює цю політику свідомо, бо не може втримати окуповані нею міста через активний спротив місцевого населення.

З огляду на зростаючу кількість випадків захоплення заручників, ці дії слід розглядати як заборонений метод ведення війни. Це підтверджується спеціальною метою таких дій, що спрямовані на примушування представників громадянського суспільства до співпраці із представниками країни-агресора чи недобровільного припинення публічної діяльності правозахисників, журналістів та інших захищених осіб відповідно до норм міжнародного гуманітарного права.

Євромайдан SOS нагадує, що в умовах міжнародного збройного конфлікту категорично заборонено затримання цивільних осіб відповідно до статей 34, 49 Конвенції про захист цивільного населення від 12.08.1949 року, статті 75 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол 1) від 08.06.1977 року.

До всього, звільнені представники громадянського суспільства розказують про застосовані щодо них погрози, незаконне фізичне насильство та неналежні умови утримання, що порушує гарантії поводження із цивільними особами та утворює склад воєнних злочинів.

У зв'язку із вищевикладеним, Євромайдан SOS закликає:

1. представників громадянського суспільства України та інших країн долучитися до кампанії на захист людей, що лишилися сам-на-сам з окупантом, і для цього заповнити ось цю форму: <https://forms.gle/enr5822SvPrjZC6Y7>

2. людей, які стали свідками затримання людини або мають будь-яку іншу інформацію про переслідування на окупованих територіях, повідомити про це у формі: <https://forms.gle/d9g8q51BikCE5pnN9>

3. БДІПЛ ОБСЄ, Постійну раду ОБСЄ у Відні, Комісара Ради Європи з прав людини, моніторингових та конвенційних механізмів Ради Європи, географічних та тематичних мандатів ООН, Ради ООН з прав людини, Верховного комісара ООН за прав людини, Офісу ООН з координації гуманітарних справ (UN OCHA), Міжнародного комітету Червоного Хреста забезпечити міжнародну присутність на тимчасово окупованих після вторгнення Росії у лютому 2022 року українських територіях та вчиняти активні дії для захисту представників громадянського суспільства від переслідувань.

Нижче надаємо публічну частину списку представників громадянського суспільства, які станом на 26 березня 2022 року зникли чи незаконно утримуються Росією (список неповний та постійно оновлюється):

1. Тетяна Безлюдна, депутат селищної ради села Андріївка Чернігівської області.
2. Дмитро Васильєв, секретар Новокаховської міської ради, м. Нова Каховка Херсонської області.
3. Володимир Караберов, голова Мангушської територіальної громади Маріупольського району Донецької області.
4. Олексій Карцан, староста села Грем'яч Новгород-Сіверського району Харківської області.
5. Віктор Маруняк, староста Старозбур'ївської ОТГ Старостинського округу Голопристанської міської ради Скадовського району Херсонської області.
6. Євген Матвєєв, мер міста Дніпрорудне Запорізької області.
7. Олександр Мусієнко, голова Чулаківської ОТГ Голопристанського району Херсонської області.
8. Юрій Палюх, секретар Скадовської міської ради, місто Скадовськ Херсонської області.
9. Олександр Пономарьов, народний депутат України, зник у місті Бердянськ.
10. Сергій Прийма, голова Мелітопольської районної ради, місто Мелітополь Запорізької області.
11. Іван Самойдюк, перший заступник міського голови міста Енергодар.
12. Микола Сікаленко, голова Циркунівської ОТГ Харківського району Харківської області.
13. Володимир Тюрін, заступник керівника Щастинської міської ВЦА, місто Щастя Луганської області.

14. Олександр Шаповалов, міський голова міста Берислав Херсонської області.
15. Маслій Микола, депутат міської ради Куп'янська, Харківська область.
16. Тетяна Свириденко, голова Іванківської селищної ради Вишгородського району Київської області.
17. Олександр Зарівний, чиновник Олешківської міської ради Херсонської області.
18. Михайло Резніков, пастор Церкви євангельських християн-баптистів, Маріуполь, Донецька область.
19. Андрій Фоменко, служитель Церкви євангельських християн-баптистів, Маріуполь, Донецька область.
20. Василь Вирозуб, священник Православної Церкви України, Одеська область.
21. Дмитро Бодю, єпископ Християнської євангельської церкви «Слово життя» у місті Мелітополь, Запорізька область.
22. Цигіпа Сергій, громадський діяч, місто Нова Каховка Херсонська область.
23. Макс Левін, фотожурналіст, зник на лінії фронту під Києвом.
24. Кумок Михайло, видавець редакції «Мелітопольські відомості», місто Мелітополь, Запорізька область.
25. Хропун Володимир Васильович, волонтер Червоного хреста, Київська область.
26. Іваннікова-Кацемон Юля, волонтер Червоного Хреста, Київська область.
27. Будаловський Микола, староста Андріївського старостинського округу, Чернігівська область.
28. Медведьов Олександр, голова Сновської ОТГ, Чернігівська область.
29. Божко Григорій, бізнесмен, колишній депутат Чернігівської облради, Чернігівська область.
30. Афанасьєв Дмитро, депутат Корабельної райради, Херсонська обл.
31. Такаджи Дмитро, голова смт Нижні Сірогози, Херсонська обл.
32. Сухенко Ольга Петрівна, староста села Мотижин Макарівської ОТГ
33. Талалай Ігор Вікторович, волонтер (вивозив людей з Маріуполя до Дніпра), Мангуш, Донецька область.
34. Юлія Паєвська, волонтерка і парамедик. Маріуполь, Донецька область.
35. Олег Мирошник, Біловодський селищний голова, Луганська область..
36. Василь Мітько, Нікольський селищний голова, Донецька область.

Olexandra Matviychuk ✓

24 березня о 13:59 · 🌐

Глобальна ініціатива «Розірвати коло безкарності за воєнні злочини Росії» (стисла назва «Трибунал для Путіна»)

Сьогодні рівно місяць, як Україна бореться із новою збройною агресією Росії. Кремль використовує воєнні злочини як тактику ведення війни. Іноземні оглядачі говорять про величезні втрати, а ми відчуваємо біль і страждання цивільного населення. Такі дії не виправдовуються жодною військовою необхідністю.

Російська Федерація та її очільники уникли відповідальності за воєнні злочини у Чечні, Молдові, Грузії, Сирії, Африці. Очільники російського режиму жодного разу не були покарані, і це тільки заохочувало їх до нових злочинів. Ми об'єднуємо наші зусилля, щоб на цей раз розірвати це коло безкарності.

Українська Гельсінська Спілка з прав людини, Харківська правозахисна група та Центр громадянських свобод створюють глобальну ініціативу для притягнення до відповідальності за міжнародні злочини у рамках збройної агресії Російської Федерації проти України.

Ми працюємо разом із найавторитетнішими в своїх регіонах громадськими організаціями: Чугуївською правозахисною групою, Північною правозахисною групою, Черкаським правозахисним центром, Херсонським обласним фондом милосердя та здоров'я, Херсонським відділенням Комітету виборців України, Територією успіху в Кропивницькому, Одеським обласним відділенням Комітету виборців України, громадською організацією «МАРТ» в Чернігові, Освітній дім прав людини у Чернігові, Подільською правовою лігою, Правозахисною групою «СІЧ» в Дніпрі, Центр правових та політичних досліджень «СІМ» у Львові та іншими (список оновлюється). До ініціативи також долучилися громадські приймальні УГСПЛ у Краматорську, Торецьку, Маріуполі, Покровську, Чернівцях, Черкасах, Запоріжжі, Ужгороді.

Ми спільно будемо документувати події, в яких вбачаються ознаки злочинів за Римським статутом Міжнародного кримінального суду (геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини) в усіх регіонах країни, що стали об'єктом нападу Російської Федерації.

Зокрема, збирати докази і факти про умисні напади на цивільних осіб, цивільні об'єкти і об'єкти, що знаходяться під захистом, умисні вбивства, катування та жорстоке поводження, згвалтування та інші форми сексуального насильства, насильницькі зникнення, використання осіб, які охороняються як «живі щити», переслідування ідентифікованих груп (роми, члени ЛГБТ-спільноти, віруючі), використання зброї невивіркованої дії у населених пунктах тощо.

Ми будемо проводити роботу на міжнародному рівні, щоб прямо зараз використати існуючі механізми в ООН, Раді Європи, ОБСЄ, ЄС та Міжнародному кримінальному суді для зупинення брутальності цих порушень.

Ми відкриті до приєднання організацій із України та інших країн до партнерства. Також ми будемо раді координації зусиль із міжнародними організаціями та мережами, державними органами, громадськими організаціями, волонтерськими ініціативами та групами, які також займаються цією роботою для досягнення спільної мети.

Контакти представників ініціативи:

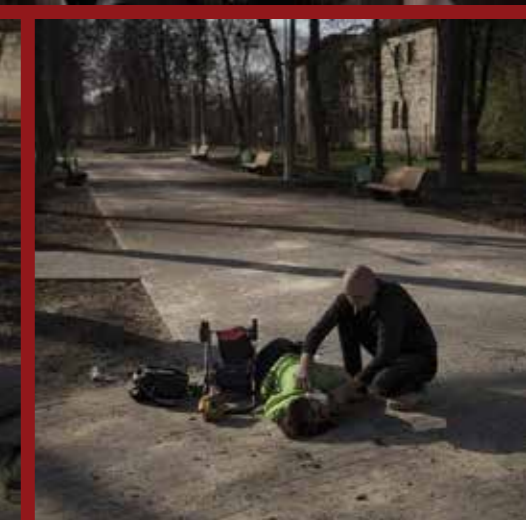
Олександр Павліченко pavlichenko@helsinki.org.ua

Олександра Матвійчук avalaina@gmail.com

Євген Захаров zakharove@gmail.com

м. Харків. Фото © Vlad Logvinenkov

Світлана Старцева

56 років, заступник директора Департаменту житлової політики та благоустрою Міністерства розвитку громад та територій, м. Київ

Все, що сталося 24 лютого 2022 року, я вже переживала у 2014 році в Донецькій області. Я родом з Донецька, вивозила під бомбардуванням батьків і все, що могла вивезти на своїх плечах; багато разів вже переходила лінії зіткнення і знаю про війну вдосталь. І тому, коли війна почалася в Києві, для мене це було наджахливо! Я дивилася на людей, які бігли ранком 24 лютого до своїх автовок і виїжджали з міста, і вирішила, що нікуди не поїду. Я почала все з нуля вісім років тому і не можу знову все кинути й бігти від війни. Зараз я працюю і намагаюся допомогти тим, хто біжить від війни, потерпає від руйнувань своїх домівок, міст, свого життя.

Міністерство розвитку громад та територій об'єднує роботу територіальних громад в Україні та мобілізує їх на виконання всіх завдань від Президента України, Уряду та Верховної ради. Найактуальнішим питанням для Міністерства наразі є розселення людей, які були змушені переїжджати в інші регіони України задля порятунку свого життя та життя своїх близьких. Ми працюємо над тим, щоб створити умови для проживання цих людей. Допомагаємо обласним держадміністраціям, які з моменту введення воєнного стану стали воєнно-цивільними адміністраціями, щодо надання комунікаційних та організаційних механізмів для того, щоб одні громадяни України змогли виїхати, а інші громадяни їх змогли прихистити. Для цього була прийнята 19 березня 2022 року постанова Кабінету Міністрів України № 333 «Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану і не отримують щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг». Це одна з перших Постанов, яку було розроблено нашим Міністерством для допомоги як тим, хто переміщується, так і тим, хто їх приймає.

Зараз ми спільно з депутатами опрацюємо компенсаторні механізми виплат громадянам України за житло, яке зруйноване або пошкоджене в результаті бойових дій.

Сьогодні у Верховній Раді зареєстровано 5 законопроектів на цю тему.

Колектив нашого Департаменту і колектив Мінрегіону – в першу чергу його керівництво, беруть участь в опрацюванні цих законопроектів. Ми прагнемо того, щоб якнайшвидше їх ухвалити та перейти до розробки фінансового порядку відшкодування. Планується, що громадяни, які втратили житло в результаті збройної агресії Російської Федерації, зможуть або зразу придбати житло на ринку, або витратити кошти, які їм буде надано, на будівництво. І я вважаю, що прийняття цього Закону є важливим також для того, щоб люди розуміли, що вони не залишаться зі своєю проблемою наодинці.

Крім цього, ми брали безпосередню участь у підготовці пропозицій до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації», де передбачено відшкодування збитків всім суб'єктам господарювання, в тому числі: агропромислового комплексу; підприємцям; енергетичному комплексу; інфраструктурним об'єктам, які забезпечують життєдіяльність – водоканалам, тепломережам;

управителям, які здійснюють управління житловим фондом. Зараз розробляється Методика розрахунку збитків та нормативно-правова база щодо відшкодування цих збитків.

Велика увага приділяється переміщенню дітей. Сьогодні під егідою Міністерства соціальної політики, Державної служби з надзвичайних ситуацій та Державної служби захисту дітей створено штаб «Діти», де розробляються захисні механізми для захисту неповнолітніх.

В умовах сьогоденного воєнного стану вкрай складна економічна ситуація з розрахунками за енергоносії, за отримані комунальні послуги. З об'єктивних причин люди не можуть їх сплачувати в повному обсязі. Тому Міністерство працює і над цим напрямком. Також ми працюємо над ліквідацією наслідків аварійних ситуацій.

Наразі ми готуємо зустріч з облдержадміністраціями, органами місцевого самоврядування, асоціацією міст України, асоціацією об'єднаних територіальних громад, де буде розглянуто Постанови Кабінету міністрів № 332 та № 333 про отримання виплат на проживання та розміщення внутрішньо переміщеним особам, а також про інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення безпосередньо в територіальних громадах. Для полегшення пошуку житла волонтерами створено, а урядом підтримано електронний сервіс «Прихисток» за адресою <https://prykhystok.gov.ua>.

Міністерство здійснює постійний моніторинг руйнувань та пошкоджень об'єктів інфраструктурного та житлового будівництва на основі звітів від облдержадміністрацій. Всі зруйновані будинки поставлені на облік, збирається інформація про власників зруйнованого житла.

«
Сьогодні, за різними оцінками, на відновлення руйнувань, які спричинені нападом Російської Федерації, потрібно не менше пів трильйона доларів.
»

Сьогодні, за різними оцінками, на відновлення руйнувань, які спричинені нападом Російської Федерації, потрібно не менше пів трильйона доларів.

Для отримання нашими громадянами тимчасового житла ми працюємо зараз за двома напрямками:

1. Наразі збирається інформація про потреби в модульних будиночках, в яких жили біженці з Луганську та Донецьку після воєнної агресії Російської Федерації 2014 року. На той час в Україні було 6 модульних містечок, де розміщувалися ВПО. Європейські країни пропонують такі будиночки як гуманітарну допомогу для швидкого розміщення на безпечних територіях. Ця допомога вже йде в Україну.
2. Ми бачимо необхідність у якнайшвидшому створенні різних фондів, у тому числі житлового фонду соціального призначення, який органи місцевого самоврядування можуть самостійно формувати із приміщень, які не було пошкоджено, і переобладнувати їх під житло для тих, хто його втратив.

Для забезпечення постійним житлом робота буде вестися за двома напрямками:

1. Житло за пільговими програмами.
2. Житло за програмами відшкодування зруйнованого або втраченого житла.

Я вірю в нашу Перемогу! Ми розбудуємо нову прекрасну країну. В майбутнє я дивлюся лише з оптимізмом.

Ірина Шумік

Генеральний директор директорату професійної освіти Міністерства освіти і науки України, м. Київ

Після 24 лютого ми всі перейшли в режим роботи 24/7. Зараз для нас вже немає вихідних днів та вечірніх годин, а також часу на відпочинок і це тому, що ми усвідомлюємо відповідальність та завдання, які стоять і перед Міністерством освіти і науки України, і перед кожним з нас особисто. І я також, обіймаючи посаду такого рівня, відчуваю велику відповідальність за тих людей, які стоять поруч зі мною та за мною. Звичайно, постійні повітряні тривоги (я в Києві зараз), тяжкі повідомлення про загибель людей та знищення міст вибивають з колії, але я постійно відчуваю підтримку від колег, які зараз спілкуються всіма можливими засобами зв'язку, цим надихаюся і рухаюся вперед. Колись мій дід, який родом з Волині, казав: «Терпи козак – отаманом будеш». І я розумію, що сьогодні не маю права бути слабкою.

Міністерство освіти і науки створило сайт <https://saveschools.in.ua>, на якому повідомляє достовірну інформацію: про кількість дітей війни – 7 мільйонів; про кількість пошкоджених навчальних закладів освіти – 649 (на 27.03.2022), з них 74 зруйновано повністю. Інформація надається українською та англійською мовами – ми намагаємося донести до цивілізованого світу наслідки російської агресії. Є також дані у вигляді інфографіки про руйнування за кожним регіоном України зі світлинами зруйнованих шкіл та ЗВО. Поки що відсутня повна інформація про Луганську область, Київську область, в Чернігівській області – загалом катастрофа – і немає зв'язку з людьми, в Маріуполі фактично вже нічого не залишилося від закладів освіти. Інформація, яку ми отримуємо від колег з регіону, постійно оновлюється на цьому сайті, тому вона є достовірною.

Зараз Міністерство освіти і науки України працює над новим порядком вступу до закладів вищої, фахової передвищої та професійної освіти, де ми максимально намагаємося зберегти прозорість та єдність підходів до оцінювання знань вступників, і в той же час ми хочемо зробити цю вступну кампанію дружньою і зручною для юних абітурієнтів, які цього року переживають великий стрес, а дехто з них навіть позбавлений можливості навчатися навіть онлайн.

Для організації навчання тих дітей, які перебувають в зоні активних бойових дій або виїхали за кордон, у нас функціонує Всеукраїнська школа онлайн. Міністерство зробило доступ до цієї школи вільним та зручним. Крім того, організовано трансляцію шкільних уроків на телевізійних каналах за єдиним всеукраїнським розкладом, який оприлюднюється на сайті Міністерства. Інші приватні онлайн-школи, такі як Атмосферна школа і Optima, приймають до себе безкоштовно всіх бажаючих для організації безперервного навчання дітей.

Маю зазначити, що сьогодні є заклади в Херсонській та Донецькій областях, де викладачі, знаходячись під окупацією, організовують дистанційне навчання. Допомогає в цій ситуації те, що за два роки майже повної дистанційної освіти, яка була спричинена ковідом, і діти, і викладачі мають інструменти та навички такої освіти.

Та все одно ми маємо і багато викликів, зокрема у сфері професійно-технічної освіти, перш за все – це складність проведення практичних занять, оскільки набуття професії ґрунтується на оволодінні певними навичками: кравчиня має сидіти за машинкою – шити; кухар має стояти за плитою – куварити. Тому наразі ми максимально реструктуризували навчальні програми і плани: там, де працює економіка, ми продовжуємо працювати у звичному форматі; там, де це неможливо, ми шукаємо додаткові ресурси, частина з яких, а також методичні рекомендації, оприлюднені на сайті Міністерства, і зараз ведемо переговори з міжнародними партнерами щодо надання доступу до онлайн-тренажерів, які дозволять відпрацювати ці навички.

Для студентів, які виїхали від війни за кордон, сьогодні застосовується принцип навчання за програмами академічної мобільності. І ми вдячні нашим європейським партнерам, які підтримують ту думку, що наші студенти мають закінчувати українські заклади вищої освіти, повинні вчитися за нашими програмами, тому в нас максимально відбувається обмін цими програмами і адаптація змісту освіти. Найбільша проблема – це те, що діти перебувають в стресі, почуваються розгубленими, не розуміють що робити; тому зараз, додатково, ми готуємо освітній чат-бот, де буде узагальнена інформація про освіту з доступом як із-за кордону, так і в Україні.

І наприкінці хочу навести особисту думку. В останні дні серед громадськості було висловлено багато різних думок щодо організації освітнього процесу і навчання під час війни. Мене дуже дивує позиція: «як можна говорити про навчання, школи зруйновані, ми в підвалах, яке може бути навчання» і т. д. Залишити зараз дітей і молодь без навчання – це означає кинути їх у темряву без світла у кінці тунелю, це означає залишити їх напризволяще сам на сам зі своїми страхами, психологічними травмами, викликаними війною. Я не розумію тих людей, які вважають, що це правильно.

І знаєте, я оце думаю, що оту зраду розганяють ті, хто сидить у безпеці і перед телевізором. Бо ті, хто насправді страждають, не виходять днями з підвалів, їм явно не до того, натомість, вони всіляко працюють зі своїми дітьми, співають пісень, малюють, вчать вірші, читають книги.

Очевидно, що одна з наших переваг у цій війні – освіченість!

« **М**іністерство освіти і науки створило сайт <https://saveschools.in.ua/>, на якому повідомляє достовірну інформацію: про кількість дітей війни – 7 мільйонів; про кількість пошкоджених навчальних закладів – 649 (на 27.03.2022), з них 74 зруйновано повністю. Інформація надається українською та англійською мовами – ми намагаємося донести до цивілізованого світу наслідки російської агресії. »

Світлана Саламатова

*президентка Геополітичного Альянсу Жінок,
голова делегації, «Українські жінки в підтримку
діяльності ООН», м. Київ*

XXI століття. Європа. Сусідня країна забирає території, нищить все навколо: вбиває дітей, жінок, чоловіків, тисячі сімей, які живуть у свободі та виборюють своє право на ефективну модель держави; руйнують міста і села, дороги і аеропорти, заводи – нашу країну... На цьому фоні країна-загарбник проводить тисячні мітинги та концерти, мета яких – зміцнити бойовий дух росіян на знищення європейців, як ворогів країни, яку очолює маразматик-рашист.

Ні. Це не триллер. Це реальність. Це трагедія XXI століття.

Незабаром ця зараза «російських скрепів» розповзеться Європою, і вже тут «визволителі» будуть вбивати мирне населення... Готуйся, Європо! Політичними компромісами вже не обійтись...

Сьогодні я перебуваю в Румунії, куди вивезла свою родину 6 березня. У мене на утриманні двійко літніх людей із нестабільним станом здоров'я та неповнолітня донька.

Я завжди вважала, що кожна людина може бути максимально корисною, коли робить те, що вміє та любить. Наразі два мої головні завдання – зробити максимально комфортним життя українок та їх дітей в Румунії та продовжувати висвітлювати для міжнародної спільноти ситуацію в Україні.

На цьому тижні як голова незалежної делегації українських жінок в ООН мала честь представляти Україну на 66-ій сесії ООН з положення жінок. Розповідала про Маріуполь, про порушення міжнародних норм та домовленостей Росією, про необхідність закриття неба, про свідоме УМІСНЕ вбивство жінок і дітей...

Окремим питанням, яке було винесено в межах сесії в окремий захід, є проблема розмінування українських територій. Наразі 1/6 території України є замінованою і ми повинні думати про наслідки цього процесу вже сьогодні. Ми обов'язково переможемо! Але нам потрібно буде майже сто років для розмінування територій. Тому нами створено міжнародний консорціум, який включає в себе провідних фахівців у цій галузі та громадські організації, що будуть опікуватись цим питанням.

« **На цьому тижні як голова незалежної делегації українських жінок в ООН мала честь представляти Україну на 66 сесії ООН з положення жінок. Розповідала міжнародній спільноті про стан справ в Україні: про необхідність закриття неба, про Маріуполь, про порушення міжнародних норм та домовленостей Росією, про свідоме НАВМИСНЕ вбивство жінок і дітей...**

Подібні ініціативи допоможуть звільнити нашу землю від окупантських мін, небо – від загарбницьких літаків та ракет, а серця українців – від болю.

За допомогою наших румунських друзів нам вдалося вже багато чого досягти. В перші ж дні зустрілися з послом України в Румунії Пауном Роговейєм, тож наразі маємо освітній проект з посольством. Після зустрічі з мером Бухареста Клотільдою Армонд ми отримали чудове приміщення в самому центрі міста на 600 м², розраховане на організацію дозвілля мінімум 30 українських дітей, що в свою чергу надасть час та можливість їх мамам максимально адаптуватися та подумати про майбутнє. Всі ми розуміємо, що вже за кілька тижнів, якщо ми ще не виграємо війну та не повернемося відбудувувати країну та економіку, перед нами гостро постане питання самозабезпечення та зайнятості. Тому працевлаштування українок є пріоритетним завданням.

Хочу подякувати всім державам світу, які підтримують сьогодні українців та українок. Особливо тих, котрі залишилися за кордоном без засобів для існування та можливості повернутись додому. Дякую, друзі!

Нас ніколи не здолати! Українці ніколи не здадуться!

Слава Україні!

РОЗДІЛ VI. Наші руки, плечі, сили (історії волонтерок, активісток та працюючих жінок)

*Не вагаючись йди в перед,
Не зводячи погляду з цілі,
Маєш розум, серце, хребет,
Думка чиста, а погляди зрілі.*

*(гурт «Без обмежень»,
пісня «Воля»)*

Волонтерство. фото «Другий дім ІФ».

Ольга Шульгач-Попенко

42 роки, сімейна лікарка, м. Київ

Ранок 24 лютого для мене розпочався як будь-який інший. Через високі навантаження, що відчували на собі медики останнім часом, я просто не чула вибухів під ранок. Ми з моєю неповнолітньою дочкою збиралися в школу та на роботу, коли мені зателефонував мій колишній чоловік, що мешкає в Ірпені, та повідомив, що почалась війна... Я жодної хвилини не вагалася, що буду залишатися в Києві та допомагати пацієнтам, більшість з яких за роки роботи стали мені як рідні.

В перший день на роботу вийшло лише чотири лікарі: хтось мешкав у віддалених районах та не міг дістатися поліклініки, а хтось поспіхом виїхав з міста - для багатьох у перші дні Київ здавався найнебезпечнішим місцем. Частина моїх колег в буквальному сенсі застрягла в Ірпені, Гостомелі, Бучі.

У підвалі поліклініки перші тижні люди переховувались як у бомбосховищі: жінки з маленькими дітьми фактично жили там, виходячи на декілька годин на добу попоїсти та принести необхідне дитині. Проте після виявлення в одній з родин коронавірусної інфекції, було прийнято рішення про закриття підвалу. Таким чином, єдиним доступним бомбосховищем для моїх пацієнтів стали дві станції метрополітену, розташовані на відстані півтора та два кілометри від поліклініки.

Сьогодні нас працює п'ятеро лікарів в режимі з 10.00 до 18.00 сім днів на тиждень. Наші функціональні обов'язки дуже круто змінилися: окрім звичайних консультацій, додалися консультації онлайн, бо ми не можемо кинути напризволяще вимушених переселенців. Якщо раніше лікар відповідав лише за призначення препарату, сьогодні на наші плечі лягло також питання логістики. Я постійно перебуваю в контакт з волонтерами, дякуючи яким здійснюється доставка ліків пацієнтам. Окреме питання – доставка ліків тим, хто знаходиться в інших регіонах України, чи навіть за кордоном. Я ніколи так багато не спілкувалась по телефону!

«
Наші функціональні обов'язки дуже круто змінилися: окрім звичайних консультацій, додалися консультації онлайн, бо ми не можемо кинути напризволяще вимушених переселенців. Якщо раніше лікар відповідав лише за призначення та надання препарату, сьогодні на наші плечі лягло також питання логістики. Я постійно перебуваю в контакт з волонтерами, дякуючи яким здійснюється доставка ліків пацієнтам.
»

Відчутно змінився зміст запитів, з якими пацієнти приходять до поліклініки. Досі затребуваною залишається послуга з вакцинування, особливо серед тих, хто планує від'їжджати до країн ЄС; часто звертаються представники ЗСУ та ТрО, починаючи від банального нежитю та закінчуючи травмами середньої важкості; дзвонять та приходять пацієнти, що потребують конкретних ліків, але не мають можливостей їх дістати, адже простояти 3-5 годин в черзі не кожен в змозі.

Воєнний стан змусив медиків розвинути в собі комунікативні та менеджерські навички: сьогодні кожен з нас, тих, хто залишився, має безліч контактів волонтерів та фармацевтів, до яких можна звернутися по необхідні ліки, інколи купуючи їх за власний кошт та відправляючи тим, хто їх невідкладно потребує. Однак, варто відмітити, що наразі завдяки міській владі маємо такі запаси базових ліків, про які ми могли лише мріяти в довоєнні часи, що дуже полегшує нашу роботу.

Але найголовніша навичка, яку мені довелося набути, – надання психологічної допомоги. Найбільша кількість пацієнтів звертається із панічними атаками, безсонням, страхом та розпачем. І найголовніше – здебільшого це молоді люди. Хтось вже втратив близьких або не може вийти з ними на зв'язок протягом тривалого часу, хтось переживає за своїх дітей, але не має ані фізичної, ані фінансової можливості їх вивезти, хтось переживає за своє майно, але найчастіше – всіх їх об'єднує гостре відчуття безпорадності та невпевненості в завтрашньому дні. Тому я не маю права опускати руки ані на хвилину. Я не можу показати, що мені також страшно і що тиждень тому, піддавшись паніці, я три дні поспіль намагалася вивезти свою доньку до батьків у Рівненську область. Ми три дні перебували на вокзалі в очікуванні потягу Лиман–Львів, єдиного, що проїжджає повз містечко мого дитинства. Проте жодного разу потяг до Києва так і не доїхав – постійно потрапляв під обстріли. Я не можу їм розказати, що на п'ятий день війни я, як навіжена, кричала в слухавку своєму колишньому чоловікові, батькові моєї доньки, щоб він негайно виїжджав з Ірпеня, і кожную хвилину була з ним на зв'язку, поки він проривався крізь ворожі блокпости, їхав навмання глухими лісовими стежинами. Я просто не можу собі дозволити бути слабкою! Не можу – тому що після нашої майже півгодинної розмови людині полегшає, можливо, вона навіть поспить декілька годин в перервах між сиренами, а через день знову прийде за новою порцією заспокоєння.

Дар'я Драновська

37 років, директорка з персоналу Ерідон-Агро,
м. Київ

24 лютого я прокинулась в своєму ліжку в Києві від вибуху. Від вибуху! В Києві!!!

Думала наснилося. Потім другий вибух, такий, що задріжали вікна. Читала новини о 5.30 ранку і мене аж нудило від жаху. Змусити себе поїсти я змогла тільки через два дні. Той четвер був нескінченним, жахливим, неможливим. Але щось повинно бути стабільним в житті. Для мене це – моя робота. Я працюю HR директором в аграрному холдингу, в складі якого одинадцять окремих с/г підприємств. Ми займаємось найважливішою в Україні справою: обробляємо землю, доїмо корів та вирощуємо бичків.

Тому, якщо не знаєш, що тобі робити – працюй! Роби те, що найкраще вмієш! Я зібралась і поїхала в офіс, так само, як і більшість моїх колег. Та робочий день ми не закінчили, бо коли повз вікна наших кабінетів пролетіли винищувачі, всі роз'їхалися по домівках. Вдома затишніше не стало - вже під вечір було чути вибухи в Гостомелі та в Бучі. Рішення прийшло не одразу. Після декількох годин сперечань і вагань, щоб не лякати дітей, вирішили їхати на одне з наших підприємств. Я, моя мама, родина сестри з двома маленькими дітьми, з однією сумкою речей сіли в машину і поїхали за межі Києва. Думали на пару днів. По дорозі колеги допомогли – знайшли хату в селі, зустріли, принесли дітям парного молока. Люди – вони дивовижні! Ніколи не забуду тієї підтримки від колег і від чужих людей.

Я завжди мріяла працювати поруч з домом і ось моя мрія здійснилася: я прокинулась на другий день в селі за 90 км від Києва, в хаті без води, без опалення і без електрики, з двома маленькими дітьми і майже без теплого одягу. Але були й хороші новини – офіс підприємства розташований зовсім поруч, 7 хвилин пішки. Правду кажуть – з бажаннями треба бути обережніше.

В нашій новій реальності питання посівної, ремонтів техніки, приросту на відгодівлі чи надоїв змінилися іншими завданнями: отримати автомати для територіальної оборони, знайти пальне для армії, надати навантажувач для будівництва блок-поста, евакуювати колегу з Бучі, видати зарплату на тиждень раніше і ще сто-п'ятсот подібних завдань. Спочатку було дивно від наших агрономів чи інженерів чути про все це, але війна швидко увійшла в наші будні з щоденними новими викликами. І вже стали рутинними проблеми, від яких би мене кидало в холодний піт ще місяць тому.

« **Чи етично утримувати на роботі трактористів, які вкрай потрібні нам на посівній, але хочуть йти добровольцями в армію? А посівна вже ось-ось... Вже починаємо виходити в поля. Найстрашніше для нас те, що ніхто не має впевненості, що по тій землі, де зараз будуть працювати наші трактори, не поїдуть ворожі танки. Ми не знаємо, чи зможемо зібрати врожаї восени.** »

Весна – найгарячіший час для аграріїв, постійно в роботі виникає купа нестандартних і навіть творчих завдань. Але в цьому році рівень їхньої складності та непередбачуваності явно зашкалює! Наприклад, потрібно за один день знайти гроші, організувати нарахування і виплату декількох десятків мільйонів бонусів працівникам на місяць раніше, бо ніхто не знає, як буде далі, можливо, ці гроші зможуть когось врятувати. Потрібно знайти охорону зі зброєю, яка б змогла супроводжувати бензовози з дизелем, бо пальне знайшли тільки в іншій області, де зараз небезпечно. Потрібно передати гуманітарну допомогу в Київ, звідти привезти броніки, а в Києві падають ракети. Армії потрібні вантажні автомобілі – віддаємо, та треба ж думати, чим їх замінити. Чи етично утримувати на роботі трактористів, які вкрай потрібні нам на посівній, але хочуть йти добровольцями в армію? А посівна вже ось-ось... Вже починаємо виходити в поля.

Найстрашніше для нас те, що ніхто не має впевненості, що по тій землі, де зараз будуть працювати наші трактори, не поїдуть ворожі танки. Ми не знаємо, чи зможемо зібрати врожаї восени. Ще більше тривожать ферми, які надзвичайно чутливі до будь-яких змін в логистиці. Корми, ліки, витратні матеріали потрібні кожного дня. Кожного дня потрібно відвантажувати молоко. Кожного дня повинні приїхати на роботу працівники.

« **Якщо не знаєш, що тобі робити – працюй! Роби те, що найкраще вмієш!** »

Агро – це історія вдовгу. Це про інвестування зусиль і грошей з вірою в свою землю і майстерність агрономів, щоб через багато місяців отримати результат. Наш виробничий цикл – дванадцять місяців, тому ми зазвичай ретельно плануємо рік наперед. Точніше, планували. До 24 лютого. Але не сьогодні. Все планування зараз здійснюється з перспективою максимум на один день.

Та ми все одно будемо сіяти! З наших майже 1 500 співробітників виїхали за кордон лише 3 людини. Ще декілька переїхали в західні регіони. Та 99% людей залишилися на місці. Це не погано і не добре. Це факт. Ми будемо сіяти! Поки є можливість – будемо працювати на фермах і в полях. Ми це любимо і вміємо. Керівники наших підприємств вже місяць як нормально не сплять. Але всі зібрані, злі, і готові робити все, щоб Україна була нагородована, вільна і сильна!

Євгенія Мінаєва

27 років, маркетологиня, м. Львів / м. Суми

Є таке російське містечко Суджа. Це година-півтори машиною від Сум. Моїх рідних Сум, які я все ще вважаю домом, хоч і живу у Львові останні шість років. Коли я почула про стягнення російських військ до кордону, то відчуття було таке, наче всі «червоні алярми» у голові спалахнули на повну. Бо саме до Суджі з усієї Курської області стягували техніку та особовий склад.

Тож... Ще декілька місяців до «Дня Ікс» на 90% я була впевнена, що повномасштабному вторгненню бути. Диктатори такого рівня не вміють знижувати ставки, коли вони виходять на аж такий рівень. Більше того, через ситуацію всередині РФ, Путін потребував зовнішнього ворога. Принаймні, саме через такі власні роздуми я за декілька місяців почала готуватися до війни.

Можете уявити, якою дивачкою я здавалася іншим і самій собі, коли залила пару каністр палива, закупила декілька ящиків важливих товарів. Але знайомі військові поділяли мою стривоженість; саме завдяки їх настановам я підготувалася сама і підказала рідним, що робити до і після ймовірного наступу.

24 лютого я прокинулася зла у готелі в Трускавці. Мене збісило, що комусь прийшло в голову тестувати сирени саме тоді, коли громадяни і без того надміру стривожені новинами. Взяти в руки телефон, а там: «Женя, це війна». Як зараз пам'ятаю – перше, що побачила, це новину із заголовком «..пішли на прорив у Сумській області».

Наше місто оточили дуже швидко. До речі, станом на 20 березня Суми мочать ворога настільки нещадно, що, думаю, росіяни вже тричі мали пожалкувати, що взагалі прийшли туди. Як у нас жартують, друга армія світу могла поставити весь світ на коліна, але була надто зайнята тим, що отримувала нищівного прочухана у селі під Сумами.

Я не буду і не хочу описувати, як моя сім'я добиралася сюди. Вони тут, всі живі, всі в безпеці! За нас дуже грає, що ми – «професійні» туристи. А бути туристом означає мати звичку швидко адаптуватися до негараздів, поганої погоди, складних маршрутів, фізичних навантажень, дискомфорту, тощо. І на фоні того ще більше цінувати маленькі і великі буденні радощі.

у бізнес-школі наразі дуже допомагає. Зараз кожен волонтер – це борець другого фронту, однак я не чула, аби волонтери потребували власних імен на золотих табличках із переліком перемог під ними. Мені взагалі байдуже, чи мене згадають ті, кому я допомогла. Ба більше... індивідуальних заліків у волонтерстві не існує. Абсолютно. Просто не вийде. Уявіть, щоб спакувати одну машину з різним крамом для ТРО у гарячій зоні, участь у доставці і комплектуванні може взяти від трьох до ста людей в залежності від складності запиту.

Знаєте, як все це відбулося і відбувається? Образно кажучи, почалася війна – і месенджери наповнилися чатами. Люди з найближчого нетворку з бізнесів, навчань, робіт, хобі, спільних подорожей, тощо, почали ситуативно та стихійно об'єднуватися у групи і команди без конкретних цілей та ролей, у повній анархії, але з максимальною результативністю. В ці чати люди принесли свої таланти, послуги, можливості та ресурси, якими почали швидко обмінюватися. Це може звучати

Від першого дня я з головою занурилась у волонтерство. Якраз напередодні 24 лютого я мала зайти партнеркою в один дуже цікавий мені бізнес, але коли по країні почали падати ракети, зрозуміла, що думати про роботу я не можу. Які брейнстормінги, таски, дедлайни можуть бути, якщо мої друзі хапають автомати?! Я з автоматом теж чогось та й варта, але мізками я поки можу більше.

Знаю, час зробити абзац, в якому описати, скільки всього зробила наша волонтерська група. Чесно – не можу. Вся наша робота в нього не вміститься, адже ми перетворили за місяць більше ніж півмільйона гривень на акумулятори, броню, ліхтарики, рації, спальники, тепловізори, тощо. Працювали по 10–14 годин на добу, без вихідних... і продовжуємо. Бо є оця пекельна енергія, дух, що тіло рве до бою. Це якийсь азарт, жага, манія. Знаходити, купувати, доставляти.

Але детально розписувати не бачу сенсу. Одне скажу – маркетинговий та управлінський досвід, досвід навчання

сумбурно, бо я пишу це після безсонної ночі полювання на турнікети. Однак що важливо розуміти: для волонтера Ім'я, Репутація та Довіра – це основний капітал. Наші імена – це ключі до дверей, які раніше було неймовірно важко відкривати.

Тобто де факто, волонтерська спільнота досить закрита, якщо пробувати потрапити туди ззовні. Бо ми не працюємо із людьми, з якими незнайомі особисто, – ні замовниками, ні виконавцями. Критерій довіри і знайомства важливий, оскільки наразі існують сумнозвісні ризики диверсій, дезінформації та банальної некомпетентності. Тому саме довіра є запорукою злагодженої роботи такого складного механізму як волонтерство.

Якщо чесно, я могла би і книгу написати на тему того, як ми зараз живемо. Які поламані наші мрії мирного часу, які прекрасні наші мрії, які вирости на руїнах старого. Як я ненавиджу і обожаю свою роботу волонтера: контекст – жахливий, люди та процес – прекрасні. Як я люблю явище стихійного волонтерського бартеру, який часом нагадує новий вид платонічної любові між ледь знайомими людьми зі спільними цінностями. Як я ненавиджу загарбників і чому готова стати до лав ЗСУ, ТрО та партизан, якщо буде така змога... У кожного із нас, українців та українок, стільки історій.

Я хочу, щоб після перемоги ці історії зазвучали. А наразі маємо дуже багато роботи, аби ця перемога сталася якнайшвидше. Обіймаю вас, читачів, де б ви не були. Усе буде Україна!

м. Івано-Франківськ. Фото Ірини Перевозової

Ірина Перевозова

*47 років, завідувачка кафедри, професор,
м. Івано-Франківськ*

«Це якийсь сюр!...Такого в реальності не може бути!» – це були перші думки ранком 24 лютого 2022 року, коли пролунали вибухи в районі аеропорту. Потім дзвінок сина і слова: «Мамо! Це війна?» і моє: «Синочку, набирай Дариночку, і їдьте негайно до мене! Ми маємо бути всі разом!».

Діти!... Всі мами добре знають це паралізуюче відчуття страху за дітей. Хто би мені не розказував про стійкість, твердість духу та холодний розум – все це втрачається перед острахом небезпеки для дітей як своїх, так і чужих... і не важливо, скільки

тим дітям років! Коли за пару хвилин побачила по відеозв'язку перелякане обличчя семирічної доньки своєї подруги з Дніпра і почула з дитячих уст: «Іро! На нас бомби кидали!» – моє серце стиснулось так, що дихати було неможливо. В голові тільки лунало: «Боже, убезпеч! Боже, відведи!» Вдих, видих, вдих, видих... Я вгамовувала себе і приходило розуміння, що в мене немає часу на переляк, на розгубленість, на жалість до себе. Я маю діяти: визначити, хто і чим з моїх дітей буде зайнятий; подзвонити батькам, які багато років дуже серйозно хворіють, почути, що в них все стабільно; подзвонити брату і почути, що в Одесі все під контролем; сконтактувати з колегами на кафедрі, пояснити, як говорити зі здобувачами освіти; визначити, що саме необхідно робити...

«
І як до цього допустили?! Чому так тягнуть і довго розмірковують із закриттям неба над Україною?! Оці питання не дають спати, а зовсім не сирени...

А трохи з часом весна візьме свої права – буде багато квітів, сонця і зелені. Я мрію, щоб тоді вже не було чути пострілів у жодному кутку країни, щоб ніхто не дзвонив мені серед ночі з проханням про прихисток та допомогу, а лише з радісними новинами. Тоді стане сил зосередитись і на власній боротьбі – із хворобою, що, як окупант, хоче відібрати життя.

А далі суцільний вирій дзвінків, подій, інформації, людей... Людей, за яких хвилюєшся, яким допомагаєш, яких зустрічаєш, яких відправляєш, яким пишеш, яким пояснюєш, яких заспокоюєш... і тих, яких ніколи більше не почувеш... Не почувеш, бо відійшли в інший світ... А щодо інших, то зараз немає часу, щоб розкласти, проаналізувати й усвідомити, чому і коли утворилась прірва між тобою і тими, кого вважала друзями в Росії, Білорусі та й за кордоном. На це ще буде час...

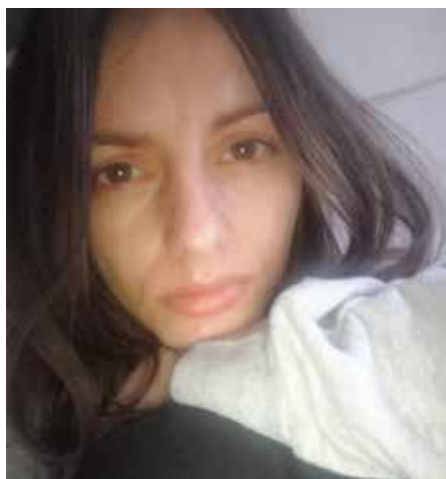
За ці дні війни пройшла чітка ідентифікація належності Батьківщині, посилилось розуміння дружби як людської, так і професійної: чітка комунікація, підтримка, координація спільних дій для вирішення конкретного завдання – це раз оцінила силу професійних спілок та друзів. Можна багато написати про контужених дітей, вагітну жінку і людей з порушеною психікою, які тікали від війни з Харкова, Херсона, Сум, Маріуполя, Києва, яким шукала та надала житло за ці дні, сотні електронних листів до своїх знайомих та колег з проханнями прийняти таких людей в різних країнах світу, тисячі телефонних дзвінків волонтерам щодо передач і машин, які поїхали в їх міста, дзвінки подругам в

Бучі, Маріуполі, Чернігові та Сумах, котрі тижнями були під завалами в підвалах та льохах, щоденну працю на переналаштуванні гуртожитку університету задля зручного тимчасового гостювання людей із зони бойових дій в нашому місті, пошуки ліків, бронезилетів, касок, карематів і всього іншого на потреби тероборони, військових ... Так, можна, але чи варто, адже я була весь цей час не сама і в рідному місті, де, дякувати Богу, не стріляють! А там, куди це все відправляється і звідки тікали ці люди, йдуть активні воєнні дії, відбуваються бомбардування та обстріли...! І гинуть військові, гинуть цивільні, гинуть діти! А так не має бути! Це потрібно припинити негайно!!! І як до цього допустили?! Чому так тягнуть і довго розмірковують із закриттям неба над Україною?! Оці питання не дають спати, а зовсім не сирени...

А трохи з часом весна візьме свої права – буде багато квітів, сонця і зелені. Я мрію, щоб тоді вже не було чути пострілів у жодному кутку країни, щоб ніхто не дзвонив мені серед ночі з проханням про прихисток та допомогу, а лише з радісними новинами. Тоді стане сил зосередитись і на власній боротьбі – із хворобою, що, як окупант, хоче відібрати життя.

Альона Кривуляк

31 рік, Громадська організація «Ла Страда-Україна», м. Київ / м. Макаріє

Дивно, але я пам'ятаю майже кожну хвилину 23 лютого 2022 р.

Це був якийсь надзвичайно важкий робочий день, але зараз я віддала би все на світі, аби він тривав вічність. Тоді я навіть не могла собі уявити, що то - останні двадцять чотири години по-справжньому щасливого життя. День, після якого все змінилося.

23 лютого керівництво на роботі сказало, що я маю провести зустріч з консультантами та консультантками Національних гарячих ліній, роботу яких забезпечує Громадська організація «Ла Страда-Україна». Тема зустрічі була наступною – «План екстреного реагування консультантів та консультанток Національних гарячих ліній у випадку воєнних дій». Я провела цю зустріч, але мій внутрішній голос підказував: «Ну ні. Ми живемо у 2022 р. Про яку повномасштабну війну може йти мова? Ну не може бути рашка такою відбитою, аби зважитись на це!».

« Я надаю психологічну підтримку 24/7 усім дітям, які звертаються на Національну гарячу лінію для дітей та молоді. Інколи мені здається, що це не дуже вагомий внесок у майбутню перемогу, але я хочу і можу це робити. Робити добре! І нехай ця маленька цеглинка теж буде у фундаменті перемоги моєї країни! »

Коло шостої години ранку 24 лютого 2022 р. мене розбудив дзвінок мами:

- Альонко, як ти?! По телевізору сказали, що бомблять Бориспіль!
- Ма, вимкни телевізор!!! Що за фігню ти дивишся?! Чого ти взагалі так рано прокинулася?!

Я наволала на маму і кинула слухавку. В голові крутилося: «Ну що за маячня? Який телевізор? Який Бориспіль?».

Потім я дуже довго сварила себе, як я взагалі могла цього не чути? Як можна було спати так міцно, аби не чути вибухів? Як це можливо?

До моменту, поки я не вийшла на балкон, я ніколи не чула, як звучить сирена... 24 лютого 2022 р. я вперше почула цей жахливий, неприємний, страшний звук...

Що мені потрібно робити? Одягнутися, взяти тривожну валізку, спуститися до бомбосховища... Бомбосховища... Я бігла до бомбосховища... Люди говорили про те, що сьогодні не працює завод і не потрібно йти на роботу... І мені теж сьогодні не потрібно йти на роботу... Як сильно я хочу на роботу... Просто хочу, щоб все було, як вчора... Але в сьогоднішніх реаліях я біжу у бомбосховище... Бомбосховище...

- Мам, зі мною все гаразд... Вибач, що я на тебе накричала сьогодні зранку... Я приїду сьогодні додому... Я спробую... Я люблю тебе дуже сильно...

Ввечері я вже була в Макарові і міцно обійняла своїх батьків. Мені здається, що за все своє життя я не обіймала батьків так сильно, як тоді.

...Обстріли... Вибухи... Це мій рідний Макаріє... Містечко, де я народилася, зробила свої перші кроки, сказала свої перші слова, пішла до дитячого садочка і до школи... Як сильно я люблю своє рідне містечко... Орки стирають його з лиця землі... Вони вбивають людей... Мирних людей... Їм все рівно – жінки, люди поважного віку, діти... Їм все рівно кого... Ненавиджу... Бездушні тварини...

...Снаряд потрапив у будинок моєї однокласниці... На щастя, всі залишилися живі... У моєї однокласниці більше немає будинку...

...Окупанти вбили мого друга і моє перше кохання... Люди, яких я дуже добре знаю... Їх більше немає... Це моє близьке оточення...

...Я боюся за маму... Вона військовозобов'язана... Вона медична працівниця... Вона надає допомогу нашим хлопцям... Багато крові... Відірвані частини тіла... Так страшно... Мам, я так сильно тебе люблю... Ти – моя ГЕРОЇНЯ...

А що я? Я надаю допомогу і підтримку дітям, які звертаються на Національну гарячу лінію для дітей та молоді. Не зважаючи на війну, Громадській організації «Ла Страда-Україна» вдалося відновити телефонне та електронне консультування двох Національних гарячих ліній – Національної гарячої лінії для дітей та молоді та Національної гарячої лінії з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та ґендерної дискримінації.

Кожного дня я спілкуюся з дітьми з різних регіонів України, в тому числі з тимчасово непідконтрольних територій... Кожного дня я чую: «Скажіть, коли закінчиться війна?», «Мені так страшно... Можете просто поговорити зі мною?», «Вони вбили мою подругу... Тепер я хочу вбити їх...», «Я виїхала з бабусею у Львів... А мої батьки залишилися в Харкові... Їх вб'ють? Я боюся за них...», «Мені здається, що я втрачаю глузд... У мене постійна паніка... Я не справляюся...»...

Я надаю психологічну підтримку 24/7 усім дітям, які звертаються на Національну гарячу лінію для дітей та молоді. Інколи мені здається, що це не дуже вагомий внесок у майбутню перемогу, але я хочу і можу це робити. Робити добре! І нехай ця маленька цеглинка теж буде у фундаменті перемоги моєї країни!

А ще весь цей час я перебуваю із шестирічним Бодьою. Ми оберігаємо його – від війни, від новин... Від сирен тільки не вдається оберігати... Але ми знаємо, що коли вмикається сирена, то ми починаємо грати у гру «Одягнися за 15 секунд». А ще у нас є гра «Збери валізку» і «Хто перший у підвал?» Ніколи не думала, що буду грати у подібні ігри з 6-річною дитиною. Але війна вносить свої корективи. Бодя вже дуже сильно хоче піти до школи і постійно запитує, коли вже знову можна повернутися до школи? Коли можна погуляти з друзями на вулиці?... І ще так багато «коли», на які у мене немає відповіді.

Але я знаю... точно знаю, що все буде Україна!

Наталя Купченко

50 років, адміністратор, м. Одеса

До 24 лютого 2022 року мені здавалося, що я – щаслива людина. Сім років тому у нас з чоловіком, з яким ми разом вже 25 років, з'явилася донька – наше сонечко, наша Тоня. Ми раділи кожному дню, працювали, допомагали батькам, тішилися з того, як росте наша дитина. Раніше я працювала адміністратором у розважальному закладі торговельного центру, але ще до початку війни наш заклад закритися через пандемію, тож кілька останніх місяців займалася домашніми справами.

З початком війни не було паніки та страху, може через те, що активні бойові дії в нашому місті ще не розпочалися. Кілька ракетних обстрілів, постійний прихід та відхід російських «ваєнних кораблів», один з яких був потоплений (тобто пішов туди, куди його послали захисники острова Зміїний), постійні повітряні тривоги, похмурі та стурбовані люди, блок-пости, пусті вулиці, військові машини – так прийшла війна в Одесу.

24-го лютого відчуття розгубленості швидко змінилося бажанням діяти, робити щось для захисту міста, своєї родини, допомогти військовим. У молоді роки я працювала кухарем, навіть мала з чоловіком власне кафе. Тож, коли мені зателефонувала знайома та запропонувала допомогти волонтерській організації з приготуванням їжі нашим військовим, я відразу погодилася.

З перших днів війни з дев'ятої до п'ятнадцятої години ми з донькою працюємо у волонтерській організації «Одеса незламна». Ця організація є частиною Громадської організації «Асоціація кухарів півдня України». Ми – лише гвинтик величезної машини, яка почала діяти для допомоги нашій армії, територіальній обороні, дітям та пенсіонерам в Одесі. Всі одесити згуртувалися для захисту міста. Багато кафе та ресторанів перейшли повністю на забезпечення смачними обідами військових та пенсіонерів. На ринках плетуть маскувальні сітки. Біля торговельних центрів виготовляють «коктейлі Молотова». Супермаркети та підприємці безкоштовно постачають продукти волонтерським організаціям, мешканці приносять одяг, ліки та гроші.

«**Н**аша організація годує близько 500 людей, серед яких і військові, і територіальна оборона, і пенсіонери. Обіди дуже смачні – домашні. До нас кожного дня приходять жінки та чоловіки, а інколи й цілі сім'ї, щоб допомогти... Навіть не пригадую, коли ще так єдналися мешканці нашого приморського міста.»

Наша організація годує близько 500 людей, серед яких і військові, і територіальна оборона, і пенсіонери. Обіди дуже смачні – домашні. До нас кожного дня приходять жінки та чоловіки, а інколи й цілі сім'ї, щоб допомогти начистити овочі, а це кілька мішків картоплі, цибулі, моркви. Одесити приносять домашню випічку, соління, солодоші. Кухарі, водії, адміністратори – всі працюють на перемогу, всі готові витратити час, кошти, паливо, надавати автівки. Навіть не пригадую, коли ще так єдналися мешканці нашого приморського міста.

Тоню у волонтерській організації називають ласкаво «наш бос» та садять на почесне місце в голові столу під час обіду, коли всі волонтери збираються разом після робочого дня. Розумію, що їй складно кожного дня йти зі мною працювати, але бути стійкою їй допомагає те, що вона знаходиться серед людей з великим серцем та гарним почуттям гумору. Одесити жартують навіть під час війни – інакше вони не можуть жити.

Кілька разів мені пропонували виїхати в іншу країну, але поки що ми обрали працювати тут, чекати перемогу в рідній Одесі. Маємо надію, що вона вже близько!

Лариса Радкевич

52 роки, викладачка, м. Донецьк до 2014 року,
м. Одеса з 2015 року

Зголосившись написати про свій шлях у війну та на війні, я глибоко замислилася та й навіть розлютилася. Як вмістити вісім років життя у війні у дві сторінки?! Що писати: «була», «робила», «відчувала», «думала»? Щось вже прожите, а щось ще й досі болить. Болить так сильно, що страшно торкатися.

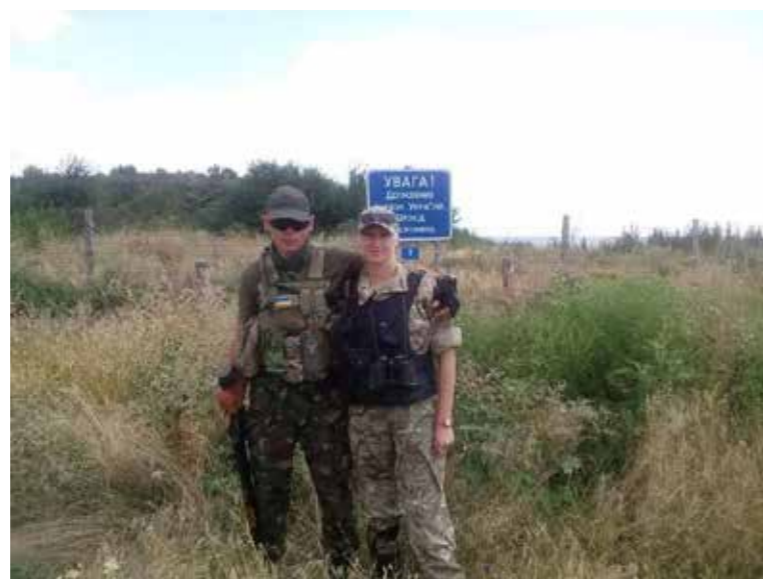
Війна для мене почалася давно. Рівно вісім років назад. Тоді, коли почалася окупація Криму – 20 лютого 2014 року. З того часу здається, що минули сторіччя. Вісім років життя на війні та у війні вмістили стільки всього, що вистачило б на декілька

життів пересічної людини. Та випало мені. Моїм побратимам та посестрам. Моїм рідним, які сьогодні розкидані від Маріуполя, що палає під авіаударами російських загарбників, до Київщини, Черкащини та Одещини. Бо нашу родину Війна 1.0 розпорошила по всій країні, а Війна 2.0 знову всіх нас перетасувала, як колоду карт...Два кола війни. Це як два кола пекла. Нескінченного пекла всередині та назовні.

Моя війна почалася 8 травня 2014 року, коли я була прийнята до добровольчого підрозділу у місті Дніпро. І першим нашим завданням була протидія спробам диверсантів проникнути у місто. Гарно ж звучить! Та насправді я з Пілотом та Вожатим фільтрували на в'їзді автівки. Дві доби, без змін. Це вже потім були казарма, полігони, налагодження прийому у батальйон, виїзди в АТО, Маріуполь, Новоазовськ, кордон з росією, повернення з АТО, харчування, медзабезпечення, чергування, караули, перші поранені. Піски. Іловайськ. Загиблі. Мама та дружини загиблих Героїв. Все зливалося в один великий потік. Потік горя, болю, відчаю, надії.

Мені й досі складно розділити події на окремі дні. Це був день без початку і кінця. Там було тільки «сьогодні», а «завтра» й не бачилося. Взагалі. І в тому сьогодні були Люди. Гідні, відважні, надзвичайні. Було за честь бути серед них і частиною них.

Та одного ранку у липні 2015 року прийшло відчуття, що я втрачаю свою родину. Бо вони десь там. І я не з ними. «Отже, прийшов час повертатися з війни, бо можна там залишитися назавжди», – думала я. Наївна дівчина, я й не уявляла, що це таке – повертатися з війни. На це пішло шість років.

Чим я зайнята зараз? Рутиною. Тим, що складає основу повсякденного життя. Тим, що дає мені міцність пройти знову випробування. Підтримую свого чоловіка. Викладаю і підтримую своїх студенток та студентів, які теж залишилися тут і вийшли на навчання. Працюю з тими, хто опинився в складних життєвих умовах. Продовжую навчатися сама. Приймаю тих, хто їде з небезпеки у безпеку. Волонтерствую, бо є ті, кому в рази складніше. Дбаю про своїх сімох котів та шістьох собак. Дбаю про себе. Чекаю на зв'язок із рідними з Маріуполя.

Я вдома. Роблю, що вмію і що можу. Тут і зараз. Для своєї країни. Кожного дня, який наближає нашу Перемогу над ордами загарбників.

Шість років невпинної роботи з собою і над собою. Прожити і відплакати втрати побратимів. Шукати нові сенси життя. Раптом зрозуміти, що є «завтра», а ти не знаєш, що з цим робити. Вчитися відчувати смак життя. Будувати свій дім. Саджати троянди. Навчатися. Обирати своє. Відкидати зайве.

24 лютого 2022 року все це обнулилося. Російсько-українська визвольна війна зайшла на друге коло. Війна 2.0.

Я зустріла її на ганку своєї домівки. О 05-45 ранку далеко я почула вибухи. «Почалося» – промайнуло у голові. Я повернулася у дім. Зібрала наплічник. Зателефонувала чоловіку. Написала рідним. Зрозуміла, що точно нікуди не хочу і не буду їхати. Я важлива тут, де я є. Бо Одеса – то мій дім, тут мої друзі.

«
Два кола війни. Це як два кола пекла. Нескінченного пекла всередині та назовні...Я вдома. Роблю, що вмію і що можу. Тут і зараз. Для своєї країни. Кожного дня, який наближає нашу Перемогу над ордами загарбників.
»

Ірина Гриджук

44 роки, підприємця, м. Вишневе

24 лютого я прокинулась так само, як і більшість українців – від звуків вибухів. Звісно, не хотілося навіть вірити в те, що почалась війна. Але...

В той же день я була свідком паніки в магазинах, на дорогах, біля банкоматів тощо. Більшість населення виявилася неготовою до подібного розвитку подій, в першу чергу психологічно.

Наше маленьке містечко за 2 дні перетворилося в місто-привид. Виїхала більша частина мешканців, закрились

кав'ярні, магазини, відділення Нової пошти, аптеки – вся настільки необхідна для нормального існування інфраструктура. Спорожніли двори та майданчики, прибудинкові території стоять без автовок. Лише біля великих торгових точок утворювались величезні черги переляканих людей, які, зайшовши до магазину, змітали усе з полиць. Від того було ще моторошніше.

Перший день я була в страшенному розпачі. Ми то бігали до бомбосховища, то стояли в черзі за свіжим хлібом чи за медикаментами. На другий день сусіди з моєї вулиці, які залишилися в нашому містечку, створили чат «Сусіди» і це дозволило гуртом вирішувати різні питання побутового характеру, а також допомагати хто чим може: ті чоловіки, які не потрапили на фронт, записались до тероборони; хлопці разом з дідусем Олександром в своєму дворі з арматури робили протитанкових «їжаків»; збирали підходящі пляшки і колотили суміш Молотова; жінки плели сітки, готували перші страви для хлопців на блокпостах тощо.

Поруч з моїм будинком знаходиться наше виробництво. Ми вже багато років шиємо одяг і робимо на ньому дизайнерські вишивки. Продаємо в Україну та по всьому світу. Увесь відшитий раніше зручний одяг (светри, штани, футболки) ми віддали тим, хто його потребував: на фронт, в шпиталь, на блокпости тощо.

«
Коли мене запитують, чи чуємо ми вибухи, то я відповідаю, що стукіт вишивальних машин не дає чути звуків вибухів. Тил – це невід'ємна частина фронту. То ж працюємо і пришвидшуємо перемогу!
»

Ну і звісно продовжили працювати. Щодня робимо відправки нашої продукції з відділень УкрПошти у різні куточки світу. На мою думку, малий та середній бізнес повинен працювати, час оговтатися від потрясінь та вставати на ноги, доводячи своїм прикладом, що українці – сильна та працююча нація.

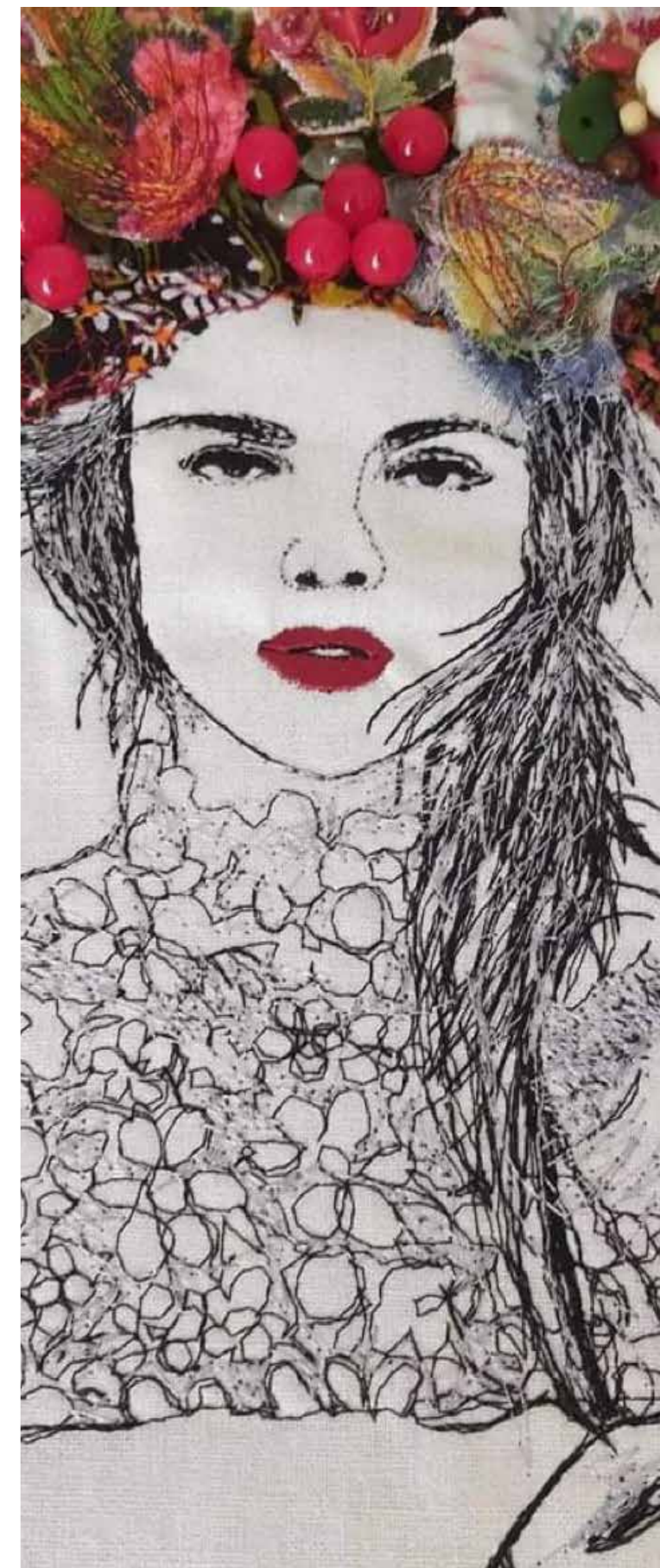
Сьогодні в нашому асортименті домінують вироби з українською символікою. Експортуючи нашу продукцію, за допомогою наших авторських вишивок ми намагаємось привернути увагу світу до України, до нашого болю, до того, що зараз ми опинилися сам на сам з ворогом.

Продаючи чи безкоштовно розповсюджуючи наші вироби на внутрішньому ринку, ми підіймаємо бойовий дух українців. І дуже пишаємось цим.

Коли мене запитують, чи чуємо ми вибухи, то я відповідаю, що стукіт вишивальних машин не дає чути звуків вибухів.

Тил – це невід'ємна частина фронту. То ж працюємо і пришвидшуємо перемогу!

Все буде Україна!

Євгенія Девіс

52 роки, психологиня, м. Київ

Початок війни не здивував: коли напередодні відбули останні співробітники російського посольства, зрозуміла, що назріває щось серйозне та досі небачене. При перших віддалених вибухах мозок стрімко окреслив ситуацію: мій будинок поруч із Південним вокзалом, один з останніх поверхів передбачає підвищені коливання – це з критичного; наявність підземного паркінгу – єдине, що обнадіювало (дуже у нагоді став досвід землетрусу в Токіо, коли вперше усвідомила, що від швидкості та чіткості прийнятих рішень залежить моє життя). Тим ранком у кожної людини почали проявлятися глибоко заховані інстинкти та темні сторони особистості. Від

самоусвідомлення та сили внутрішньої боротьби із своїми страхам та пориваннями залежить не тільки життя, а й самовизначення себе як людини. В такі часи формується особистість, перевіряються на міцність принципи ставлення до ближнього, людина пізнає себе.

З перших днів ми з друзями вирішили допомагати нашим захисникам. Почали з того, що готували та фасували їжу в ресторані «Саторі», надаючи її безкоштовно всім, хто потребував. З часом налагодили он-лайн комунікації щодо потреб військових та представників/ць територіальної оборони. І сьогодні ресторан продовжує безкоштовно допомагати незахищеним верствам населення. І я дуже горда, що мої друзі – власники ресторану виявилися справжніми людьми!

За фахом я лікар та психолог з досить багатим, як мені здавалося, практичним досвідом. Проте для спілкування з людьми в критичних умовах, коли важко передбачити, які саме поведінкові патерни та схеми адаптації включаться, навіть найгрунтовнішої теоретичної підготовки недостатньо. Які слова знайти, щоб заспокоїти бабусю з онукою, батьки якої не встигли повернутися додому з відрядження; або пару пенсіонерів, які все життя прожили у радянському союзі, для яких сам факт нападу росії на їхню домівку – це руйнування світогляду? Необхідно було ділитися саме теплом своєї душі й випромінювати впевненість, спокій, розуміння, оптимізм, стійкість духу, яких багатьом у перші дні війни дуже бракувало!

Остаточо визначитись із своєю місією у цій війні мені допомогла особиста трагедія – моя найближча рідна людина, моя тітка, опинилася в Харкові, в епіцентрі бомбардувань. З першого дня війни кожні дві години вдень та вночі я спілкувалась з нею телефоном. Вона, педагог, була розгублена та пригнічена від жахів, що відбувалися навколо: п'ятиповерхівки навпроти склалися, як карткові будиночки, навкруги все палало, диміло, пам'ятки архітектури по її рідній вулиці були зруйновані. Я її заспокоювала, як могла, послідовно умовляла покинути рідне місто, на що вона до останнього мені відмовляла. І тільки коли в її квартирі повибивало шибки, використавши всі можливі слова, заспокоюючи, на чужих прикладах, через апеляцію до асоціацій, мені вдалося вмовити її виїхати.

«
Основним напрямом своєї діяльності я обрала психологічну допомогу. Необхідно було ділитися саме теплом своєї душі й випромінювати впевненість, спокій, розуміння, оптимізм, стійкість духу, яких багатьом в перші дні війни дуже бракувало!
»

З того часу основним напрямом своєї діяльності я обрала психологічну допомогу. Сьогодні моє покликання та внесок в майбутню перемогу – допомога людям в усвідомленні ефективних саме для них індивідуальних патернів поведінки у кризових ситуаціях. До мене звертаються різні люди, кожен із своїм власним боєм. Особливої уваги та допомоги потребують діти. Боляче дивитися на те, як найсвітліший період життя – дитинство – забарвлюється в чорні та сірі кольори, коли кожне виття сирени затавровується на дитячих душах. В найближчих планах – реалізація дитячих психологічних реабілітаційних групових програм.

Як член організації «Український психологічний союз» зараз із колегами розробляю групові заняття із волонтерами та військовими.

Безумовно, наші консультації абсолютно безкоштовні. Інколи доводиться проводити консультації вночі. Найстрашніше, коли йдеться про панічні атаки: коли людина перебуває у сховищі під час ворожих обстрілів.

Війна змінює почуття: робить душу і серце глибшими, об'ємнішими, а людей ще ріднішими! Зараз відбувається об'єднання всіх людей нашої України під прапором миру та свободи на протигагу війни та мародерству росії.

«
Боляче дивитися на те, як найсвітліший період життя – дитинство – забарвлюється в чорні та сірі кольори, коли кожне виття сирени затавровується на дитячих душах.
»

**РОЗДІЛ VII. В пошуках прихистку
від жаху та пекла війни
(біженки та внутрішньо переміщені
особи)**

*Ми такого не чекали від весни!
Тій, яка уміє лиш любити.
Ті, що намірялись її вбити,
Градами розстрілювали сні!*

Таміла ШЕВЦОВА

м. Мотижин. Масове поховання. фото Віри Балацької.

Лариса Дроздова

51 рік, фахівчиня із зв'язків з громадськістю та ЗМІ ДП «АНТОНОВ», м. Гостомель

Я залишалася у Гостомелі з початку війни – з 24 лютого 2022 року. Перші вибухи пролунали в аеропорту «Антонов», потім – по всьому місту. В той день я прийшла на роботу в «Авіалінії Антонова» в Гостомелі о дев'ятій годині. Десь о десятій почалися бомбардування з гелікоптерів «Алігатор», Мі та Су. Ми заховалися в бомбосховищі. За дві-три години, які ми провели в підземеллі, я втомилися від бомбардування та вирішила піти додому. Під гучну канонаду я дісталася помешкання і вже зі свого вікна спостерігала за зграями гелікоптерів, які летіли на аеродромі

знаходились декілька літаків в т.ч. Ан-225 «Мрія», яка за планом мала злетіти саме вранці 24 лютого, але не встигла піднятися в небо, бо небо «закрили». Бомбардування не припинялись. Згодом ми отримали сумну звістку про те, що окупаційні війська зруйнували нашу гордість – найбільший літак у світі «Мрія». Сердце країлося. Я ридала два тижні без перерви, я не могла заспокоїтися. Але потім усвідомила – тепер ми маємо мету навіщо жити: щоб відбудувати «Мрію» та нашу країну! Саме це згодом надало мені енергії задля того, щоб повернутися до життя.

«Згодом ми отримали сумну звістку про те, що окупаційні війська зруйнували нашу гордість – найбільший літак у світі «Мрія». Сердце країлося. Я ридала два тижні без перерви, я не могла заспокоїтися. Але потім усвідомила – тепер ми маємо мету навіщо жити: щоб відбудувати «Мрію» та нашу країну!»

Виїхати я не встигла і залишилася в Гостомелі, сподівалась перечекати, але скоро стало зрозуміло, що ця історія не на декілька днів, як гадалося від початку: відключили електропостачання, потім воду, а за кілька днів і газ. Не було інтернету, тож доступу до новин теж не було. Телефони нам доводилось заряджати від акумуляторів у машинах або від генератора Гостомельської школи №13, який використовували також для приготування їжі. В школі ховалося багато дітей та людей похилого віку – близько 70 осіб. Усі були налякані, діти постійно плакали. Якось, коли ми були в школі, її цілеспрямовано обстріляли!!!

Пізніше у дворах житлового комплексу «Покровський», де живу я, розмістилась російська військова техніка: бензовози, танки, БМП та БТР. Бої йшли прямо під нашими вікнами і тут же заправлялись ворожі танки. У цей час просто на вулиці стояли люди з маленькими дітьми, а поруч йшли запеклі бої. Я бачила тіла мирних жителів та солдатів, які просто лежали на узбіччях.

На третій тиждень ми вирішили разом з сусідами спробувати виїхати ще раз. Нас було двадцятьоро людей, які їхали двома автівками з мінімумом речей. Російські солдати дозволили нам їхати в тил. На нашому шляху було чотири російських блок-пости. Перевіряли все, навіть переписку в телефонах.

На кілька днів ми затрималися у сусідньому селі у приватному будинку без світла та газу, але там були вода та піч – хоч спати було тепло. Одного дня ми отримали інформацію про можливість переходу на українську територію. Треба було перейти річку Ірпінь вброд. Ми йшли по груди у воді, а це – середина березня! Але це був єдиний шлях з окупованої частини України до вільної. Люди промерзли, йшли далі у мокрому одязі, але раділи, що врятувались самі та врятували своїх дітей та домашніх улюбленців.

Я два дні не могла ні з ким розмовляти, єдине, що зробила, зателефонувала моїм рідним та знайомим, які весь час телефонували мені на мій номер, який був поза зоною. Сказала, що я жива і попросила дати мені час прийти до тями.

Минуло пару днів, коли я побачила оголошення про те, що набирають групу волонтерів для адресної евакуації жителів з Гостомеля. Тобто, треба було ходити по вулицях і забирати людей з підвалів, бо в них не було зв'язку і вони не знали про евакуацію. Нас було три жінки і один чоловік на ім'я Михайло,

Відчай штовхав мене та мою доньку на відчайдушні рішення. Ми спробували вийти з Гостомеля і навіть вирішили йти в Пущу через поле, незважаючи на те, що там можуть бути мінні розтяжки. Але натрапили на російські війська, які не дали нам змоги залишити окупований Гостомель. Окупанти все прибували і прибували – їх було безліч, вони заселялися у вільні квартири – квартири моїх сусідів.

«Одного дня ми отримали інформацію про можливість переходу на українську територію. Треба було перейти річку Ірпінь вброд. Ми йшли по груди у воді, а це – середина березня! Але це був єдиний шлях з окупованої частини України до вільної. Люди промерзли, йшли далі у мокрому одязі, але раділи, що врятувались самі та врятували своїх дітей та домашніх улюбленців.»

який їхав визволяти свою наречену Світлану. Коли ми дійшли до її дому, місцевий мешканець нам сказав, що там цивільних вже нема – всі померли. Побачивши смуток на обличчі Михайла, я наполягла перевірити. Ми підійшли до будинку і знайшли в підвалі дев'ятох людей включно із нареченою Світланою та її матиою. Сльози на очах Михайла та Світлани були весь час, поки ми їхали до Києва. Наша колона була обстріляна окупантами і четверо людей з мінібуса залишилися в Гостомелі назавжди. Ми навіть не могли їх поховати – колона продовжила рух тому, що необхідно було рятувати людей, які залишилися живими.

Перебуваючи в Гостомелі, я постійно намагалася кричати владі, що жінок із дітьми необхідно евакуювати. Мій крик про критичну важливість надання допомоги негайно був почутий запізно. Якщо мене запитують «що таке пекло?», то я скажу, що пекло – це занадто пізно! Занадто пізно сказати «люблю», «пробач», запізно почати насолоджуватись мирним небом, життям, коханою людиною, запізно організувати евакуацію, запізно прийти на допомогу, запізно зупинити трагедію...

Місто-герой Гостомель зараз у руїнах. Інфраструктури майже немає. Школа і садочок, дитячі майданчики зруйновані. Місцевих майже не залишилось – одні загинули від обстрілів окупантів, інші – покинули свої домівки.

Але я дуже сподіваюся, що незабаром наше місто буде вільним і щасливим, бо Гостомель – це місце, де живе Мрія!

Ельзара

33 роки, художниця, м. Ірпінь

Мене звати Ельзара, я художниця, наразі, вже кілька днів перебуваю у Польщі. Я родом із Криму, переїхала до Києва одразу після окупації Криму росією у 2014.

Так вийшло, що від росії я страждаю усе життя, починаючи з моїх прадідів.

Я – кримська татарка, яка народилася не там, де повинна була. Як донька депортованого народу, я народилася у Росії. Та все своє дитинство чула розповіді моїх родичів, які мріяли одного дня повернутися до Криму.

Мій дід і вся наша сім'я кожного року влітку намагалися туди приїздити. Згодом вдалося отримати малесеньку ділянку землі, де дуже далеко від цивілізації. Але кожного року протягом літа мій дід будував будинок, кожен цеглину він клав своїми руками.

«**Т**ак вийшло, що від росії я страждаю усе життя, починаючи з моїх прадідів. Я – кримська татарка, яка народилася не там, де повинна була.»

Нарешті у 2000 році я зі своїми батьками і новонародженим братом переїхала до Криму. Було дуже важко! Я була підлітком. В такому віці радикальні зміни даються нелегко. Батьки почали життя з нуля. Ми пережили усе, і бідність, і побутові труднощі, але були терплячі, тому що в нас була мрія – жити на своїй землі. Однак, будучи на своїй землі, я дізналася, що таке дискримінація за ознакою національної приналежності. Росіян у Криму проживає досить багато (звісно, тому що їх завезли жити у наші домівки у 1944 після депортації кримських татар). Мені постійно нагадували та підкреслювали, що я не «руська», що я не арійського походження. Добре, що я із дитинства була сильною та не дала себе зламати.

Так ми прожили 14 складних, але щасливих років. Поки росія знову не прийшла до наших будинків весною 2014 року.

Довелося ще раз переїжджати, але цього разу вже із чоловіком. Ми були тільки вдвох. На новому місці не було в нас ані родичів, ані знайомих. Але було велике бажання працювати, створювати, будувати.

І нам це вдалося. Самим, без будь-якої підтримки. Ми створили власний ювелірний бренд, прикраси виготовляли за моїми ескізами. Чоловік навчився самотужки виробництву. В нас було 2 майстерні – ювелірна та художня, де я могла займатися творчістю. Ми придбали квартиру, спроектували кожен сантиметр, продумали кожну деталь...

Але вони знову прийшли! Вони вщент знищили моє житло, про яке я мріяла усе своє життя. Моє власне житло, на яке ми працювали стільки років! Вони знищили увесь Ірпінь!!! Як і інші міста моєї вже такої рідної України.

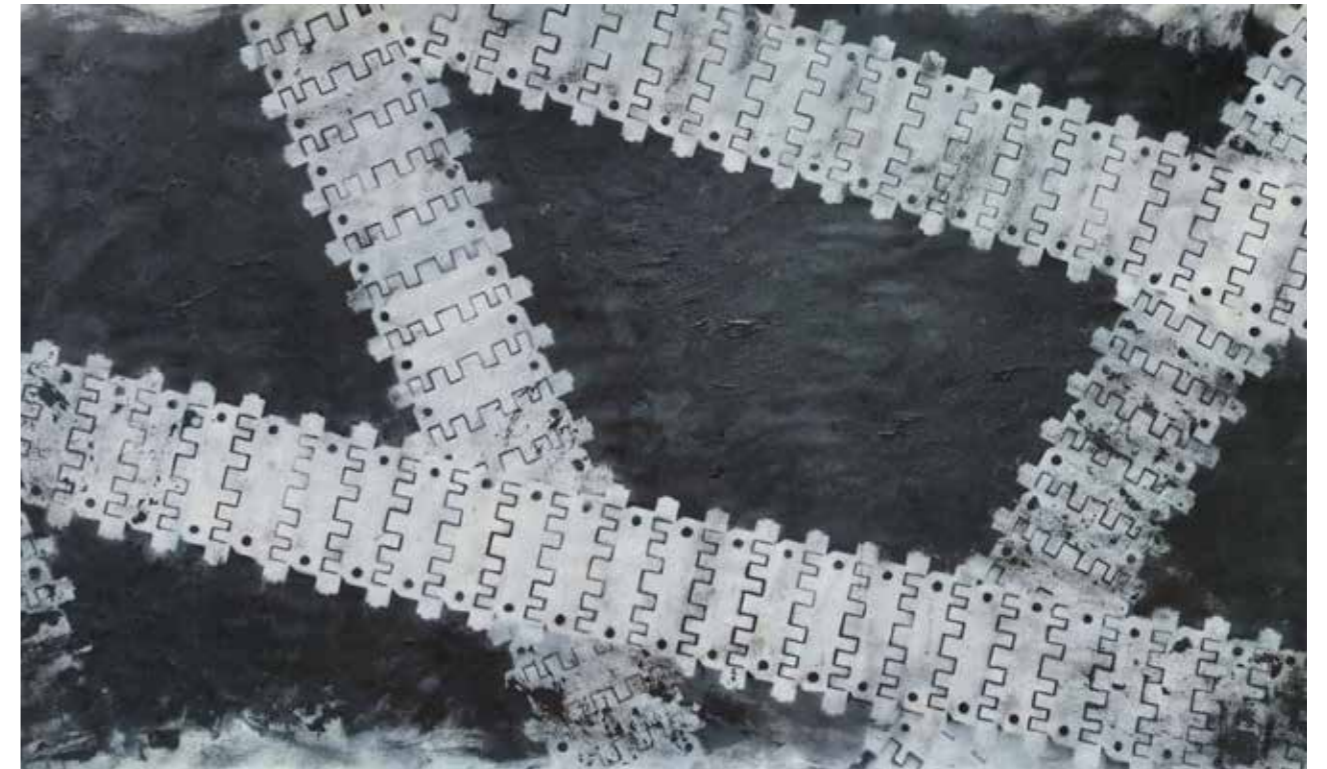
Війна.

Коли ситуація на кордонах України стала зовсім складною, я вже не мала сумнівів, що війна неминуха, що це тільки питання часу. Чому я була впевнена? Тому що я дуже добре знаю росіян.

З початку зими 2021 я відчувала, що вона наближається. Це було помітно навіть по моїх роботах. Все більше з'являлися тривожні нотки та сюжети. Я створила декілька полотен, присвячених війні. Але останнє, на якому зображена дівчина, яка змінює свої підбори на військове взуття, що її я почала 23-го лютого, я так і не завершила. Але сподіваюся, що дуже скоро я буду писати полотна про нашу перемогу та силу українського духу!

Ранок 24-го лютого залишається і, мабуть, залишиться найстрашнішим моментом мого життя. Той звук ракети, почутий вперше, не порівняється ні з чим. Він досі лунає в моїй голові. Ми тижнями

«
Удень, коли я дізналася, що росіяни знищили моє житло, я зрозуміла, що мене майже нічого більше тут не тримає, тож я вирішила боротися на своєму фронті – мистецькому.
»

перебували у підвалах наших будинків, переходячи з одного до іншого в надії, що саме цей буде надійніший. Бомбардування, артобстріли, знову бомбардування... Місто ставало все більш схожим на картинку із фільму жахів, де понівечені тіла вбитих валяються просто на вулиці, і ніхто навіть не може забрати їх, щоб поховати, через постійні обстріли.

Коли ситуація стала вже зовсім нестерпною, ми виїхали до Києва. Це було найкращим рішенням за весь час війни, бо вже на наступний день місто було повністю заблоковане.

У день, коли я дізналася, що росіяни знищили моє житло, я зрозуміла, що мене майже нічого більше тут не тримає, тож я вирішила боротися на своєму фронті – мистецькому. Я збрала усе, що встигла, із своєї майстерні, та самотужки вивезла у Польщу. Було дуже важко знову починати пошуки нового місця для життя.

Зараз, під час війни, мої роботи беруть участь у виставках за кордоном, а надходження з продажів ідуть на допомогу Україні та нашій армії.

Я хочу продовжувати максимально свою творчу діяльність, навіть із останніх сил, бо нам необхідно говорити про наш біль.

«
Місто ставало все більше схожим на картинку із фільму жахів, де понівечені тіла вбитих валяються просто на вулиці, і ніхто навіть не може забрати їх, щоб поховати, через постійні обстріли.
»

Олена Ляшенко

41 рік, м. Буча

Моїй дитині 6 місяців, тож коли вона спить, я завжди ставлю телефон на віброрежим. Тієї ночі я прокинулась від безупинної вібрації телефона. Робочий чат розривався від повідомлень співробітників:

- Доброго ранку. Я сьогодні вдома, у нас стріляють
  - По радіо передають, що військові склади обстрілюють, прокинулась від дзвону бокалів у серванті...
  - У мене запах диму на районі
  - В нас обстріляли військову частину в 2 км від мене
- В Голосіївському районі теж впав снаряд
  - Тільки що був вибух у Києві

Ще кілька хвилин мені здавалося, що я сплю. Потім, незважаючи на закриті вікна, я почула серію вибухів. Це бомбили Гостомель та Бучу.

В голові не вкладалось, що це вже початок війни. Зберігалась надія, що це тимчасово. Але про всяк випадок вирішила зібрати в рюкзак памперси та документи.

На цей день моя дитина була записана на УЗД та консультацію лікаря-ортопеда – і мені було дуже важливо потрапити на прийом, бо у дитини підозрювали дисплазію тазостегнового суглоба й у разі підтвердження було необхідно ставити стремена на ніжки. Прийом скасувала клініка.

Протягом дня постійно було чути вибухи, на висоті двох метрів від покрівлі будинку (11 поверхів) літали снаряди – сірі, довгі, лякаючі. Частина людей купчилась біля підвалів будинків, частина з валізами в паніці вибігала з під'їздів, хтось вже повертався з магазинів з величезними пакетами продуктів. З малою дитиною, старенькою мамою та під час епідемії ковіду вирішила, що в підвал не підемо. Але біля сьомої години вибухи стало чути дуже близько. Я схопила дитину та сказала мамі, що ми терміново спускаємось до підвалу. З десятого поверху ми пішки бігли в підвал – вибухи ставали все гучніші та гучніші. Так ми опинилися в місці, з якого більше в квартиру не повернулись. Але тоді здавалося, що це на декілька годин, максимум одну ніч і ми повернемось додому.

Перша ніч в підвалі – сиро, холодно та дуже страшно – бо вибухи лунали до самого ранку. Дитині я знайшла піддон з-під будівельних матеріалів та вклала її на ньому спати. Ми ж з мамою вже спали, як довелось. Вперше було дико міняти дитині памперси та роздягати її на такому холоді. Всі люди, хто був з нами в підвалі, або не мали транспорту, щоб виїхати, або не хотіли залишати домівки, або

не могли позбутися страху перед дорогою. Людей приходило все більше – кожен зі своєю історією, своїм боєм, хтось уже втратив домівку. Підійматись нагору, виходити на вулицю з підвалу було теж все страшніше – все частіше лунали вибухи, було чути різну військову техніку: щось летіло зі свистом, щось бахкало, було чути кулеметні черги... Я вважала, що гірше не може бути – але помилилась. Я вже й не дуже розуміла, який день тижня та яка дата на календарі. Зв'язку та інтернету в підвалі майже не було.

В один з таких безмежно важких днів моя дитина прокинулась о четвертій ранку від того, що хоче їсти та дуже змерзла. Було чути гради. По сусідній вулиці йшли танки – почалися вуличні бої. Всі, хто вмівся, стояли в дверних прорізах. Нібито, так більше шансів вижити, якщо завалить. Ці години тягнулися вічно. Я тримала дитину й молилась. В мене вже не було надії, що ми залишимося живі. Штукатурка зі стелі сипалась, стіни ходили ходуном.

В той день поряд зі сховищем загорівся хімічний завод, горіли приватні житлові будинки. БТР чи танк заїхав до нас у двір, розгромив аптеку. В наш багатоповерховий будинок влучило три рази – частина вікон повилітала, місцями було пошкоджено фасад будинку. Після цього телефонний зв'язок в підвалі зник повністю. Оговтавшись від шоку, населення почало виїжджати, людей в підвалі ставало все менше – вони тікали, кидаючи усе.

Я розуміла, що нам теж треба виїжджати, але у знайомих, хто міг би допомогти, не було пального, дехто боявся їхати під обстрілами. Тож їхати нам не було на чому. З інших міст до нас дістатись було неможливо та й люди боялися ризикувати своїм життям. І ось сталося диво – я зустріла незнайомого чоловіка, який був сам та теж хотів виїхати. Він був немісцевим та зовсім не знав доріг Бучі.

«
З 10-го поверху ми пішки бігли в підвал – вибухи були все гучніші та гучніші. Так ми опинилися в місці, з якого більше в квартиру не повернулись. Але тоді здавалося, що це на декілька годин, максимум одну ніч і ми повернемось додому.
»

Він вагався пів дня, а я пів дня благала та наполягала, що потрібно їхати. Вже після того, як ми все ж таки виїхали та доїхали до більш менш безпечного місця, він зізнався – якби не моя наполегливість, він би не поїхав.

Коли ми виїжджали, бачили наше місто, яке важко було впізнати. Частина будинків було зруйновано, на узбіччі лежали трупи. Ми виїхали на Житомирську трасу – попереду було все темне, сіре й купа диму – як нам сказали, там ідуть бої та туди їхати не можна. Нас розвернули місцеві мешканці на зустрічну смугу. Але я точно знала, що назад повертатись нам теж не можна.

Ми були єдиною автівкою на дорозі, потім їхали якимось стежками. Так ми доїхали до відносно спокійного населеного пункту, хоча в першу нашу ніч там також було чути вибухи зі сторони Василькова. Наш водій далі їхати з нами не міг – йому було потрібно рятувати свою родину, яка на той момент знаходилася в Харкові. Там вже теж було гаряче. А я, чуючи вибухи вже в Ракитному, розуміла, що потрібно рятувати свою дитину та рухатись далі.

Знову з чужими людьми ввечері ми виїхали в бік Чернівців. Приїхавши в Чернівці й почувши сирену – я сказала: «В підвал ми більше не підемо!» – вся моя родина вже була дуже хвора після переохолодження в підвалі в Бучі. Тієї ж ночі ми вже були в Румунії з дитиною, мамою, котом та фактично без речей (з речей у мене були тільки пара іграшок – щоб заспокоювати дитину).

З початку війни на моєму шляху зустрілося багато добрих людей, які допомагали пройти весь цей шлях порятунку. За що я їм безмежно вдячна! Зараз ми знаходимося в безпеці в Німеччині. Я розумію, що головне – те, що ми живі. Але, на жаль, не всі друзі, родичі виїхали – з багатьма з Маріуполя, Бучі, Ірпеня немає зв'язку вже декілька тижнів. Дуже хочу вірити, що вони живі.

Я хвилююся за здоров'я дитини. Час іде, минув майже місяць, а питання встановлення стремен через дисплазію тазостегнового суглоба так і залишається невирішеним. І як зараз це вирішити в чужій країні, я не розумію взагалі.

Чати будинків у Бучі перетворилися на чати про життя в підвалах. Після вчорашнього повідомлення, що нашого сусіда розстріляли, попередні повідомлення про те, що чеченці грабують наші квартири, просто марніють. Головне – це людські життя!

Я дуже хочу повернутися в своє житло. Моя донечка, хоча ще поки маленька, теж хоче до своїх іграшок, що залишилися вдома. Вона досі не може знаходитися в темряві – в неї починається істерика, коли відсутнє світло. А ще більше я хочу прокинутись від цього жаху...

«
Я дуже хочу повернутися в своє житло. Моя донечка, хоча ще поки маленька, теж хоче до своїх іграшок, що залишилися вдома. Вона досі не може знаходитися в темряві – в неї починається істерика, коли відсутнє світло. А ще більше я хочу прокинутись від цього жаху...
»

м. Київ. Фото КМДА.

Антоніна Гордовська

48 років, викладачка Київської дитячої художньої школи №5, та дочка Кіра, 11 років, м. Київ

Думаю, для багатьох киян війна почалася однаково. На ранок нас із чоловіком розбудили вибухи – недалеко від нас проходить дорога на Гостомель. Наш будинок наче підскочив. Потім почула виття сирен – біля нас розташована пожежна частина, і у бік Гостомеля відразу ж поїхали пожежні машини. Я відкрила соціальні мережі, і перший пост, який потрапив мені на очі, був від мого друга-журналіста: «Путін, ми ніколи тобі цього не пробачимо». Я зрозуміла, що нас атакували, що почалася війна.

Спершу всіх охопила паніка. Ми всі кинулися писати у коментарях у соціальних мережах, куди й що впало, де вибухнуло. Пізніше ми дізналися, що цього робити ні в якому разі не можна, бо це допомагає ворогу коригувати вогонь.

Кияни масово виїжджали з міста – автобусами, машинами, поїздом. Мені здавалося, що столиця стала напівпорожньою. Я вирішила залишитись – мій син одразу записався до Збройних Сил, а чоловік – до лав територіальної оборони. Я не уявляла, як можна поїхати і залишити їх на війні. Я хотіла чимось допомогти.

Під час повітряної тривоги ми з донькою Кірою ховалися у найближчому укритті. Це був брудний підвал, з труби текла вода, жінки плакали, діти кричали, вили собаки, нявкали коти, галасили папуги, яких хтось приніс у клітці. В певний момент я зрозуміла, що мені потрібно приборкати почуття паніки самій і потім заспокоїти інших, інакше ми всі б провалилися у велику панічну яму, а цього не можна було допустити. Через три дні в наше укриття прийшов мій чоловік. Він сказав, що цей підвал не може бути бомбосховищем, бо там не було передбачено виходів на той випадок, якщо конструкція зверху обвалиться. У випадку удару ми могли просто опинитися у підземній пастці. Ми з дочкою перебралися в укриття однієї зі шкіл, але там було дуже багато народу, тому на п'ятий день ми вирішили йти додому.

На той момент ми вже просто за вибухами і гуркотом навчилися розрізняти, який саме снаряд прилетів, як далеко від нас він впав, чи то вилетіла ракета, яка летить до нас і треба ховатись, чи то, навпаки, працює наша ППО.

Мій чоловік і я – працювали як бджілки. Не в тому сенсі, що дуже важко, а в тому, що нашу роботу наче і не було помітно, це були маленькі справи, які, однак, були частиною узгодженої роботи великого вулика. Наприклад, я робила бутерброди для захисників, чоловік їх кудись відвозив, комусь передавав, і так вони опинялися там, де треба. Це був добре налагоджений ланцюжок, де кожен виконував свою роботу на своїй ділянці. Також допомагала літнім сусідкам, старенькі люди часто

«
Спершу всіх охопила паніка. Ми всі кинулися писати у коментарях у соціальних мережах, куди й що впало, де вибухнуло. Пізніше ми дізналися, що цього робити ні в якому разі не можна, бо це допомагає ворогу коригувати вогонь.
»

тему «Сили Добра». Бо діти вірять, що добро завжди обов'язково перемаже того, хто несе смерть і війну. Сподіваюся, що після війни ми зробимо з їхніх робіт виставку.

Потім до мене почали дзвонити друзі з Чернігова, з Ірпеня, зі Славутича. Там відбувалися дуже страшні речі. Чернігів сильно бомбили. В Ірпені мої друзі три дні ховалися з дітьми у холодному гаражі, у ремонтній ямі. Там вони сиділи цілими днями, тому що вибухи і постріли зовсім не вщухали. Вони їли сиру гречку, яку заливали холодною водою. Вони вибралися звідти дивом, у них стріляла ворожа армія при евакуації. У наш київський район також почали все частіше прилітати снаряди. Я дуже хотіла залишитися у Києві і бути там корисною, але на 19-ий день війни я зрозуміла, що маю перш за все вивести у безпечне місце свою дитину.

Волонтер, який привіз гуманітарний вантаж до Києва із західної України і їхав назад порожній, вивіз нас з Кірою машиною до Львова. Там нас прихистили незнайомі люди, погодували. Кіра грає на скрипці, і її вчителька музики написала нам із Києва, що у Польщі біженців з дітьми приймає пані Анна, засновниця музичної школи, що працює за методикою славетного скрипаля і музичного педагога Шунічі Сузукі. Ми вирушили туди.

На кордоні до нас підходили поляки і пропонували одяг, воду, канапки, навіть цукерки і гарячий шоколад. Нас справді дуже тепло прийняли, дуже щиро. Навіть пропонували донести валізу до потяга чи до автобуса.

Пані Анна дуже гостинна, у неї вдома вже живуть біженці, а нас вона поселила у своїй музичній школі, надала нам все необхідне – постіль, одяг, шампуні, чисті рушники. Їй 69 років, але вона дуже спритна, цілий день щось робить для біженців. Ми їй так вдячні!!! Вона навіть провела сьогодні з Кірою урок музики. З нами у школі живуть дві вчительки з

до останнього нікуди не хочуть виїжджати, сидять у квартирах з собачками, дуже страшно за них.

Ще мене осяйнула думка, що потрібно продовжувати викладацьку роботу (я – вчителька в художній школі), бо діти були налякані, пригнічені, а малювання дає вихід емоціям. Я бачила, що Кіра малює баночки страху, які вона зафарбовувала настільки, наскільки їй в той момент було страшно. Потім я побачила, що вона веде щоденник і кожного дня малює віконечка, які зафарбовує чорним. Мене це дуже занепокоїло. Спершу я просто намагалася займатися з дітьми за навчальним планом нашої художньої школи. Але побачила, що це недоречно з огляду на екстремальні умови та постійний стрес. Тому я просто сказала дітям, що ми будемо малювати те, що вони самі хочуть. Так ми разом вирішили, що будемо робити серію малюнків на

Луганщини, жінка з дитиною з Коломиї, жінки з Харкова та Київщини. Ми з різних регіонів, але ми всі об'єдналися як нація. Ми всі – українки, ми всі однаково переживаємо за нашу країну, за її долю, за наші міста, за наших рідних.

На жаль, я поки не можу продовжувати онлайн заняття з українськими дітками, що залишилися у Києві, тому що у мене немає постійного доступу до інтернету. Коли вирішу цю проблему, будемо знову малювати. Також я планую робити мистецький проект з місцевими (польськими) дітьми і нашими дітками-біженцями. Це буде велике панно до Великодня. Сподіваюся, цей проект допоможе дітям потоварищувати і більше дізнатися один про одного і про нашу українську культуру.

«
Тому я просто сказала дітям, що ми будемо малювати те, що вони самі хочуть. Так ми разом вирішили, що будемо робити серію малюнків на тему «Сили Добра». Бо діти вірять, що добро завжди обов'язково переможе того, хто несе смерть і війну. Сподіваюся, що після війни ми зробимо з їхніх робіт виставку.»
»

Я дуже хочу повернутися додому. Я весь час думаю про свого сина, молюся, щоб Бог беріг його у боях. На днях мені вдалося додзвонитися до нього, він застудився і кашляв, але не хотів мене засмучувати, сказав, що то кашляє хтось інший поряд з ним. Але я почула, як зайшов їх командир і сказав йому: «Ти випив чай, випив сироп від кашлю?» І я зрозуміла, що їх командир дійсно піклується про них. Як матері, мені дуже важливо це знати.

Ой, луганські дівчата кличуть нас з Кірою вечеряти, зварили їсти. Вони плакали сьогодні, переживають за своє місто, за своїх рідних. Казали, що там цілі мікрорайони тепер зруйновані. Але правда на нашій стороні, і ми всі віримо, що сили добра переможуть тих, хто несе на нашу землю війну і смерть.

м. Київ. Фото КМДА.

Алла Фаридівна

75 років, пенсіонерка, Київська область

Я народилась через два роки після закінчення Другої світової війни в Середній Азії. Гадаю, мати виїхала під час евакуації та не повернулася додому. Я її майже не пам'ятаю і не знаю точно, як склалася її життєві обставини, але з дитячого будинку мене забрали мої нові батьки. Коли мені було 6 років, ми переїхали до України, на Батьківщину мами, яка мене виховала. Тут і залишилися. Тут і пройшло все моє життя.

Хоча я не бачила жахів війни, але бачила, як вона й після закінчення визначає долі людей, історії родин, залишає шрами в душах, завдає травм цілим поколінням наперед. Як післявоєнна дитина, я ніколи не думала, що війна визначить мою долю вдруге, що я стану свідком такої безглуздої жорстокості, та ще й від кого?

24 лютого донька прокинулася від звуків перехоплення ракет та подзвонила мені й наказала швидко зібрати свої речі. Я живу від неї у більш ніж 100 км, тож у мене було кілька годин вмістити у валізу сім десятиліть. Насправді, я не хотіла їхати. Тоді ніхто не міг уявити, що росіяни здатні на такі звірства. Я й зараз не вірю, що всі ці масові вбивства, вбивства дітей, згвалтування, блокади, сирени, бомбардування – реальність у моєму завжди мирному та привітному краю.

Спочатку ми поїхали на захід України, думали, може через кілька днів повернемось додому. Насправді ніхто не розуміє, що таке війна, поки вона не станеться саме з тобою. Ми сподівались, що як план цих убивць провалився, то вони підуть і все швидко закінчиться. Бо це ж XXI сторіччя! Це серце Європи!

У доньки в Польщі була подруга, яка запросила нас до себе, надала безкоштовний прихисток. В ті дні на кордоні люди стояли в чергах кілька днів. Ми та наші двійко котів прожили в машині дві з половиною доби. Я хочу подякувати всім волонтерам, всім, хто роздавав гарячий суп, чай...Ви рятуєте людей!

Після перетину кордону посеред ночі їхати далі вже не було сил. Нас прихистили хороші люди на кілька днів. Ви ж розумієте, що у 75 років то там болить, то там... Нарешті, ми доїхали, куди планували, але донька через роботу мала ще раз переїжджати. І ми знову в дорозі...я тепер як перекотиполе.

Я дуже хочу додому! Туди, де я все знаю, де я розумію свій маленький шматочок світу, де квітнуть мої троянди. Мені важко встигати за сучасним темпом життя, а у незнайомому середовищі серед людей, чієї мови я не знаю, це вдвічі, втричі важче. Тут немає моїх знайомих, на роботу вже не візьмуть. Я прохаю доньку відправити мене назад, але вона відмовляється. Показує новини про те, як у Кременній окупанти прицільно розстріляли з танку дім для літніх людей, як вбили 96-річного Бориса Романченка, який пережив німецькі концтабори. Це ж нелюди!!!

«
Тому росію треба зараз повністю денацифікувати та демілітаризувати, щоб всім у світі жилося спокійно!
»

Ніколи не думала, що війна визначить траєкторію мого життя знову. Мене знову вирвано з корінням...Кожного дня я прокидаюся з думкою, що слід було залишитися. Сподіваюся, що Україна якнайшвидше назавжди переможе це російсько-фашистське зло, і що мені не доведеться через кілька років зустрітися з війною втретє.

Тому росію треба зараз повністю денацифікувати та демілітаризувати, щоб всім у світі жилося спокійно!!

Я дуже хочу додому!!!

Наталія Якименко

34 роки, бухгалтер, м. Миргород та м. Київ

Втративши роботу в Миргороді через COVID-19, була змушена переїхати з дітьми до Києва, де близько місяця шукала роботу. День початку війни я не забуду ніколи. Цього дня я повинна була вперше йти на омріяну роботу, тому напередодні віддала дітей (двійнята, 10 років) до колишньої свекрухи. Вставши зранку та вийшовши з кавою на балкон, я почула вибухи та побачила внизу людей, які панічно сідали з валізами в свої автівки. Увімкнувши телефон, я дізналася, що почалась війна... Перша думка – «Чи побачу я ще колись своїх дівчаток?». Шлях до свекрухи пам'ятаю як у тумані. Прямо перед нашою автівкою пролунав вибух та нас підкинуло вибуховою хвилею, руки тремтіли, сльози котилися, в голові лише одна думка – «побачити доньок». Звичний шлях у 25 хвилин зайняв майже дві години.

Я розуміла, що мені необхідно рятувати найдорожче в моєму житті – дітей. Не маючи заощаджень, я скористалася можливістю тимчасово оселитися у невеличкому селищі під Вінницею. Після декількох днів у страху від звуків вибухів цей старенький будиночок без зручностей з пічкою для приготування їжі подарував мені бажане відчуття розради та мінімального спокою. Мені було важливо поділитися цим відчуттям з іншими. Розуміючи, скільки родин виїжджають на захід України та потребують прихистку в дорозі, я вирішила, що це може бути моїм внеском у майбутню перемогу. За декілька днів мені вдалося допомогти 3 родинам. Проте, коли 4 березня почалися ракетні удари по околицях Вінниці, мій зовсім не гламурний, проте затишний та спокійний прихисток став просто черговою мішенню для агресора.

Я чітко усвідомила, що в жодному куточку моєї рідної землі я не зможу сьогодні бути впевнена, що забезпечу безпечне існування своїх доньок. І я прийняла рішення виїжджати з України. Швидко повернулася до Києва, щоб вмовити свою сестру з племінницею. Так ми вп'ятох вирушили до Львова евакуаційним потягом. Тринадцятигодинна поїздка в електричці залишила у мене дуже суперечливі спогади: з одного боку – це єдність, віра в перемогу, бажання віддати останній шмат хліба чужій дитині, а з іншої – чоловіки призовного віку, які навіть не думали поступитися місцем вагітним жінкам, купа сміття, залишена після поїздки...

Львів зустрів нас ще більшим, ніж на київському вокзалі, натовпом. Мені здалося, що львівський вокзал є сьогодні уособленням всіх тих емоцій, що відчувають українці – біль, розпач, гнів, страх перед невідомістю, однак згуртованість та віра в перемогу. Щоб перейти кордон, нам потрібно було чекати на електричку до Шегені, черги були шалені, а в одній з моїх доньок температура сягнула 39. Дякувати Богові, що на шляху до Львова ми познайомилися з ще однією родиною та мали змогу чергуватись: хтось стоїть у черзі, а хтось наглядає за дітьми, яким у кімнаті відпочинку настелили на підлогу порожні коробки – так вони хоч трохи поспали, наші янголятка. Через вісім годин нам

вдалося втиснутися в електричку на кордон, у доньки почала йти носом кров і я нічим не могла її зупинити, потім нас постійно зупиняли для перевірок, бо всі мої, сестрині та доньчині речі були в її крові. На кордоні нам слід було подолати пішки шлях в чотири кілометри. Ми йшли з п'ятої години вечора до шостої ранку. Величезна подяка волонтерам з обидвох боків кордону, які допомогли нам з речами та хворою дитиною: піднесли чемодани, нагодували гарячим, загорнули в теплі ковдри. Але є ще й темна сторона – люди, хоч і небагато, які готові відібрати у дитини, навіть вкрати у волонтерів, аби нагрести собі побільше безкоштовної допомоги.

Сьогодні я зупинилася у Вроцлаві, дякуючи моїй інститутській подрузі з великим серцем, адже я розумію, що п'ятеро осіб, троє з яких малолітні діти – це той ще клопіт. Знадобився майже тиждень, щоб дівчата перестали прокидатись від шуму трамваю, сприймаючи його за вибухи.

Я дуже сподіваюсь на скорішу перемогу, щоб повернутися в Україну, щоб мої доньки жили у вільній європейській країні. В понеділок наші діти вперше підуть до польської школи, а ми з сестрою станемо до лав волонтерів, бо відчуваємо необхідність спростити такий непростий шлях до безпеки іншим українським жінкам та діткам.

РОЗДІЛ VIII. Наші співвітчизниці: захист та підтримка з-за кордону

*Мамо не плач, заростуть окопи травою.
Заготуються рани від болю.
Закопоситься земля.
Стануть хмари сині.
І скажемо всі - «Слава Україні!»*

*(Ірина Федимин,
пісня «Прошу в неба»)*

Земляна Ірина

34 роки, медіаекспертка, тренерка з безпеки для журналістів, Інститут Масової Інформації (ІМІ), м. Київ

Те, що я роблю зараз, з початком війни 24 лютого 2022 року, є продовженням того, що я робила до та під час Майдану. Я була досить активною в часи Революції Гідності. Написала пісню «Вітя, чао!» зі зверненням до президента Віктора Януковича піти. Отримала від Президента Петра Порошенка орден Княгині Ольги III ступеня.

Після Майдану я вісім років проводила тренінги з безпеки для журналістів на полігонах, де імітували все, що може очікувати медійників у зоні бойових дій (вибухи, міни, розтяжки тощо). Ми навчали журналістів, як виходити із зони обстрілів, як надати медичну допомогу, як висвітлювати воєнні дії етично, як спілкуватися з військовими тощо. Також я написала кілька посібників з безпеки для журналістів.

Тривожний рюкзак у мене був зібраний за місяць до війни. В мене також був план на цей випадок, але, звичайно, мені не хотілося вірити в те, що війна почнеться. Я прекрасно пам'ятаю день перед її початком – 23 лютого – я знала, що це буде останній мирний день. До цього я не могла спати кілька тижнів через «тривожні дзвіночки», які чула в новинах про наміри Росії. Але в ніч на 23-те я випила заспокійливе, виспалася. Вдень зустрілася з подругою в улюбленому ресторані, потім з другом випили каву в нашому улюбленому місці. Потім я забрала з офіса ноутбук та документи – не хотіла, щоб вони дісталися ворогу.

В ніч на 24-те я не спала, бо знала, що о четвертій почнуть бомбити. Але почали трохи пізніше. Я почула перший вибух. Почекала кілька хвилин, сподівалася, що може просто почулося, а тоді розбудила свого друга зі словами: «Прокидайся! Війна!». Вже через пів години я сиділа в машині і виїжджала з Києва. Спочатку в село під Києвом. Після кількох годин перебування там, коли почали бомбити Гостомель, ми поїхали далі до села у Вінницькій області. Коли мені зателефонували знайомі і повідомили, що я знаходжуся у списку на розстріл українських активістів, ми вирішили поїхати з країни до Польщі. Простояли на кордоні 48 годин – і зараз ми у Варшаві.

Тут ми зустрілися з моєю давньою подругою з Полтавської області – я звідти родом – Наталкою Панченко, яка давно живе в Польщі. Ми обидві дуже активні і завжди жартували: «Добре, що не живемо разом в Полтаві, бо або Полтава стала б ідеальним містом, або ж зникла б з лиця Землі, бо ми б її рознесли». І все ж таки ми опинилися в одному місті – у Варшаві. Наталка під час Революції

Гідності організувала Євромайдан-Варшава. Хоч зараз ця організація закрита, але осередок залишився, і ці люди стали активними учасниками акцій, які ми почали проводити в Польщі.

Ми дізналися, що через польсько-білоруський кордон їде багато фур з товарами в Росію. Ці товари є або підсанкційними, або елітними. Наприклад, водії нам розповіли, що вони везуть Мартіні для того, щоб зробити життя росіян трошки більш комфортнішим, бо ж вони страждають через те, що відбувається. Тому ми вирішили поїхати і заблокувати кордон фізично.

Я прекрасно пам'ятаю, як ми з Наталкою вийшли з машини і вдвох стали на дорозі, перекриваючи рух фур. Ми стояли, піднявши українські прапори і фізично заблокували проїзд. Спочатку нас було близько 30 людей і нам вдалося простояти близько трьох діб. На третю добу польська поліція взяла нас в кільце і відтіснила з дороги, щоб дати можливість фурам проїхати. На той момент ми зібрали чергу в 30 кілометрів. Ми дозволяли проїжджати фурам на європейських номерах.

На наступний день ми вирішили організувати українців всього світу і закликали їх до того, щоб приїжджали на кордон або просили тих, хто поряд, приїхати туди. Через чотири доби ми зібрали на кордоні близько 400 людей і повністю його заблокували. Вже не могли їхати не тільки фури з російськими номерами, а і всі інші. Черга становила близько 55 кілометрів. На це відреагував прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький. Він сказав, що нас підтримує і звернувся до лідерів Європейського союзу з пропозицією вирішити це питання.

« **Навіть якщо російські військові підуть з України, але в Росії залишиться путінський режим, то ми ніколи не матимемо спокою і не зможемо будувати своє мирне життя. Я свідомо того, що боротьба буде довгою, виснажливою і трагічною, але я так само вважаю, що це той шлях, яким ми маємо пройти для того, щоб звільнитися від цієї путінсько-російської навали раз і назавжди.** »

Кордон Європейського союзу з Білоруссю знаходиться у Польщі. Поки Європейський союз роздумував про рішення щодо його закриття, фури продовжували їхати. Тому ми вирішили поїхати до Бундестагу, до Федерального канцлера Німеччини Олафа Шольца. Ми дізналися, що відбулося засідання Європейської Ради, де питання про закриття кордону було винесено на розгляд прем'єр-міністром Польщі Матеушом Моравецьким. Його підтримали країни Балтії, а головними противниками виступили Федеральний канцлер Німеччини Олаф Шольц та Президент Франції Емануель Макрон.

Ми привезли лист-звернення до канцлера Німеччини Олафа Шольца, який підписали декілька десятків громадських організацій з Польщі, України та інших країн, з проханням закрити кордон. А також черевички загиблій дівчинки з Маріуполя. Вони були абсолютно нові. Ми запропонували їх продати, бо Німеччина має досить міцні торгові зв'язки з Росією. На німецькі медіа, які зазвичай займають помірковану позицію, це справило досить сильне враження.

В понеділок (4 квітня) ми заблокуємо кордон між Німеччиною та Польщею. Ми розуміємо, що ця акція призведе до певних незручностей, але це єдиний спосіб вплинути на рішення німецької влади щодо блокування кордону Європейського союзу з Білоруссю. Ми плануємо протриматися десь дві години. І очікуємо, що проти нас будуть застосовані штрафи. Але коли мене намагаються відправити з кордону додому, я кажу, що в мене немає дому й немає куди йти – ми біженці.

Головне завдання, яке для себе бачу на цей час – зробити так, щоб європейським політикам не було комфортно та спокійно. На них впливає громадська думка. Тому ми плануємо привертати увагу європейських медіа та європейського суспільства до наших незручних для їх політиків акцій, для того, щоб спонукати до прийняття більш жорстких політичних рішень лідерів країн ЄС щодо російського агресора.

Я мрію повернутися і так само багато працювати для України і українців, як я це робила раніше і роблю зараз. Я знаю, що буде складніше. Але раніше я мала десятки нагод виїхати з країни і ніколи не погоджувалася. Я впевнена, що Україну і українців неможливо знищити.

Я впевнена, що ми приречені на перемогу і обов'язково переможемо. Як експертка з безпеки, я розумію, що це не буде відбуватися швидко. Я також розумію, що навіть якщо російські військові підуть з України, але в Росії залишиться путінський режим, то ми ніколи не матимемо спокою і не зможемо будувати своє мирне життя. Я свідомо того, що боротьба буде довгою, виснажливою і трагічною, але я так само вважаю, що це той шлях, яким ми маємо пройти для того, щоб звільнитися від цієї путінсько-російської навали раз і назавжди.

Марина Ярошевич

32 роки, Голова напрямку адвокації в Promote Ukraine, Директорка програми Україна-ЄС Ради зовнішньої політики «Українська Призма», голови адвокації у НГО «Promote Ukraine», м. Брюссель, Бельгія

Як мама однорічного хлопчика на останніх місяцях вагітності молодшою дитиною, я звикла погано спати і часто прокидатись. Втім, 24 лютого о п'ятій годині ранку я прокинулася саме від звукового повідомлення. Взяла в руки телефон. Мама писала:

- У нас все добре, але молись.
- Що трапилось?

- Війна...

Далі новини, додзвони батькам, родичам, друзям з обговоренням першочергових дій, плач сина, який прокинувся і, мабуть, відчув нашу тривогу... Далі – соцмережі, дзвінки в Посольство України в Бельгії, де ми живемо з родиною, з питаннями про координацію дій.

З 2015 року адвокація українських інтересів у міжнародних організаціях була моєю роботою і, не побоююсь цього слова, «покликанням». Хоча останні роки через ковід та декрет не знаходилася «на передовій», думати про власне делікатне положення і «сплячі робочі контакти» не було часу. Люди виявляли готовність виходити на вулиці без зволікань, але проводити мітинги необхідно виключно в законний спосіб. Для демонстрацій треба мати дозвіл поліції, зазвичай погодження триває мінімум кілька днів. Проте, дякуючи командній роботі, вже в перший день було отримано дозвіл і проведено маніфестації під Посольством РФ в Бельгії і Постійною Місією РФ при ЄС з гучномовцем, прапорами і іншою українською атрибутикою. Відтоді за три з половиною тижні війни українськими активістами і волонтерами за потужної підтримки НУО Promote Ukraine (ПЮ) було організовано понад 20 публічних акцій за участі депутатів європарламенту, єврочиновників, бельгійських політиків, дружніх неурядових організацій та етнічних громад.

Це, звичайно, краплина в морі, на якій ніхто з нас спинятись не збирався. У другий день війни ми почали шукати офісне приміщення. Ввечері того самого дня вже з'ясовували всі адміністративні моменти. Так було засновано Координаційний центр, через який вже пройшло більше ста волонтерів/ок, включаючи близько тридцяти іноземців. Відтоді безперервна робота триває по восьми напрямках.

На другий тиждень зрозуміли, що координуватись – замало, бо до нас почали приходити новоприбулі з поточними проблемами, а переадресовувати їх на відповідні служби, відправляючи з Центру

по суті лишень з інформацією, нам не личило. Завдяки репутації ПЮ оперативно знайшли підтримку на організацію «гарячої лінії» з подальшим фоллоу-апом кожного відкритого досьє.

На третій тиждень отримали приміщення від Європарламенту для організації Українського хабу. Ключі від приміщення українському громадянському суспільству передала Президентка ЄП.

Сьогодні неділя. Завтра почнеться четвертий тиждень нашої системної боротьби. Наступний крок – правильно побудувати роботу цього нового «фронт офісу» для залучення ще потужнішої підтримки України на рівні міжнародних організацій, держав, бізнесу та звичайних громадян.

Пишу і розумію, що описане вище може здатись певним хизуванням щодо проробленої роботи, самопіаром чи виправдуванням, що ми тут не ледачуємо, поки йде війна. Адже ми тут, в безпечній країні з усіма умовами намагаємось вдавати, що розуміємо, як це ховатись у холодному бомбосховищі з маленькою дитиною і переживати за чоловіка, котрий не маючи належного захисту, не те щоб зброї, служить у теробороні.

Насправді ж, жити в паралельних світах виявляється теж нелегко. Розриваєшся між власною дитиною, якій вже майже місяць не приділяєш необхідної уваги, і тим, щоб витягти батьків, родичів і друзів з гарячих точок та безпечно відправити за кордон чи хоча б подалі від обстрілів, зібрати і передати гумдопомогу, яку приносять сусіди, долучитись до організації маніфестацій, проробити аргументи і озвучити вимоги на двосторонніх зустрічах, переадресувати всіх, у кого опинились твої контакти, на керівників новоутворених напрямів, і тим (увага!), щоб пристойно виглядати під час інтерв'ю.

« —————
Тому усвідомлюєш, що працювати треба день і ніч, тут і зараз, щоб в Україні меншій кількості жінок довелось приводити у світ дітей у бомбосховищах і підвалах, а ще гірше – опинятись під завалами розгромлених та зруйнованих пологових будинків.
————— »

Останнє мене дратує найбільше, але це цинічний світ, де дослухатись до тебе готові тільки тоді, коли ти виглядаєш і говориш так, як заведено в цьому суспільстві. Ні, звичайно, мова не йде про конформізм. Були випадки, коли емоції брали гору і я плакала, розповідаючи про горе нашої нації і звитягу наших воїнів. Був навіть момент, коли дозволила собі крик і докори на адресу політиків за їх брак розуміння, через що ми проходимо. Але назагал, щоб бути прийнятою і почутою, доводиться вдягати маску, аби зірвати її лише потім, коли буде завойовано довіру співрозмовника.

Часто-густо від цього нудить, хочеш все покинути і просто перебирати речі у центрі сортування гуманітарної допомоги для відправки на фронт чи в тил, але потім згадуєш, що ти не випадково маєш професійний досвід, зв'язки і бажання бути там, де від тебе буде найбільше користі. Ковтаєш сльози, береш себе в руки і далі продовжуєш робити те, що в твоїх силах і поза ними.

Благо, через гормони і так, і так мало спиш. До пологів залишається все менше часу, тому усвідомлюєш, що працювати треба день і ніч, тут і зараз, щоб в Україні меншій кількості жінок довелося приводити у світ дітей у бомбосховищах і підвалах, а ще гірше – опинятись під завалами розгромлених та зруйнованих пологових будинків.

Це мерзотна боротьба як з ненажерливим загарбником, так частково і лукавим Заходом, що, як ми пересвідчилися, готовий відкупитись грошима для боротьби з наслідками, але відмовляється надати вчасну дієву підтримку, обмежуючись в основному лише «глибоким занепокоєнням». Але тим чіткіше усвідомлення, що це саме наша боротьба, а отже це буде саме наша перемога, яку величезною кров'ю вже зовсім скоро здобуде наш вільнолюбивий нескорений народ!

Слава Богу! Слава Україні! Героям слава!

Саша Делеменчук

38 років, правозахисниця, співзасновниця волонтерської ініціативи «Євромайдан SOS», директорка проєкту «Tbilisi Shelter City», м. Київ / м. Тбілісі

23-го лютого в мене був великий онлайн захід, який тривав майже весь день, і 24-те я планувала присвятити своїй родині. Мені, можна сказати, пощастило, що я була не в Грузії (де зараз працюю), а в Україні. В цей страшний день, коли почалися вибухи, я була поруч зі своєю 78-річною мамою. Ми були разом у Києві до 15 березня, а зараз ми знаходимося в Тбілісі.

Як тільки почалася війна, ми знову зібралися з нашою командою «Євромайдан SOS» і почали працювати з різними запитами. Ще під час Революції Гідності ми з'єднували людей, яким потрібна допомога, з тими, хто її може надавати, тож з 24 лютого ми повернулися до цієї роботи. Також ми волонтерили: годували стареньких, діставали ліки хворим. Паралельно, з колегами з інших правозахисних організацій, ми почали займатися адвокацією та залучати всі наші міжнародні контакти, через які раніше працювали з питань захисту прав людини, для того, щоб розповісти про ситуацію в Україні.

Роботу весь час переривали повітряні тривоги, доводилось по кілька разів на день спускатись в бомбоховище, і я зрозуміла, що системно працювати в таких умовах мені дуже складно, тож прийняла рішення вивозити маму в Грузію, щоб ефективніше використовувати свої сили для допомоги Україні.

З мамою ми їхали з Києва до Львова, зі Львова до Ужгорода, з Ужгорода до Будапешта і вже з Будапешта ми вилетіли в Тбілісі. Дорога тривала шість днів. Нам зустрілося дуже багато добрих людей, які допомагали, що полегшило нашу непросту подорож. Найважчим відрізком шляху для мене був перетин кордону між Україною та Угорщиною, який ми переходили вночі пішки. Я намагалася нести валізи та допомагати йти мамі. Валізи я відвозила трохи вперед і поверталася до мами. Коли до нас підійшов український прикордонник, я почала пояснювати, що це мої валізи і в них немає нічого підозрілого. Але він просто взяв валізи і поніс до пункту пропуску. А там до нас підбіг угорський прикордонник і доніс речі аж до машини, що нас зустрічала.

З 2005 року я займаюся правозахисною діяльністю. Працювала з рядом правозахисних організацій в Україні, як-то: Центр громадянських свобод, Українська гельсінська спілка з прав людини та інші. З міжнародними, такими як ОБСЄ та Глобальний фонд для жінок. В 2016 році я і мої колеги з України, Грузії та Німеччини заснували проєкт в Тбілісі під назвою «Tbilisi Shelter City», якому останні

« **Навіть якщо російські військові підуть з України, але в Росії залишиться путінський режим, то ми ніколи не матимемо спокою і не зможемо будувати своє мирне життя. Я свідомо того, що боротьба буде довгою, виснажливою і трагічною, але я так само вважаю, що це той шлях, яким ми маємо пройти для того, щоб звільнитися від цієї путінсько-російської навали раз і назавжди.** »

шість років я присвячую частину свого життя. Це проєкт із надання допомоги правозахисникам, активістам, адвокатам, журналістам, які в своїх країнах зазнають утисків, стикаються із ризиком для їхнього життя чи свободи, або відчувають професійне вигорання через постійний стрес. Ми створюємо їм умови для відновлення сил, перевозимо в безпечне місце на три місяці для реабілітації й отримання психологічної та медичної допомоги. Більше трьохсот людей вже скористалися з такої можливості.

Зараз, знаходячись в Тбілісі, я продовжую працювати в проєкті «Tbilisi Shelter City». Ми вже приймаємо українських правозахисників, особливо тих, які знаходилися на лінії розмежування та в сірій зоні. Також ми розпочинаємо ініціативу «UA_Rehab». Це буде програма масової допомоги українським правозахисникам, активістам, волонтерам для того, щоб вони могли відновлюватися, отримувати психологічну та/або медичну допомогу, а також виїхати в безпечне місце. Крім цього, ми плануємо розгортати виїзну допомогу людям з цих груп. Програма триватиме рік. Після війни, коли почнеться відновлення, ми плануємо не залишати без допомоги тих людей, які під час війни допомагали іншим.

В Грузії завжди була і зараз є потужна українська громада. Ми допомагаємо їй збирати гуманітарну допомогу та кошти для України. За останній тиждень по різних формах та з різних джерел нам вдалося зібрати біля мільйона євро. Зараз українська громада планує відкрити в Тбілісі українську школу, щоб діти, які приїжджають, мали можливість навчатися українською. І з цим ми також допомагаємо

В мене є чітке бачення майбутнього – буде наша перемога! Але вона буде здобута дуже дорогою ціною, яку ми зараз платимо щодня. Після перемоги почнеться відбудова, яка потребуватиме багато ресурсів. Потрібно буде як фізично відбудувати міста та інфраструктуру, так і психологічно реабілітувати людей. Слід не допустити відкату в забезпеченні дотримання прав людини у повоєнний період. Так, наприклад, є загроза, що наші захисники з силових структур, які хоробро захищають країну, у мирний час будуть надавати перевагу силовим методам роботи із затриманими. Слід зробити все, щоб не допустити погіршення ситуації із дотриманням прав цих людей, катувань або жорстокого поводження, а також із недискримінацією та толерантністю. Українці переважно толерантні, але травматизація під час війни може дати ознаки у мирний час. Наприклад, через зростання нетерпимості у ставленні тих, хто воював, до тих, хто в цей час працював або був волонтером. Або ж точитимуться спори про те, які області заплатили вищу ціну за захист країни; біженці, які повернуться в Україну, можуть також стикатися з осудженням.

Українці мають скористатись Перемогою як шансом, оскільки в цій війні Україна здобула, нарешті, суб'єктність у міжнародних відносинах. І вона має отримати не лише військову перемогу, а і міжнародну, і правову, і дипломатичну, і економічну, і в галузі прав людини.

Анна

**35 років, мистецтвознавиця, письменниця,
штат Мічиган, США**

Для мене війна в Україні почалася вже давно. Хоча моє доросле життя пов'язане з Києвом, а зараз я взагалі живу за кордоном, народилася і виросла я на Донбасі.

Моє коріння росте з донецької землі. Саме з нею пов'язані мої дитячі спогади, дорогі серцю люди. Коли я була шкільного віку, я почала вести сімейний архів, просила бабусю та дідуся розказати різні життєві історії. У цих історіях – сильний, героїчний, усміхнений, поетичний і завжди український Донбас. Моя мала Батьківщина, яку загарбники вкрали у мене ще у 2014 році.

Я дуже любила своїх бабусю і дідуся. Вони виростили мене, як батьки, вони були найріднішими для мене людьми. Востаннє я бачилася з ними у 2013 році, обіцяла, що приїду через півроку з Америки і знову буду з ними. Я навіть подумати не могла, що більше ніколи не зможу їх обійняти – згодом почалася війна, яка розлучила нас назавжди.

У двір будинку, де я виросла, влучив снаряд. У квартирі, де знаходилася моя бабуся, розбило вибухом балкон. Я благала їх виїхати, але було багато випадків, коли евакуаційні коридори обстрілювали, тому бабуся дуже боялася виїжджати. А потім, через стрес, в неї майже повністю відняло ноги, і стало зрозуміло, що нікуди вона вже не доїде. Спершу помер дідусь, йому потрібна була якісна медична допомога, якої в умовах війни йому ніхто не міг надати. А потім не стало і бабусі.

Те, що я так ніколи більше їх не побачила – це моя рана, яка ніяк не загоюється. Вони часто сняться мені, і я часто плачу ночами, всі ці роки.

Останніми тижнями я у розпачі дивлюся на нищення Маріуполя. Там народився мій прадід. Він був інженером і стояв у витоків славетного заводу Азовсталь. Там, у Маріуполі, в заводській їдальні, він познайомився з моєю прабабусею. Сьогодні я читала, що від Азовсталі майже нічого не лишилося через нищівне бомбардування. Як майже нічого не лишилося і від самого міста. Мій прадід був ветераном, він воював у Другій світовій війні, у складі Першого українського фронту, за мирне майбутнє. Не уявляю, що він відчував би, якби знав, що російська армія прийшла війною на наш рідний Донбас.

Мій дід теж був інженером, проектував електронне обладнання для шахт у Горлівці. Тепер всі ці шахти стоять затоплені через війну. Моя бабуся 40 років самовіддано працювала лікарем, рятувала життя. А в старості, коли їй самій була потрібна медична допомога, вона не могла її отримати. По околицях міста, де я народилася, вже кілька років проходить лінія бойових дій. Там дуже багато

руйнувань, люди повиїжджали, будинки пустують, цілі вулиці втрачені. Тепер от такі страшні історії я маю вносити у наш сімейний архів, про те, як ворожа армія нищить все, що цілі покоління моєї сім'ї будували на донецькій землі.

Коли ця війна закінчиться, я дуже хочу поїхати по рідних місцях Донеччини – у Горлівку, Донецьк, Маріуполь. Я знаю, що не впізнаю їх. Але все ж маю поїхати, маю хоча б посадити квіти на могилах бабусі і дідуся.

Зараз, коли вся Україна у небезпеці через повномасштабне російське вторгнення, я з ранку до вечора збираю гуманітарну допомогу та медикаменти. Тільки минулого тижня відвезли з чоловіком на пакувальний склад шість великих машин гуманітарного вантажу – ліки, хірургічні матеріали, одяг, дитяче харчування, засоби гігієни, ліхтарі, спальні мішки, ковдри тощо. Для воїнів закупуємо польові аптечки, бронезилети, тактичні рукавиці, рації. Також я перераховую кошти на організацію «Іжа Життя», що годує біженців, людей на вулицях, тих, хто переховується у харківському метро. Вся українська громада Мічигану згуртувалась і працює для перемоги. Наші вантажі та пожертви йдуть на український Червоний Хрест, фонд Сергія Притули, Повернися Живим та різні благодійні організації. Завжди сподіваюся, що щось дійде і до літніх людей, таких, якими були мої бабуся і дідусь, бо знаю на їх досвіді, як страшно під час війни бути старим, хворим, німим.

Ми, українці Америки, пишемо листи сенаторам, представникам Конгресу, щоб Україні було надано всю можливу допомогу. Вимагаємо, щоб вони закрили небо над Україною, почали приймати українських біженців, згадали нарешті про Будапештський меморандум. Щотижня проводимо мітинги, роз'яснюємо американцям поточні та історичні факти, адже інформаційний фронт, на мою думку, є дуже важливим.

Сьогодні прийшла новина, що кілька днів тому у будинку моєї тітки з вікон повилітало скло від вибухової хвилі – знову поряд впав снаряд. Добре, що всі вони живі, нікого не було у кімнаті у той момент. Мрію почути одного дня, що кровопролиття закінчилося, що наступив мир, і що мій рідний Донбас повернуто до України.

Вікторія Нікітіна

33 роки, голова компанії Blue Sky Windows, віце-президентка Українсько-Австралійської торговельно-промислової палати, м. Мельбурн (Австралія)

Я народилася в Одесі. В теплому, ласкавому приморському місті пройшло моє дитинство та юність. Коли мені виповнилося 22 роки, ми з батьками емігрували в Австралію, в місто Мельбурн. Там ми зайнялися виробництвом металопластикових вікон, створивши своє підприємство, яке я зараз очолюю. З нами працює багато українців, і тих, які також емігрували в Австралію, і тих, котрі мешкають в Україні і працюють онлайн. Пройшло вже 10 років, як ми переїхали з Одеси, але з цим містом у мене дуже сильний зв'язок – там мої родичі, друзі, близькі люди. Я прилітаю в Одесу, коли дозволяє щільний робочий графік.

Тут, у Мельбурні, є українська діаспора, яка має назву «Асоціація українців штату Вікторія». Спершу мені було складно спілкуватися з її представниками. Вони досить насторожено відносилися до українців з півдня та сходу, які спілкувалися переважно російською. Але ситуація кардинально змінилася змінюватися після 24.02.2022, з початком війни. Ці страшні події об'єднали не лише українців у самій Україні, а й представників діаспори в Австралії.

Коли в Україні почалася війна, в Мельбурні була друга година пополудні. Один з моїх співробітників, який сам родом з Харкова, підійшов і сказав, що росіяни бомблять Харківській авіаційний інститут. Від такої новини у мене сталася панічна атака, мабуть, вперше в житті я не могла дихати, не могла стояти, не пам'ятаю, де сіла й почала плакати. Коли я трохи заспокоїлася, то одразу зателефонувала своїй бабусі, яка прокинулася о п'ятій ранку за київським часом і спершу сприйняла звуки вибухів за грозу. Потім покликала своїх співробітників з Черкаса та Житомира і повідомила їм цю новину.

Пам'ятаю, що я відчувала: спершу відчай, коли кілька днів перетворилися на безперервний день, я не могла спати, їсти, щось робити; потім – злість – ненависть до тих, хто це розпочав та змушує мільйони людей страждати; потім – безсилля – розуміння, що ти не можеш змінити ситуацію. Я могла лише телефонувати близьким та друзям, допомагати їм грошима, але я не відчувала, що цим обмежується все, що я можу зробити для них і для України.

Пам'ятаю, що я відчувала: спершу відчай, коли кілька днів перетворилися на безперервний день, я не могла спати, їсти, щось робити; потім – злість – ненависть до тих, хто це розпочав та змушує мільйони людей страждати; потім – безсилля – розуміння, що ти не можеш змінити ситуацію. Я могла лише телефонувати близьким та друзям, допомагати їм грошима, але я не відчувала, що цим обмежується все, що я можу зробити для них і для України.

Я чула різні історії, як австралійці допомагають українцям. Дехто вилітав забрати своїх родичів, дехто перераховував кошти українській армії. Один бізнесмен з Квінсленда, який родом з Охтирки, прилетів у Німеччину, придбав новий «бусик», завантажив туди Старлінки, модеми та інше необхідне військовим обладнання, та відвіз все це у гарячі точки в Україні.

Через два тижні від початку війни я прийняла рішення поїхати в Німеччину й працювати волонтеркою. В студентські роки я навчалася пів року у Німеччині за програмою подвійних дипломів, тож добре знаю німецьку й орієнтуюся в країні. Бізнесом я планувала керувати на відстані, мої партнери та колеги поставилися до цього з розумінням. Німеччину я обрала ще й тому, що багато моїх знайомих з України шукали там прихистку. Вони мені повідомляли, що не можуть отримати житло, не можуть зареєструватися, що є проблеми з мовою, тож я вирішила, що можу бути корисною.

Тиждень тому я сіла в літак до Франкфурта. В аеропорту не було жодної волонтерської організації, тож я поїхала на залізничний вокзал, підійшла до волонтерів та сказала: «Доброго дня! Я розмовляю німецькою, англійською і хочу допомогти. Де мені можна покласти свої валізи?». Після швидкого тесту на ковід я одразу почала допомагати біженцям з України. Іншим видом допомоги було надання контактів постачальників амуніції та броньованих жилетів з Австралії та Німеччини. В мене є бізнес-контакти в цих країнах, тож підприємці згодні допомагати українцям, які мужньо чинять спротив російській агресії.

Коли я почала працювати волонтеркою, то зрозуміла, що в українських біженців є проблема з порядком реєстрації в різних землях Німеччини. Тож зараз я працюю над тим, щоб створити універсальний скріпт – дороговказ, де буде повна інформація про те, що необхідно зробити і в якому порядку для отримання реєстрації та поселення в різних землях Німеччини. Це допоможе людям, які приїжджають, зменшити стрес і зробити все швидко та правильно.

За час волонтерства я вже працювала у Франкфурті, у Майнці та у Гайндельбергу. Буду допомагати, скільки зможу.

Моя мрія – мир в Україні.

Марина Л.

41 рік, business development manager, м. Париж

«Маринка, доця, мені так страшно. Я боюся!».

Новость о войне меня застала ночью около 4 утра по парижскому времени. Раздался ночной звонок. Я ненавижу ночные звонки, я их боюсь! Мне позвонила мама. Она плакала. Она была напугана, плакала тихо, я впервые такой плач слышала, как беззащитный ребенок... я почувствовала себя настолько беспомощной во всей этой ситуации.

Папа оказался в этот момент со мной в Париже. 23 февраля он ко мне прилетел на пару дней, погостить. У нас были планы – поездка в Нормандию, выставка в Париже.

Мама оказалась абсолютно одна на даче, мой младший брат в Киеве на Оболони тоже один. Всех раскидало по разным уголкам Украины и мира. Мы звонили им каждый час. Общались, планировали, поддерживали друг друга разговорами по телефону. Это все, что у нас было. Интернет связь и телефонная связь, уже неплохо.

Узнав о войне, у меня не было слез, паники или ненависти. Ничего. Пустота. Туман. Я совсем не помню первую неделю войны. Что кому писала. Что говорила.

Моя семья, это мेलанж культур. Один родитель украинец, второй русский. Я росла в атмосфере двух культур и обе мне были дороги. Это мое детство. Родные мне люди. С начала войны связь потерялась с родственниками из россии. Не было ссор или разговоров. Мы разошлись тихо! Хорошо, что моя бабушка Маня не дожидала до этого момента – предательства близких! Ничего. Переживу.

Стал вопрос, как папе добраться до мамы. Мы с папой разработали план, как нам добраться до Киева. Я дошла до границы, куда могла себе позволить дойти, а дальше он пошел сам. У меня есть маленький сын, с которым мы живем в Париже уже 8 лет, вдвоем. Моя ответственность перед ребенком вернуться целой и невредимой.

Сложно было отпускать родного человека туда, где стреляют и где война. Но мои родные не покинут Украину. Они не уйдут с родной земли. Украина – их дом! Сейчас наши разговоры с мамой и папой, это планы на лето, на осень. Мы планируем много всего прекрасного. Мы не заходим в разговорах за черту «посмотрим, что будет дальше». Я верю в победу Украины! Точка!

«
Моя семья, это меланж культур. Один родитель украинец, второй русский. Я росла в атмосфере двух культур и обе мне были дороги. Это мое детство. Родные мне люди. С начала войны связь потерялась с родственниками из россии. Не было ссор или разговоров. Мы разошлись тихо! Хорошо, что моя бабушка Маня не дожидала до этого момента – предательства близких! Ничего. Переживу.
»

Мои друзья из разных стран мира присылали мне слова поддержки, предлагали дома для беженцев и деньги. Это стало толчком к моей волонтерской работе. Спасибо им за помощь!

Французское общество очень солидарно и поддерживает Украину – активно участвует в митингах, предлагает жилье беженцам, активно помогает продуктами, вещами, медикаментами.

Правительство Франции запустило онлайн-портал **parrainage.refugies.info** для граждан, которые готовы оказать любую помощь беженцам из Украины: временное расселение, набор волонтеров для помощи беженцам с администрацией, сбор гуманитарной помощи.

Франция, как и остальные 27 стран Евросоюза, утвердили решение о временной защите в ЕС беженцам из Украины. Получение статуса дает право на работу, бесплатную медицинскую помощь и пособие ADA.

Я стараюсь быть максимально полезной для родных мне украинцев: оказываю информационную поддержку ново-прибывшим в организационно-бюрократических вопросах, перевожу для них; подсказываю, как организовать запись в школу для ребенка, изучение французского языка и т.д.; регулярно хожу на митинги в поддержку Украины; а также координирую и сотрудничаю с организациями Secours populaire, Association l'abbé Pierre фонд для обеспечения жильем, обеспечиваем необходимым: одежда, медикаменты, игрушки.

23 марта 2022 будет проводится сбор средств для Украины в нашем городе.

Конечно, есть мои личные контакты и всем кому нужна помощь, я открыта и помогаю. Я здесь! Делаю все, что от меня зависит.

В школе моего сына по приглашению руководства школы провожу открытые уроки об истории Украины для детей. Мой сын будет помогать ново-прибывшим украинским детям адаптироваться в школе. Переводить. Подсказывать. Все, чтобы дети чувствовали себя комфортно.

Я решаю вопросы в области своих возможностей и компетенции. Всех люблю и желаю всем мира! Всем нам мира! Победа за нами! За нами, правда, сила, воля и самый смелый народ!

Євгенія Гріппа

37 років, підприємця, м. Донецьк / м. Київ / м. Токіо

Для мене, як для будь-якої іншої мешканки східної України, війна точиться із 2014 року. Вона відібрала в мене моє рідне місто – Донецьк. Багатьом українцям тоді довелося по цеглинці вибудовувати нове життя, призвичаюватись до інших міст, заліковувати пробиті наскрізь війною душі. Мені вдалося влаштувати своє життя у Києві: придбати квартиру, налагодити бізнес із продажу японської косметики та побутової хімії. Я не можу сказати, що час загоїв мої рани, проте, мені вдалося знайти себе в новому житті та поступово перестати просинатися від кошмарів.

24 лютого я перебувала в Токіо. Напередодні я зустрічалася із подругою, з якою потоварищували ще в довоєнному Донецьку. Ми провели чудовий день, гуляючи вуличками Кіото. А вже по обіді наступного дня, адже в Україні з Японією різниця в 7 годин, ми дізналися про те, що знову почалася війна. Я не пам'ятаю, що тоді відчувала – мене ніби паралізувало.

Перші дві доби я провела за новинами та на зв'язку з близькими та друзями. Сльози не спіялися ані на мить.

26 лютого знайома повідомила, що проходить мітинг проти війни в Україні; я написала своїм знайомим українцям, щоб вони доєдналися. Прийшло багато людей, не тільки українці, а й японці та багато іноземців. Тієї миті відчуття безсилля, з яким я жила попередні два дні (адже я перебувала за тисячі кілометрів від близьких мені людей, від свого вже рідного міста), потрохи відступило. Я зрозуміла, що участь у мітингах та організації різноманітних акцій на підтримку України – реальна можливість зробити свій особистий внесок в майбутню перемогу.

На одному з мітингів, де як волонтерка я збирала кошти на гуманітарну допомогу Україні, ми домовились про організацію однієї з, на мою думку, найвидовижніших акцій на підтримку нашої країни. Разом із флористами була створена ініціатива «Квіти для України»: відомий японський виробник квітів, на безоплатній основі передав флористами 300 декоративних соняшників. Така ініціатива миттєво була підтримана іншими виробниками та вдруге нам передали вже 1000 соняшників. Це безпрецедентна для японців історія! Ми запаковуємо соняшники, представляємо їх як символ незалежної та сильної України та продаємо. Всі отримані

«
В такі хвилини почуття подяки переповнює моє серце! Адже прості люди зі всього світу готові згуртуватися та допомогти Україні встояти проти агресора, якого світ не бачив з часів II світової війни. Того ж самого хотілось би і від країн-лідерів, адже Україна потребує реальної допомоги!
»

кошти передаємо на гуманітарні потреби. Ініціатива отримує розголос; чекаємо на нову, ще більшу партію квітів та сподіваємось, що з часом подібні ініціативи відбудуться в усіх містах Японії.

Безцінним є ставлення народу Японії до нашої біди. Коли ми продавали квіти, японці за власної ініціативи просто давали гроші: молоді, старі, навіть підлітки та діти. В такі хвилини почуття подяки переповнює моє серце! Адже прості люди зі всього світу готові згуртуватися та допомогти Україні встояти проти агресора, якого світ не бачив з часів Другої світової війни. Хотілося б, щоб і країни-лідери світу так само поставились би до трагедії нашого народу, адже Україна потребує реальної допомоги!

Я вірю в нашу перемогу! Вірю, що ми розбудуємо Україну ще більш сильною та красивою! Розуміючи, що росія завдала значних руйнувань багатьом українським містам, варто вже зараз замислитись про майбутнє. Саме тому, у складі ініціативної групи я веду перемовини з компанією, що займається переробкою сміття та готова допомогти Україні переробити саме будівельне сміття. Наразі шукаємо партнерів в Україні.

Сьогодні, перебуваючи в Японії, я – з Україною, не тільки думками, а й справами!

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- АЗС** – автозаправна станція
- АТО** – Антитерористична операція на сході України
- БМП** – бойова машина піхоти
- БТР** – бронетранспортер
- ВПО** – внутрішньо переміщені особи
- ДПтС** – Державна пенітенціарна служба України
- ДСНС** – Державна служба України з надзвичайних ситуацій
- ДЦП** – дитячий церебральний параліч
- ЄП** – Європейський парламент
- ЄС** – Європейський Союз
- ЗМІ** – засоби масової інформації
- ЗСУ** – Збройні Сили України
- КМДА** – Київська міська державна адміністрація
- МВС** – Міністерство внутрішніх справ України
- НАТО** – Організація Північноатлантичного договору
- НУО** – неурядова організація
- ЛДНР** – Луганська та Донецька Народні Республіки
- ОБСЄ** – Організація з безпеки і співробітництва в Європі
- ООН** – Організація Об'єднаних Націй
- ПДП** – попередня дата пологів
- ППО** – протиповітряна оборона
- ПЮ** – Promote Ukraine
- РФ** – Російська Федерація
- СБУ** – Служба Безпеки України
- СРСР** – Союз Радянських Соціалістичних Республік
- ТрО** – територіальна оборона
- УЗД** – ультразвукова діагностика
- ХНР** – Херсонська народна республіка

УКЛАДАЧКИ

Олена Бучинська, кандидатка економічних наук, доцент кафедри маркетингу ім. А.Ф. Павленка Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана

Олена Давліканова, докторка філософії, координаторка проєктів Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта

Ірина Лилик, президентка ГО «Українська Асоціація Маркетингу», кандидатка економічних наук, доцент

Оксана Яшкіна, докторка економічних наук, професорка кафедри маркетингу Національного університету «Одеська політехніка»

Щира подяка всім, хто допомагав збирати історії та підготував збірку до друку: Тетяні Забаштанській, Тетяні Мехед, «Суспільне Чернігів», Наталії Савицькій, Анні Мілашевич, Любові Стаценко, Олені Коноваловій, ВМС ЗС України.

В публікації використовуються фотографії, надані самими героїнями, їхніми родич(к)ами, а також українцями та українками, які стали свідками цих страшних подій.

«ОБПАЛЕНА МАЛЬВА» 33-го За мотивом однойменного твору композиторки Галини Овчаренко

– Що, ростеш?
Не рости... Я прошу, не рости.
Не рости, бо тобі не дадуть
зацвісти. А, проте, ...
Прорости!
Прорости через все.
Прорости крізь усе, що мовчанням
кричить. Ти ж зосталась одна. Ти
сама...
Закричи! Я прошу: закричи!
Закричи, поки ще не німа!
Закричи, клянучи, кличучи,
перекаленим цвітом уся клекоци.
Клекочи!
Клекочи – не тужи! Клекочи –
бережи!
Збережи чорні пуп'янки видутих
жил. За усіх!
За усіх недоїд! За усіх недожив!
За усіх недолюб! За усіх не
доцвів! За усіх недоспів!
Чують зорі високу тебе.
І Земля, і Дніпро, і Дунай:
перехлюп, перелив, переплив,

переплач – через край...
Переплач!
Переплач за усіх. Тулом горе
гірчить, цідить цівкою немогати...
Тісно горю в землі, де вже квітів
нема.
Ні зернинки нема.
Але ти прорости.
Бо голодному морю знекровлених
плес неможливо пливти.
Але ти – відрости...
Відрости, прорости, зацвіти!
Запалай!
Зарости затуманений,
зморений край тим, що кращого
є у тобі.
Молодій! Рожевій! І рости!
Чуєш, Мальво! Рости!
І зрости до небес!
Подивись – чий то голос вгорі?
Голос – твій.
Голос мови твоєї
ВОСКРЕС!

© Зоя Донець

Погляди, висловлені в цій публікації, не обов'язково відображають погляди Фонду ім. Фрідріха Еберта.

Комерційне використання всіх публікацій та інших матеріалів, виданих Фондом ім. Фрідріха Еберта (ФФЕ), без дозволу заборонено.

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**